

Проблеми правового регулювання місцевих виборів
Законодавче регулювання монополій у сфері масової інформації
Державна політика у сфері повернення знецінених заощаджень громадян

— Експертиза і аналіз державної політики

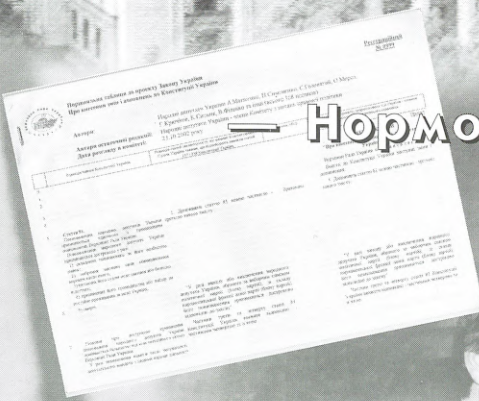

Лабораторія законодавчих ініціатив

— Моніторинг діяльності Верховної Ради України

— Нормопроекування

«Часопис ПАРЛАМЕНТ»

науково-популярний журнал

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ 5474 від 13.09.2001р., видане Державним комітетом інформаційної політики України.

ЗАСНОВНИК І ВИДАВЕЦЬ

Лабораторія законодавчих ініціатив
www.parliament.org.ua
info@laboratory.kiev.ua
тел./факс 238-24-69

КЕРІВНИК ПРОЕКТУ

Ігор Когут

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Юрій Сандул

НАД ВИПУСКОМ ПРАЦЮВАЛИ

Анжела Євгенєва, Олександр Синьокий, Валентина Марусенко, Тарас Миколаєнко, Наталя Синьока, Ольга Васильєва, Ольга Гребінник, Дмитро Опанасенко

ПРОЕКТ ЗДІЙСНЕНО ЗА ПІДТРИМКИ

Національного фонду підтримки демократії США
www.ned.org

THIS PROJECT WAS SUPPORTED BY THE

National Endowment for Democracy
www.ned.org

При використанні матеріалів посилання на журнал «Часопис ПАРЛАМЕНТ» обов'язкове.

Підписано до друку 11.06.2004.
Формат 60x84/8.

Журнал видається українською мовою.
Наклад 1000 прим.

Розповсюджується безкоштовно.

ОРИГІНАЛ-МАКЕТ

Роман Марковець

ВЕРСТКА

Олена Дудко

ДРУК

ДП «Друкарня ДУС»
01008, Київ, вул. Шовковична, 4а,
тел.: (044) 253-82-01, 253-83-28

ЗМІСТ

«Часопис ПАРЛАМЕНТ», №4, 2004

Тема

Законодавче регулювання монополій у сфері масової інформації	стор.2-11
Можливі законодавчі корекції ринку міжнародних грошових переказів в Україні	стор.12-14
Державна політика у сфері повернення знецінених заощаджень громадян	стор.15-25
Актуальні проблеми правового регулювання місцевих виборів	стор.26-42
Правова природа та підходи до регулювання комерційної таємниці	стор.43-47

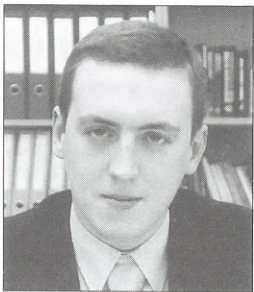
Статистика

Депутатські запити за період з 3 лютого до 21 травня 2004 року	стор.48
Законопроекти, подані у період з 3 лютого до 21 травня 2004 року	стор.49
Summaries	стор. 50-52

Автори числа: А.Євгенєва (15), О.Завада (24), В.Замніус (2), В.Іванов (11), Ю.Кармазін (32), Д.Ковриженко (26), С.Матвієнков (32), О.Наумов (12), А.Раханський (32), Я.Сухий (24), К.Фоменко (23), В.Хара (23), О.Шлапак (24), О.Яременко (23)

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ МОНОПОЛІЙ У СФЕРІ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Кожна монополія за означенням складає потенційну небезпеку для вільного підприємництва, а отже і для економіки в цілому. Зловживання монопольним становищем – дії суб'єктів господарювання, шкідливість яких визнана навіть на конституційному рівні, а боротьба з ними ведеться навіть кримінально-правовими засобами. Частина третя статті 42 Конституції України, зокрема, проголошує: «Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Види і межі монополії визначаються законом».

Віталій ЗАМНІУС,
експерт Лабораторії
законодавчих
ініціатив

Увага держави та суспільства до діяльності ЗМІ з точки зору недопущення монополій та, тим більше, зловживання монопольним становищем мала б бути особливо пильною. Причини цього зрозумілі: ЗМІ є не тільки і не стільки суб'єктами господарювання – вони, передусім, виступають як суб'єкти інформаційної діяльності і тим самим забезпечують реалізацію іншого, також гарантованого Конституцією, права людини на свободу слова та свободу інформації.

Разом з тим, останніми роками в Україні, та й на усьому пострадянському просторі, відзначається поява низки істотних змін у технологіях, загальних для масових комунікацій усіх розвинутих країн, і насамперед – створення і впровадження нових засобів телекомунікацій (кабельних мереж, супутникового зв'язку, Інтернету, цифрового телебачення, оптично-волоконного зв'язку і т.п.), а також злиття індустрії зв'язку і засобів масової інформації (наприклад, телефонних і кабельних телекомпаній; надання операторами кабельних мереж послуг з розповсюдження телерадіопрограм, забезпечення доступу до мережі Інтернет, передачі даних, телефонії тощо). Ці зміни у матеріально-технічній базі ЗМІ призводять до централізації капіталів, що перебувають в обігу у сфері масових комунікацій; до виходу конкуренції між ЗМІ на якісно новий рівень; до формування могутніх інформаційно-фінансових груп зі своїми корпоративними інтересами. Ще одна важлива обставина – загальне погіршення економічної кон'юнктури в країні, викликане економічними негараздами. Це, з одного боку, поставило середні і дрібні ЗМІ, особливо в регіонах, на межу фінансового виживання, а з іншої – загострило проблему залежності журналіста від видавця і власника ЗМІ, що зловживають економічними важелями тиску на творчі колективи. З іншого боку, більш гострої форми набуває й конкуренція між ЗМІ за част-

ку рекламному ринку, що пов'язано у тому числі і з проблемою забезпечення економічного виживання видань і телекомпаній.

Все наведене і є причиною того, що сьогодні можна (і необхідно) говорити про зростання негативних тенденцій, таких як концентрація ЗМІ в руках окремих власників; створення фінансово-інформаційних монополій; поглинання великими інформаційними «імперіями» середніх і дрібних газет та телекомпаній, особливо в регіонах; недобросовісна конкуренція на медійному ринку, а також втручання засновників чи власників ЗМІ у сферу професійної діяльності журналістів¹. Таким чином, вирішення проблем концентрації ЗМІ слугуватиме шляхом до вирішення проблем плюралізму (багатоманітності) та прозорості ЗМІ.

Чи здатне сьогодні вітчизняне законодавство поставити надійний заслон цим та іншим небезпекам, що супроводжують процеси монополізації ринку ЗМІ?

Антимонопольні обмеження, встановлені для ЗМІ законодавством України

Чинне медійне законодавство містить низку антимонопольних обмежень, що стосуються друкованих засобів масової інформації, телебачення і радіомовлення.

Стаття 10 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» встановлює, зокрема, що «монополізація загальнодержавних і регіональних громадсько-політичних друкованих засобів масової інформації в Україні не допускається». При цьому фізична чи юридична особа не може бути засновником (співзасновником) чи контролювати більше 5 відсотків таких видань.

У зв'язку з цим виникає низка запитань. По-перше, які ЗМІ маються на увазі під поняттям «регіональних» друкованих ЗМІ, тобто, чи охоплюються обсягом цього поняття місцеві ЗМІ (міські, сільські та селищні, районні у містах)? Чи поширюються названі обмеження на районні та обласні друковані ЗМІ, чи, може, згадана норма не стосується т.зв. «районок»? Як впливає з пункту 5 частини першої статті 12 цього ж Закону, у даному випадку законодавець чітко розмежував місцеві та регіональні ЗМІ. Таким чином, Закон не обмежує концентрації друкованих ЗМІ на рівні територіальних

¹ А.Рихтер. Новая программа Центра «Право и СМИ» Законодательство и практика СМИ. – Тематическое приложение «Концентрация СМИ». – Выпуск №1. – Янв. 1999 г.

громад і, передусім, міст. Очевидно, з часом це питання набуватиме гостроти, особливо для обласних центрів та інших великих міст, які не підпадають під означення «region» (всі міста з цієї категорії, крім Києва та Севастополя).

Невдалим кроком, на наш погляд, є й прив'язка антимонопольних обмежень до однієї тематичної спрямованості видання – громадсько-політичний друкований ЗМІ. Очевидно, певних гарантій забезпечення плюралізму потребують також інші види видань, зокрема, інформаційно-розважальні та інші.

Потребує деталізації або, принаймні, тлумачення положення про 5 відсотків обмеження контролю над ЗМІ. Чи слід, зокрема, вирахувати цю частину від загальної кількості (суми) всіх громадсько-політичних видань, що мають загальнодержавну та регіональну сферу розповсюдження? Саме таке тлумачення є найбільш наближеним до «букви» Закону. Однак, цей підхід суперечить загальній логіці конкурентного права, згідно з якою про конкуренцію, а так само і про монополію, можна говорити лише щодо одного товарного ринку, що існує в одних територіальних межах. Очевидно, регіональні та загальнодержавні ЗМІ далеко не завжди виступатимуть у якості конкурентів, навіть на території поширення відповідних регіональних видань. За таких умов якщо й доцільно запроваджувати якісь антимонопольні обмеження, то лише з винятками та певними умовами, які б гарантували безперешкодний розвиток медійного ринку. Чи, може, згадана вище норма застосовується окремо для загальнодержавної та регіональної преси. Спірним є й питання про ефективність застосування при підрахунку антимонопольних порогів простого арифметичного складання чисельності відповідних друкованих ЗМІ, без урахування їхнього «значення» – тиражу. Очевидно, що друковане ЗМІ, яке має наклад 1-2 тисячі примірників і видається раз на місяць, не може розглядатися як конкурент щоденній газеті з накладом у кілька десятків тисяч примірників.

Ще одним, найчастіше критикованим положенням зі згаданих є прив'язка антимонопольних обмежень до поняття засновника (співзасновника) ЗМІ. Очевидно, категорія власності (володіння) більш адекватно відображає ті відносини між ЗМІ та особою, яка може здійснювати над ним контроль у той чи інший спосіб². Крім того, як впливає з логіки цивільного законодавства України, статус засновника (співзасновника) у більшості випадків (у випадку створення юри-

дичної особи шляхом об'єднання осіб – товариства, а не об'єднання майна – установи) має правове значення, переважно, на початковому етапі існування юридичної особи. Надалі зі складу товариства може вийти або бути виключеним хтось із засновників, а саме товариство може поповнитися новими учасниками, які вже не матимуть статусу засновників, однак братимуть участь в управлінні товариством.

Для ілюстрації вищезазваної проблеми наведемо приклад. У січні цього року Голова Антимонопольного комітету України О.Костусев оприлюднив результати перевірки конкурентної ситуації на медійному ринку країни. Перевірка була розпочата у порядку реагування на депутатський запит Голови профільного – з питань свободи слова та інформації – Комітету Верховної Ради України М.Томенка щодо так би мовити уточнення характеру взаємовідносин низки політичних та державних діячів та окремих ЗМІ. Незважаючи на те, що контролери, за словами Голови АМКУ, вивчили тисячі документів, інформація про порушення антимонопольних вимог у сфері діяльності ЗМІ не знайшла жодного підтвердження. Однак, вже кілька місяців по тому народний депутат України В.Пінчук, прізвище якого також фігурувало у згаданому депутатському запиті, за повідомленнями авторитетного у світі інформаційного агентства «Рейтерс» (Reuters), сам підтвердив свою «причетність» до кількох вітчизняних ЗМІ, зокрема, телекомпаній ICTV, СТБ та «Новий канал» (вони також називалися у запиті). Зрозуміло, що у цьому випадку йдеться не про відносини засновництва, оскільки участь однієї особи у якості засновника (співзасновника) у телекомпаніях, які ведуть мовлення більш як по двох каналах мовлення на телебаченні, заборонена законом. Недоліки ж правового регулювання дозволяють В.Пінчуку відкрито заявляти про наведений факт³. У цьому зв'язку важливо також звернути увагу на те, що, пояснюючи причини не зовсім «результативного» вивчення медіа ринку, О.Костусев відзначив, що вони зумовлені, передусім, відсутністю законодавчих вимог щодо економічної прозорості ЗМІ (останні не зобов'язані публічно оголошувати інформацію про склад своїх засновників, власників, обсяг їхньої участі (розмір власності), про афілійованих осіб тощо).

Впадає в око також та обставина, що стосовно друкованих засобів масової інформації законодавець зробив спробу більш ґрунтовно підійти до запобігання можливій концентрації, закріпивши поняття контролю

² Відзначимо, що тут навмисне обходиться увагою вельми дискусійне у науці цивільного права питання про те, чи можна говорити про власність на юридичну особу. Справа в тому, що юридична особа сама є власником майна, переданого їй її учасниками (засновниками). У свою чергу учасники (засновники) мають визначені законом та установчими документами відповідної юридичної особи права на участь в управлінні такою особою, розподілі її прибутку, на отримання частки майна юридичної особи, у разі виходу зі складу її учасників тощо. Сказане, на нашу думку, не впливає на обґрунтованість твердження про те, що поняття власності більш адекватно відображає характер відносин між ЗМІ та особами, які мають найширші можливості здійснювати контроль над ним.

³ Загальний негативний контекст (концентрація ЗМІ), однак, не заперечує позитивної оцінки автором цієї статті самого факту публічного оголошення В.Пінчуком, без сумніву, суспільно важливої інформації про свої «взаємини» з відповідними ЗМІ. Певно, це саме той випадок, коли прозорість та обізнаність громадськості відіграють важливішу роль, ніж законодавчі обмеження.

над такими ЗМІ. Слід, однак, зауважити – і це не потребує детального аналізу – що спроба ця є, очевидно, не зовсім вдалою, оскільки відповідну норму так і не вдалося наповнити скільки-небудь вичерпним змістом.

Набагато складніше та заплутаніше прописані чинним законодавством антимонопольні обмеження стосовно телебачення і радіомовлення. Цим питання, зокрема, присвячені положення статті 7 Закону України «Про телебачення і радіомовлення». Частиною другою згаданої статті встановлено, що юридична чи фізична особа не може бути засновником (співзасновником) телерадіоорганізації, які ведуть мовлення більш як по двох каналах мовлення на телебаченні та трьох каналах мовлення – на радіо на територію всієї країни, області, міста або іншого регіону. Якщо на разі не зупинятися на питанні доцільності застосування саме обраного законодавцем критерію антимонопольного обмеження – за загальною кількістю каналів мовлення, на яких мовить телерадіоорганізація, засновником (співзасновником) якої є особа (фізична чи юридична), – постає питання щодо вдалості нормативної конструкції, за допомогою якої визначено територію, на яку здійснюють мовлення відповідні телерадіоорганізації. З неї, зокрема, незрозуміло, чи дозволяється одній особі бути засновником (співзасновником), наприклад, трьох телекомпаній, дві з яких ведуть мовлення на загальнонаціональному рівні, а одна – на рівні області. Чи Закон має на увазі, що одна особа може бути засновником (співзасновником) лише двох телекомпаній і трьох радіокомпаній (точніше, компаній, які здійснюють мовлення відповідно лише на двох та трьох каналах мовлення) – незалежно від території, на яку здійснює мовлення кожна з таких організацій?

Закон також встановлює окремі обмеження й для самих телерадіоорганізацій. Зокрема, передбачається, що жодна з них не має права експлуатувати понад два канали для потреб власного телемовлення та понад три – для потреб власного радіомовлення. Телерадіоорганізаціям, що ведуть мовлення на загальнонаціональних каналах, не може надаватися одночасно більше половини каналів мовлення на територію всієї країни, області, міста або іншого регіону.

Щодо останнього обмеження, то конструкція його правового оформлення також викликає запитання. Зокрема, з наведеної норми незрозуміло, які саме канали мовлення мають на увазі: лише ті, що в конкретний момент використовуються, чи ті, які вже прораховані для використання на відповідній території, однак, з тих чи інших при-

чин не використовуються чи є непроліцензованими. Кожне з наведених тлумачень має свої вади і породжує певні проблеми (або може їх породити). Так, кількість використовуваних на певній території каналів – величина, що принаймні час від часу змінюється; з іншого боку, зрозуміло, що кількість каналів, які потенційно можуть бути використані для мовлення на відповідній території є завідомо більшою, ніж та кількість каналів, що на них можуть мовити телерадіоорганізації, засновані однією й тією ж особою, – внаслідок дії вже згаданих антимонопольних обмежень.

У контексті розгляду антимонопольних обмежень для ЗМІ варто відзначити, що чинне конкурентне законодавство досить детально і порівняно якісніше регулює відповідні питання. Зокрема, Закон України «Про захист економічної конкуренції» визначає як поняття монопольного становища на ринку, встановлює відповідні критерії, так і закріплює досить детальну класифікацію можливих видів контролю над суб'єктом господарювання, визначає обмеження щодо концентрації. Так, згідно з Законом, монопольним (домінуючим) вважається становище суб'єкта господарювання, частка якого на ринку складає понад 35 відсотків, якщо він не доведе, що зазнає значної конкуренції. Передбачається, що становище суб'єкта господарювання на ринку може бути визнане монопольним (домінуючим) також у разі, якщо його частка дорівнює або є нижчою 35 відсотків, однак, він не зазнає значної конкуренції. Остання обставина може мати місце, зокрема, у випадку, якщо частки конкурентів на ринку є невеликими.

У зв'язку зі сказаним варто відзначити, що про антимонопольні обмеження для ЗМІ прийнято говорити лише у контексті розгляду згаданих вище норм спеціального – з питань діяльності відповідних видів ЗМІ – законодавства. Це, однак, не означає, що загальне конкурентне законодавство не поширюється на ЗМІ. Інша справа, що питання забезпечення плюралізму у ЗМІ потребують більш детального, спеціального врегулювання саме у законодавстві про ЗМІ. Такий підхід був би виправданий вже з огляду на те, що діяльності ЗМІ, їхній прозорості та незалежності у кожному суспільстві та на міжнародному рівні традиційно приділяється особлива увага, а послідовний виклад відповідних норм у спеціальному законодавстві сприяв би уникненню багатьох колізій, неоднозначних тлумачень, юридичних помилок тощо.

За такого підходу необхідно визначитися щодо того, як застосовувати загальні для

конкурентного права обмеження щодо ЗМІ. На нашу думку, ключовою проблемою при цьому є визначення обсягу відповідного ринку і, як наслідок, – максимальної частки на цьому ринку, яка може належати одному суб'єкту. Як вбачається, найбільш виправданим є метод визначення відповідного порогу виходячи з загального для відповідного ринку тиражу – для друкованих ЗМІ та загальної потенційної аудиторії – для аудіо-візуальних ЗМІ. Ці загальні показники (обсяги ринку) традиційно (принаймні, для країн Європи) визначаються шляхом додавання відповідно тиражів та потенційної аудиторії (всіх теле- чи радіоприймачів або глядачів/слухачів на відповідній території) всіх відповідних ЗМІ.

Не менш важливими є й положення конкурентного законодавства щодо визначення поняття концентрації та встановлення щодо неї обмежень. Відсутність таких обмежень звела б, фактично, нанівець інші антимонопольні обмеження, оскільки, очевидно, не так важливо, яку частину ринку може контролювати один суб'єкт господарювання, якщо одна й та ж особа може здійснювати юридичний чи фактичний контроль над кількома такими суб'єктами, які, хоч окремо й не посідають домінуючого становища на ринку, разом, однак, робитимуть свого власника чи особу, яка контролює їх в інший спосіб, монополістом на ринку.

Не переповідаючи положень антимонопольного законодавства України, які визначають поняття концентрації та закріплюють обмеження щодо неї, звернемося до європейського досвіду у відповідній сфері, який, як вбачається, може слугувати за взірць вітчизняному законотворцю.

Європейський досвід правового регулювання концентрації у ЗМІ

Щодо концентрації засобів масової інформації можна виділити дві ключові концепції контролю, що домінують у країнах Європи.

Відповідно до першої концепції, юридична чи фізична особа здійснює контроль над ЗМІ тільки у тому випадку, якщо її акціонерний капітал та/чи право голосу дозволяють впливати на склад чи процес прийняття рішень органів управління такого ЗМІ. Регулятивні органи при підготовці проектів правил, спрямованих на запобігання концентрації, як правило, використовують цю концепцію контролю, яка аналогічна концепції, що використовується в торговому праві.

Друга концепція більш широка. Відповідно до неї, особа здійснює контроль над ЗМІ,

коли вона здатна на свій розсуд керувати справами цієї організації будь-якими способами: прямо чи побічно. Для визначення того, чи має особа таку можливість, разом з врахуванням належних їй акціонерного капіталу та права голосу, до уваги беруться й інші характеристики. Ці фактори включають особисті зв'язки з керівництвом, фінансові та договірні зв'язки зі ЗМІ. Зокрема, відповідно до цієї концепції, угоди на постачання і розподіл обладнання, інших чинників, необхідних для роботи відповідного ЗМІ, також входять до числа подібних факторів, так само, як і угоди щодо придбання телерадіопрограм, а також засобів поширення і прийому телерадіопрограм.

Широка концепція дає точніші показники того, хто фактично контролює ЗМІ. Наприклад, відповідно до такої концепції, загальнонаціональна радіостанція, що уклала мережевий договір на надання більшої частини своїх програм і значної частини фінансування невеликій місцевій радіостанції, може фактично контролювати цю невелику місцеву станцію. І це дійсно так, якщо загальнонаціональна станція приймає за місцеву станцію ключові рішення, що стосуються змісту мовлення чи рекламної політики. Відповідно ж до першої концепції контролю, загальнонаціональна радіостанція не володіла б контролем над місцевою станцією, оскільки перша не має ані права голосу, ані акцій останньої.

У своїй неофіційній пропозиції, вираженій у Директиві про право власності на засоби масової інформації на внутрішньому ринку, Європейський Союз віддає перевагу другій концепції. Ця пропозиція також містить тест із двох частин для визначення особи, яка контролює ЗМІ.

По-перше, регулятивний орган повинен оцінити: (а) обсяг акцій і права голосу відповідної особи, а також її можливості щодо призначення членів ради директорів відповідного ЗМІ; (б) фінансові зв'язки відповідної особи з відповідним ЗМІ (зокрема, фінансування капіталовкладень і заборгованість); (в) зв'язки між відповідною особою і редакційним персоналом та керівництвом відповідного ЗМІ (взявши до уваги, у тому числі, й афілійованих осіб та членів родин); (г) договірні зв'язки між відповідною особою і відповідним ЗМІ (зокрема, взявши до уваги угоди про надання програм і угоди, що стосуються мереж поширення сигналу і систем умовного доступу).

По-друге, регулятивний орган, що розглядає перелічені фактори, повинен оцінити, чи здатна відповідна особа керувати справами відповідного ЗМІ на власний розсуд.

Ще детальніше загальні питання концент-

рації (не лише щодо ЗМІ) на європейському рівні регулюються Положенням Ради ЄС №4064/89 про контроль над концентрацією підприємств та Повідомленням Комісії ЄС про концепцію концентрації відповідно до Положення Ради ЄС №4064/89 про контроль над концентрацією підприємств (98/С 66/02[U1])⁴. У згаданих актах деталізуються поняття концентрації. Остання, зокрема, визначається як сукупність двох категорій: (а) концентрація, яка виникає внаслідок злиття двох (кількох) підприємств, що існували раніше; (б) концентрація, яка виникає внаслідок здобуття контролю. В останньому випадку контроль також визначається згідно з його широкою концепцією.

Щоб проілюструвати сказане, відзначимо, що більшість європейських країн також використовують у своєму законодавстві, що стосується права власності на ЗМІ, більш широку концепцію контролю. Наприклад:

- Федеральний договір про мовлення у Німеччині відносить частку аудиторії мовника на рахунок контролюючої його компанії. Під контролюючою компанією мається на увазі будь-яка компанія, що прямо чи побічно володіє 25 відсотками акціонерного капіталу чи прав голосу в структурі управління мовником. До цієї категорії також належать будь-які компанії, що володіють схожим на згаданий контролюючим впливом на мовника. Сюди також включаються компанії, що регулярно заповнюють своїми програмами значну частину ефірного часу такого мовника, та компанії, що в силу контракту, статуту чи на інших підставах посідають становище, що дозволяє їм приймати ключові рішення щодо програмної політики, закупівлі і виробництва програм. У Федеральному договорі про мовлення Німеччини також вказано, що при розгляді й оцінці контролю компанії над мовником регулятивні органи зобов'язані брати до уваги й існуючі сімейні відносини.

- В Італії вважається, що мовники контролюються юридичною особою, яка здобуває концесію чи дозвіл на управління мовником. Крім того, мовники контролюються юридичними особами, які прямо чи побічно контролюють голоси акціонерів і склад ради директорів. Подібний непрямий контроль може також здійснюватися через використання керуючих компаній, договорів чи відносин з третіми особами. Мовники також контролюються юридичними особами, доходи від реклами яких перевищують 50 відсотків від загального обсягу продажів такого мовника. Вони також контролюються продюсерами і розповсюд-

жувачами аудіовізуальної продукції, обсяг поставок яких телевізійним мовникам, які транслюють некодований сигнал, перевищує 35 відсотків щоденного мовлення чи 35 відсотків мовлення у «прайм-тайм».

- У Франції право власності встановлюється за оцінкою потенційної аудиторії радіомережі. Потенційна аудиторія будь-якого конкретного власника не повинна перевищувати 150 мільйонів чоловік. Таким чином, щоб визначити, чи є правомірним власність на радіокомпанію, французький уряд складає потенційні аудиторії всіх радіокомпаній, що належать до тієї чи іншої радіомережі. При визначенні факту належності мовника до тієї чи іншої мережі французька влада бере до уваги не тільки те, хто має право власності на акції, чи хто здійснює більшість прав голосу. Враховується також, чи збігається програмна політика відповідної радіокомпанії з політикою інших радіокомпаній, що входять у ту ж мережу⁵.

Іншим важливим питанням, крім визначення поняття та з'ясування природи концентрації ЗМІ, є встановлення щодо неї розумних, обґрунтованих та необхідних у демократичному суспільстві обмежень. Зазначимо, що з цього питання, крім вже названих та інших актів ЄС, існує й відповідне регулювання актами Ради Європи. З числа останніх виділимо, зокрема, Рекомендацію №R(99)1 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам стосовно заходів зі стимулювання плюралізму в засобах масової інформації від 19 січня 1999 року.

Як впливає зі згаданої Рекомендації, дозволені рівні концентрації у ЗМІ можуть ґрунтуватися на одному показнику чи на сполученні декількох показників, таких як частка аудиторії компанії, обсяг обігу чи обмеження на капітал. Принцип порогу частки аудиторії для компаній друкованих ЗМІ, радіо і телебачення, розрахований як відсоток від загальної аудиторії телеглядачів, радіослухачів чи читачів газет на території передачі/поширення продукції певного засобу масової інформації, широко обговорювався в останні роки на національних і європейському рівнях і стає домінуючим законодавчим підходом для захисту плюралізму. Навпаки, заходи, що базуються на обмеженні частки капіталу в компаніях ЗМІ все менше використовуються державами-учасниками Ради Європи, тому що компаніям їх легше обминути і, отже, вони менш ефективні.

Стверджувалося, що введення обмежень у 30 відсотків частки аудиторії для компаній, що працюють у пресі та в мовленні, на тери-

⁴ Російськомовний переклад названих та інших текстів європейських документів з питань діяльності ЗМІ можна знайти на інтернет-сторінці www.medialaw.ru.

⁵ Общий обзор определения контроля и лица, осуществляющего контроль, с установлением соответствующих правил прозрачности // Правовое регулирование концентрации и прозрачности СМИ /Серия "Журналистика и право" (Центр "Право и СМИ"). – Выпуск 25.

торії їхнього поширення, а також встановлення верхньої межі загальної власності компанії відповідного ЗМІ в 10 відсотків ринку, на якому вона працює, могли б бути прийнятним порогом для забезпечення розумного рівня плюралізму, оскільки забезпечується мінімум по чотири компанії в радіо-, телебаченні та газетному секторі і десять компаній-постачальників на ринку в цілому. Проте, Рекомендація тільки виступає з пропозицією до держав-учасниць РЄ вивчити можливість визначення максимальних порогів, але не вказує, якими повинні бути ці верхні межі. Рішення про обмеження частки аудиторії, частки капіталу чи доходів на певній межі повинне прийматися на національному рівні, з урахуванням того, який рівень різноманіття власності є економічно вигідним та політично обгрунтованим для даного ринку⁶.

ДОСВІД ДЕЯКИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН У СФЕРІ ПРАВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ КОНЦЕНТРАЦІЇ ЗМІ

АВСТРІЯ

Заходи по забезпеченню прозорості ЗМІ

Стаття 25 австрійського закону про засоби масової інформації передбачає, що ЗМІ повинні зареєструвати своїх основних акціонерів і оприлюднити загальний політичний напрямок у першому випуску кожного року. Положення щодо забезпечення прозорості включені також і до інших актів медійного законодавства.

Наявність обмежень на перехресне володіння

Відповідно до статті 6(2) Закону про кабельне та супутникове телебачення, який набув чинності 1 липня 1997 року, видавці щоденних та щотижневих газет, а також компанії-мовники (як радіо-, так і теле-) не можуть володіти на території Австрії більш ніж 26% акцій будь-якої приватної компанії-мовника.

Відповідно до статті 10 Закону про регіональне радіомовлення, видавці газет не можуть володіти на території однієї з 9-ти провінцій Австрії більш ніж 26% акцій будь-якої регіональної приватної радіокомпанії.

Якщо ж видавець володіє в одній провінції 26% акцій приватної регіональної радіокомпанії, він не може володіти більш ніж 10% акцій двох інших радіокомпаній у двох провінціях.

ВЕЛИКОБРИТАНІЯ

Обмеження концентрації на телебаченні

- Фізичні і юридичні особи за межами Європейської економічної зони не мають права володіти ніякими ліцензіями на аналогове наземне мовлення, але мають право володіти ліцензіями на кабельне, супутникове і цифрове наземне мовлення.
- Місцеві органи влади, організації, мета яких має цілком або переважно політичний чи релігійний характер, рекламні агентства, а також ті, котрі, на думку регулюючих органів, можуть здійснювати неналежний вплив, не мають права володіти якими-небудь ліцензіями на мовлення, хоча при деяких обставинах релігійні організації вправі володіти ліцензіями на кабельне, супутникове чи радіо-мовлення.
- Жодна фізична особа не вправі володіти двома чи більше ліцензіями на телевізійне мовлення, що охоплює більш ніж 15% загальної телевізійної аудиторії.
- Жодна фізична особа не вправі володіти більш ніж однією регіональною службою «Каналу 3», наданою для одного й того ж району.

Обмеження концентрації на радіо

- Фізичні і юридичні особи за межами Європейської економічної зони не мають права володіти ніякими ліцензіями на аналогове наземне мовлення, але мають право володіти ліцензіями на кабельне, супутникове і цифрове наземне мовлення.
- Місцеві органи влади, організації, мета яких має цілком або переважно політичний чи релігійний характер, рекламні агентства, а також ті, котрі, на думку регулюючих органів, можуть здійснювати неналежний вплив, не мають права володіти якими-небудь ліцензіями на мовлення, хоча при деяких обставинах релігійні організації вправі володіти ліцензіями на кабельне, супутникове чи радіо-мовлення.
- Жодна фізична особа не вправі володіти більш ніж однією ліцензією на місцеве СВ-мовлення і більш ніж однією ліцензією на FM-мовлення, що охоплює той же район, за винятком випадків, коли це відбувається в інтересах суспільства. Жодна фізична особа не вправі мати більше трьох ліцензій на місцеве радіомовлення в тому ж районі, а володіння другою ліцензією на FM-мовлення чи третьою ліцензією на місцеве радіомовлення в будь-якому діапазоні перевіряється на наявність суспільного інтересу.

⁶ Див. Коментар до Додатків до Рекомендації №R(99)1 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам стосовно заходів зі стимулювання плюралізму в засобах масової інформації від 19 січня 1999 року.

- Жодна фізична особа не вправі володіти більш ніж однією службою національного комерційного радіомовлення.

Обмеження концентрації в пресі

- На іноземне володіння пресою немає жодних обмежень.
- Газетні концерни, загальний середньодобовий тираж яких може складати 500 тисяч чи більше примірників, не вправі продовжувати свою діяльність без письмового дозволу міністра з торгівлі та промисловості, який, за винятком спеціально обумовлених випадків, має спочатку одержати доповідь з цього питання від Комісії з монополій та злиттів. Міністр з торгівлі та промисловості вправі дати свою згоду на злиття газетних компаній без доповіді Комісії в тих випадках, якщо він переконався, що ця справа має терміновий характер, і газета, що бере участь у передачі прав, не зможе в іншому випадку існувати як концерн, чи що ця газета має щоденний тираж менше 50 000 примірників.

Заходи забезпечення прозорості ЗМІ

Великобританія не збирається вводити яке-небудь особливе законодавство про прозорість ЗМІ. За існуючим законодавством про компанії і за правилами фондової біржі, потрібно, щоб компанії декларували кожного акціонера, який має більше 3% акцій тієї чи іншої юридичної особи, а також надавали відомості про кожного з їхніх директорів, про розмір їхніх заробітних плат та про інші капітали.

Наявність обмежень на перехресне володіння

Перехресне володіння між телебаченням і радіо

- Жодна фізична особа не вправі володіти регіональною службою «Каналу 3» і місцевою радіослужбою, що здійснює мовлення на район, що у значній мірі є тим же районом.
- Жодна фізична особа, що володіє ліцензією національного «Каналу 3» чи «Каналу 5», не вправі володіти ліцензією на національне радіомовлення.

Перехресне володіння між телебаченням і газетами

- Власник газети, тираж якої складає 20% чи більше загальнонаціонального газетного тиражу, не вправі володіти ліцензіями на аналогове наземне телебачення (Канали 3 і 5). Якщо

газета має тираж менше 20% загальнонаціонального тиражу, власник вправі володіти такого роду ліцензіями за умови, що пройде перевірку на наявність суспільного інтересу.

- Власник місцевої газети, тираж якої складає 20% чи більше місцевого газетного тиражу, не вправі володіти ліцензією на надання регіональної служби «Каналу 3». Якщо газета має тираж менше 20% місцевого тиражу, власник має право володіти такого роду ліцензією за умови наявності суспільного інтересу.

Перехресне володіння між радіо і газетами

Власник газети, тираж якої складає 20% чи більше загальнонаціонального газетного тиражу, не вправі володіти ліцензіями на аналогове наземне радіомовлення (як національне, так і місцеве). Якщо тираж газети менше 20% національного тиражу, власник вправі володіти такого роду ліцензіями за умови наявності суспільного інтересу.

Власник місцевої газети, тираж якої складає менше 20% місцевого газетного, вправі мати до трьох ліцензій на місцеве радіомовлення в цьому ж районі за умови наявності суспільного інтересу. Якщо тираж газети складає від 20% до 50% місцевого газетного тиражу, власник вправі володіти однією ліцензією на місцеве СВ-радіомовлення та однією ліцензією на місцеве FM-радіомовлення за умови наявності суспільного інтересу. Якщо тираж газети складає більше 50% місцевого тиражу, власник вправі володіти однією ліцензією на місцеве радіомовлення у випадку, якщо цей район обслуговується конкуруючою місцевою комерційною радіокомпанією, – за наявності суспільного інтересу.

НІМЕЧЧИНА

Обмеження концентрації на телебаченні

Компанія вправі надавати необмежену кількість телевізійних послуг у загальнонаціональному масштабі за умови, що вона в такий спосіб не здобуває домінуючого становища в суспільно-інформаційному полі. Критерієм визначення домінуючого становища є 30-відсоткове охоплення аудиторії. Якщо програми даної телекомпанії досягають у середньому за рік 30-відсоткового рівня, це дає підставу припустити, що ця компанія посідає домінуюче становище. Те ж можна припустити й у випадку, коли частка аудиторії є меншою від цього рівня, однак, компанія посідає домінуюче становище на цьому чи іншому медіаринку, чи коли загальна оцінка її діяльності у телевізійному секторі чи на даному медіаринку показує, що створюваний у такий спосіб вплив на

суспільну думку відповідає впливу, що здійснюється компанією з 30-відсотковою часткою телевізійної аудиторії.

Обмеження концентрації в пресі

Стосовно преси у загальному конкурентному законодавстві діє положення про те, що доходи підприємств преси для цілей антимонопольного контролю множаться на 20. Завдяки цьому загальні обмеження поширюються і на досить невеликі друковані ЗМІ.

ГРЕЦІЯ

Обмеження концентрації на телебаченні та обмеження концентрації на радіо

Будь-яка компанія з обмеженою відповідальністю вправі володіти тільки однією ліцензією на телемовлення чи мати пакет акцій тільки однієї компанії, що володіє ліцензією такого роду. Будь-яка фізична чи юридична особа вправі володіти тільки однією ліцензією на радіомовлення чи мати пакет акцій тільки в одній компанії, що володіє такого роду ліцензією. Будь-яка фізична чи юридична особа вправі виступати як акціонер тільки в одній компанії, що володіє ліцензією на теле- чи радіомовлення, до 25% її акціонерного капіталу, чи в компанії, що володіє пакетом акцій в іншій компанії, що має ліцензію на телевізійне чи радіомовлення. Та ж заборона застосовується і до менеджерів, членів адміністративних органів, директорів та інших осіб з аналогічними обов'язками. Крім того, родичі (до п'ятої ступеня) фізичної особи, що має пакет акцій компанії з ліцензією на телевізійне або радіомовлення чи якої-небудь іншої компанії, що має пакет акцій такого роду компанії, не вправі ані мати іншу ліцензію на радіо- чи телемовлення, ані володіти пакетом акцій тієї чи іншої компанії, що має такого роду ліцензію. Забороні підлягає також операційна участь вищезгаданих фізичних чи юридичних осіб у ЗМІ, що належать до більш ніж двох окремих категорій (телебачення, радіо, газети).

Заходи забезпечення прозорості ЗМІ

Компанії з обмеженою відповідальністю, що звертаються з заявкою на ліцензію на радіо- чи телемовлення, повинні мати іменні акції. На акціонерів компаній з обмеженою відповідальністю, що мають ліцензію на телемовлення чи володіють пакетом акцій у тій чи іншій компанії, що має такого роду ліцензію, так само як і на осіб, що беруть участь в управлінні такого роду

компаніями, поширюються законодавчі акти і правові норми щодо повідомлення про джерела фінансування і про управління такого роду джерелами.

Про будь-яку передачу компанії, що має ліцензію на радіо- чи телемовлення, про будь-які передачі акцій компанії, що має такого роду ліцензію, про будь-які зміни в такого роду компанії чи в її статуті необхідно в десятиденний термін повідомляти відповідне міністерство, а також Національну Раду з питань радіо та телебачення.

Необхідно також повідомляти про контракти, про цінні папери, про кредити і т.п. Підприємства і компанії з обмеженою відповідальністю повинні обнародувати свої щорічні звіти. Національна Рада з питань радіо і телебачення вправі запитувати будь-які відомості щодо експлуатації, управління, фінансування і т.п. телерадіомовних організацій. Крім того, рада може приймати рішення про проведення офіційних перевірок стосовно отриманих нею відомостей.

Акції рекламних компаній, заснованих у формі компаній з обмеженою відповідальністю, повинні бути іменними. Виписувати рахунки-фактури стосовно мовлення чи видання матеріалів рекламного характеру чи стосовно спонсорської діяльності необхідно відповідно до Кодексу про бухгалтерські книги та дані.

Тарифні розцінки стосовно рекламною і спонсорської діяльності, проведеною радіо- і телекомпаніями, так само як і газетами із загальнонаціональним статусом, повинні надаватися компетентному фінансовому відомству. У такого роду тарифних розцінках повинні враховуватися будь-які пропозиції, знижки і комісійні збори. ЗМІ, що працюють у загальнонаціональному масштабі, повинні вести детальний журнал, форма якого затверджена компетентними державними фінансовими службами, у який записуються випуски чи видання реклами, передані чи видавані щодня і в кожному випуску.

Наявність обмежень на перехресне володіння

Забороні підлягає операційна участь фізичних чи юридичних осіб у ЗМІ, що належать до більш ніж двох окремих категорій (телебачення, радіо, газети).

Інші проблеми, визначальні в контексті запобігання монополізації ЗМІ

Питаннями власності та пов'язаного з нею контролю, що має економічний характер, проблема монополізації ЗМІ не вичерпується. Для цілей цього короткого огляду зупинимось лише на деяких з інших її аспектів.

Проблема багатоманітності джерел змісту інформаційних повідомлень, програм та публікацій

Слід зазначити, що, хоча існування різноманітних та автономних власників мовлення та друкованих ЗМІ, безумовно, сприятиме політичному і культурному плюралізму, наявність різних власників ЗМІ (деконцентрація) не завжди буде гарантією розмаїтості продукції таких ЗМІ. Очевидно, що, у разі, якщо ЗМІ покладаються на спільні джерела інформації та продукції, важко очікувати від них багатоманітності підходів, думок, новин тощо. Зважаючи на викладене, держава (і зокрема законодавець) мала б подбати про урізноманітнення таких джерел.

Вирішення поставленого завдання можливе за допомогою різних засобів. Варто, зокрема, поширити законодавчу практику встановлення спеціальних антимонопольних обмежень і на інформаційні агентства, які відповідно до Закону України «Про інформаційні агентства», є суб'єктами інформаційної діяльності, що діють саме з метою надання інформаційних послуг.

Ефективними (звичайно, за умов відповідного контролю) є, на нашу думку, також законодавчі вимоги щодо обов'язкової мінімальної частки продукції власного виробництва. У такий спосіб певною мірою гарантується наявність у ЗМІ принаймні двох різних джерел продукції, одне з яких (сам ЗМІ), у принципі, завжди має бути оригінальним.

Проблема монополізації доступу до «рекламного пирога»

За нормальних ринкових умов кожен ЗМІ, як правило, має не надто широкий вибір джерел постійного та так би мовити «традиційного» фінансування: надходження від реклами та кошти (майно), що здобуваються у результаті продажу тиражу, абонентського доступу тощо. За «ненормальних» умов до цих джерел додаються також «дотації» власника (законного, неформального, політичного тощо).

Надходження від продажів рекламного часу та площі є не тільки одним з найсуттєвіших засобів заробітку для ЗМІ (слід також враховувати, що вітчизняні аудіовізуальні ЗМІ, фактично, позбавлені можливості заробляти на продажах абонентського доступу), але й досить об'єктивним індикатором їхнього значення для споживачів інформаційної продукції. Це обґрунтовує причини

посиленої уваги експертів до рівномірності розподілу «рекламного пирога», у тому числі й у контексті вивчення характеру конкурентного середовища у сфері масової інформації. Що ж з цієї точки зору можна сказати про вітчизняний медіа ринок?

За оцінками Всеукраїнської рекламної коаліції⁷, у 2003 році телебачення у цілому отримало від реклами орієнтовно 130 млн. доларів США. З них 90 дісталися телекомпаніям, що мовлять на загальнонаціональних каналах (таких в Україні сьогодні 11 із загальної кількості телекомпаній, що становить трошки більше 500). Надходження від реклами принаймні однієї телекомпанії – «Інтер» – перевищили 35 відсотків обсягу відповідного ринку (загальні надходження всіх телекомпаній, що мовлять на загальнонаціональних каналах) і сягли 40 відсотків.

Які висновки можна зробити з наведеної інформації? По-перше, у вітчизняному телепросторі є щонайменше один суб'єкт, продукція (послуги) якого за кількісними показниками посідає домінуюче становище на відповідному ринку. По-друге, очевидним також є брак рекламного бюджету країни для забезпечення нормального функціонування телеіндустрії. Справді, якщо розділити 40 млн. доларів США, що залишилися для регіональних та місцевих телекомпаній, між майже 500 такими ЗМІ, сума, яку отримує у середньому кожний – 80 тисяч доларів США на рік – є, очевидно, мізерною. У даному контексті остання обставина важлива тому, що вона посилює і, навіть, робить неминучою як подальшу концентрацію ЗМІ, так й існуючу монополію окремих суб'єктів відповідного ринку.

Проблема доступу споживачів інформаційної продукції до ЗМІ

У силу ситуації, яка склалася історично, окремі ЗМІ в Україні є монополістами по суті, хоч їх і не можна запідозрити у якихось діях, спрямованих на досягнення такого становища. Не секрет, що у багатьох регіонах держави населення має змогу приймати програми лише 2-3 телекомпаній (це, переважно, загальнонаціональні НТКУ та «Ера», що мовлять на каналі УТ-1, «Студія «1+1», що мовить на каналі УТ-2, та «Інтер» – канал УТ-3). Аналогічна ситуація склалася і у сфері радіомовлення (значна кількість населення, особливо у сільській місцевості, є споживачами лише радіограм, що транслюються по проводовій радіотрансляційній мережі). Якщо обрати за критерій монополізації ЗМІ визначення частки його аудиторії у загальній аудиторії відпо-

⁷ Див.: Ксенз Л. Суцес-
твенный денежный
рост рекламного рын-
ка в 2003 г. //
[http://vlada.kiev.ua/cgi-bin/ums/dis-
pnew1.pl?11613](http://vlada.kiev.ua/cgi-bin/ums/dis-
pnew1.pl?11613)

відного виду ЗМІ, очевидно, ми матимемо всі підстави говорити про обмеженість, а іноді й повну відсутність конкуренції на певних ринках, що існують у відповідних територіальних межах.

Ознаки штучного загострення ситуації можна спостерігати також у сфері друкованих ЗМІ. Такий стан справ зумовлений практикою використання т.зв. «адміністративного ресурсу» у ході проведення передплати на окремі видання (централізована передплата на відомчі ЗМІ, безкоштовна передплата на окремі друковані видання у певних місцевостях чи для певних категорій громадян тощо).

Висновки

Вітчизняний медіа ринок характеризується, безумовно, надвисокою концентрацією. Особливо, якщо зважити на відсутність в Україні сталих демократичних традицій. Очевидно також, що на разі передумов до покращення ситуації немає. Не в останню чергу це зумовлено недосконалістю та недостатністю відповідного правового регулювання.

Разом з тим, як було показано вище, проблема концентрації і — ширше — монополізації у сфері ЗМІ носить комплексний характер. Вона визначається не тільки відсутністю та/чи недотриманням законодавчих вимог, але й певною специфікою вітчизняного рекламного ринку, політичною кон'юнктурою, історичним «багажем», суттєвою технічною «слабкістю» медійної сфери тощо. Відповідно, вирішувати означену проблему також необхідно комплексно. Корисним у цьому зв'язку видається використання європейського досвіду, про який йшлося вище.

«ПРО ВІДСУТНІСТЬ МОНОПОЛІЇ ДУМОК В УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІАПРОСТОРИ ГОВОРТИ НЕ ДОВОДИТЬСЯ»

Валерій ІВАНОВ,
професор, доктор
філологічних наук,
академік Академії
наук вищої школи
України, завідувач
кафедри організації
масової інформаційної
діяльності
Інституту
журналістики
Київського
національного
університету

У принципі, в законодавстві існують положення, спрямовані проти монополізації думок. Так, у статті 10 «Гарантії від монополізації друкованих засобів масової інформації» Закону «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» декларується заборона на монополізацію друкованих медіа. Будь-яка людина чи юридична особа не може засновувати чи контролювати більше 5 % друкованих видань. Причому, під контролем розуміється «можливість такої особи здійснювати матеріальними чи фінансовими засобами вплив на діяльність друкованого засобу масової інформації». Стаття 7 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» так і зветься «Антимонopolьні обмеження». За цією статтею жодна телерадіоорганізація, в тому числі її дочірні підприємства, не мають право вести мовлення більше ніж по 2 каналах телебачення і 3 каналах радіомовлення. Подібним чином обмежуються засновницькі права фізичних та юридичних осіб. Підприємства зв'язку, які експлуатують мережі мовлення, не можуть ставати засновниками чи власниками телерадіокомпаній.

Як бачимо, законодавчі положення досить таки конкретні та жорсткі. Однак на практиці вони успішно обходяться. Якщо говорити про медіапредставництво різних політичних сил, то гострою проблемою для українського суспільства залишається залежність ЗМІ від різних фінансово-політичних груп. За даними преси, найпотужніше медіазабезпечення має Соціал-демократична партія України (об'єднана): телеканали «Інтер», «ТЕТ», ТРК «Альтернатива», яка виходить в ефірі Першого каналу українського телебачення (телеканал «Право»), УТ-2. Також вплив СДПУ(о) має на «ТСН» (канал «1+1»); газети «Киевские ведомости», «Наша газета +», «Команда», тижневики «Бизнес», «Закон і бізнес». «Трудова Україна» впливає на «Вулице телебачення» та телекомпанії «ICTV», «Новий

канал», «СТБ», газети «Факты» та «Киевский телеграф». Своє медіапредставництво мають фактично всі українські фінансово-політичні групи.

Це призводить до вельми сумних наслідків як у центрі, так і в регіонах. Відкритішою стає політична заангажованість окремих ЗМІ. Війна компроматів, маніпулювання громадською думкою, прихована реклама розміщуються в ефірі та на сторінках газет замість об'єктивної інформації про життя суспільства. В регіонах через майже повну відсутність реклами фактично всі газети перебувають під сильним впливом місцевих адміністрацій. Ті ж газети і радіокомпанії, які відстоюють інтереси бізнесових структур, що є опозиційними до місцевої влади, постійно відчують на собі сильний тиск. Останні президентські вибори в Україні показали кілька форм такого тиску. Найчастіше застосовувалися адміністративні (перевірки податкової адміністрації та великі штрафи в результаті цих перевірок, перевірки пожежної охорони, відключення передавачів чи загроза такого відключення з боку Укрчастотнагляду) і судові (справи про захист честі та гідності з сумою відшкодування збитку, яка часто перевищує річний валовий продукт України) заходи. Внаслідок подібних заходів припинялася діяльність одних і повністю змінювався керівний склад інших засобів масової інформації (наприклад, у жовтні 1999 року змінилося керівництво каналу СТБ). Найдієвішим засобом «приборкання непокірливих» є, мабуть, перевірки податкових органів. Так, за даними Державної податкової адміністрації у 1999 – 2000 роках була перевірена діяльність 843 підприємств ЗМІ і в 706 випадках були знайдені якісь порушення.

Як бачимо, про відсутність монополії думок в українському медіа просторі говорити не доводиться.

МОЖЛИВІ ЗАКОНОДАВЧІ КОРЕКЦІЇ РИНКУ МІЖНАРОДНИХ ГРОШОВИХ ПЕРЕКАЗІВ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день на українському ринку міжнародних грошових переказів за дорученням фізичних осіб працюють багато різноманітних систем, що здійснюють перекази майже в усі країни світу. Беззаперечними лідерами, як за кількістю пунктів, швидкістю здійснення та обсягом переказів, є американські системи Western Union та MoneyGram.

За останні декілька років активні позиції почали відвоювати нові системи, що були створені на базі банків СНД, однак серйозної конкуренції західним компаніям вони не склали, і в короткотерміновій перспективі, з ряду причин, не складуть. Окремо слід зазначити, що більшість переказів надходить в Україну з-за кордону, в той час як відсоток переказів за кордон не перевищує 4% від загальної кількості переказів, що здійснюються в Україні.

**Олександр
НАУМОВ,**
магістр міжнародних
економічних відносин

Огляд ринку

Усі системи, які працюють в Україні можна умовно поділити на дві групи. До першої відносяться такі системи, які мають колосальні агентські мережі у всьому світі і є свого роду монополістами, використовуючи всі переваги свого становища, до другої групи відносяться системи країн СНД і цілий ряд українських систем (систем, що дають можливість переказувати кошти лише на території України), які тільки вибирають місце під сонцем.

Головним недоліком систем другої групи є географічна обмеженість їх агентських мереж та небажання, а точніше неможливість, розширювати свої агентські мережі за рахунок існуючих фінансових інституцій. Конкурентна боротьба між титанами – WU та MG – призвела до появи обов'язкового для всіх агентів цих систем пункту в договорі про заборону співпраці з аналогічними системами грошових переказів.

Беззаперечний лідер – компанія Western Union, яка була створена в США в 1851 році, в Україні почала активну діяльність у 1993 році. Першим її агентом стала «Українська фінансова група». Інші українські банки досить охоче приєдналися і досі приєднуються до Western Union. Успішність і популярність такого виду переказів забезпечується не лише якісним сервісом та великою кількістю пунктів, а й величезними затратами компанії Western Union на рекламні заходи. Система включає в себе більш ніж 120 тис. пунктів в 185 країнах світу. Основними агентами в Україні є банки «Аваль» (за субагентськими угодами з яким працюють ще близько 35 дрібних банків), «Ощадбанк», «Укрсоцбанк», «Укрсиббанк», ПУМБ, «Правексбанк», «Фінанси та Кредит», «Надра» та інші. Виплата грошей здійснюється у валюті, зазначеній в контракті агента з компанією WU. В Україні це долари США або

гривні. За межі України переказ можна відправити в доларах США. Конвертація здійснюється автоматично за курсом, що встановлюється компанією WU, при чому курс може змінюватись протягом доби декілька разів. Виплата переказу може бути здійснена в будь-якому пункті системи. Кожному переказу присвоюється унікальний 10-значний код MTCN (money transfer control number). Віднедавна на території України з допомогою послуги Quick Pay гроші можна переказати і юридичній особі, яка попередньо уклала відповідний контракт із WU. За даними експертів доля ринку міжнародних грошових переказів WU має тенденцію до зменшення, головним чином за рахунок проведення конкуруючими системами активних рекламних кампаній та розробки нових, дешевших фінансових продуктів.

Головним конкурентом WU як на світовому, так і на українському ринку грошових переказів, є компанія MoneyGram Payment Systems, Inc, створена в 1988 році як дочірнє підприємство American Express, зараз її власником є компанія Travelers Express Company, Inc. Компанія MoneyGram контролює біля 35% світового ринку грошових переказів. На відміну від WU MoneyGram робить ставку не на «розкрутці» свого бренду, а на більш низьких і гнучких тарифах та безкоштовному наданні додаткових послуг. Наприклад, є можливість разом з грошима переслати безкоштовно (на відміну від WU) текстове повідомлення (до 10 слів) одержувачу переказу, в деяких країнах можна замовити доставку переказу одержувачу додому (Home Delivery Option). Кожному переказу присвоюється унікальний 8-значний RN код (Reference Number). Окрім коду, додатковий захист забезпечує система кодування інформації, що відповідає найвищим світовим стандартам, та можливість включити до переказу контрольне питання одержувачу коштів, без вірної відповіді на яке переказ виплачено не буде. Система MoneyGram дозволяє здійснювати термінові міжнародні перекази від однієї фізичної особи іншій до 160 країн світу. Гнучка тарифна політика разом з агентською мережею із 60 000 пунктів робить MoneyGram однією з найдешевших та найпривабливіших міжнародних систем грошових переказів. Сьогодні в Україні послугу MG пропонують наступні банки: Промінвестбанк (здійснює більше половини всіх переказів MoneyGram в Україні), «Національний кредит», «Укрексімбанк», «Хрещатик», «Укрінбанк» та ще ряд банків.

Серед міжнародних систем грошових пере-

казів, що працюють в Україні, окрему нішу займають системи Ria Envia, VIGO та US Money Express Co. Ці три системи орієнтовані лише на виплату переказів в Україні, відправити гроші за кордон з використанням цих систем неможливо. Американська компанія Ria Envia займається грошовими переказами з 1987 року, її центральний офіс розташований в Нью-Йорку. Компанія володіє більш ніж трьома тисячами агентських пунктів та платіжних центрів в 35 країнах світу. На українському ринку вона з'явилась в 2001 році, підписавши контракт з банком «Надра». Відправник повинен обов'язково вказати телефон або адресу одержувача переказу, після фактичного приходу грошей в банк його співробітники інформують одержувача, що на його ім'я надійшов грошовий переказ. За бажанням клієнта переказ може бути виплачено в гривнях або євро, конвертація відбувається за курсом банку «Надра».

Термінові перекази Money Express – це приватні перекази за дорученням фізичних осіб із США на користь одержувачів-фізичних осіб в Україні. Виплата коштів здійснюється через мережу філій «Кредит Банку (Україна)». При одержанні переказів Money Express в Україні комісійні не сплачуються. «Кредит Банк (Україна)» здійснює також виплати за переказами, які надійшли через канадську фірму «MEEST CORPORATION INC». З метою налагодження фінансових зв'язків між фізичними особами Канади та України вказана фірма приймає кошти в доларах США та в канадських доларах від фізичних осіб (громадян Канади та США) для проведення переказів в Україну. Виплата коштів здійснюється через кур'єра шляхом доставки за місцем проживання згідно з інформацією, наданою відправником. За цими системами здійснюється незначна кількість переказів (менше 1% від загальної кількості переказів, що надходять в Україну), що частково пояснюється великою концентрацією пунктів відправки в одному місці.

Компанія Vigo Remmittans Corp. була створена в 1985 році, розпочавши свою діяльність з переказування грошей зі США до Бразилії. В 2003 році компанія була придбана GMT Group, Inc. На сьогоднішній день це одна з провідних приватних американських компаній у сфері здійснення грошових переказів із США, володіє мережею більш ніж 1 500 агентських пунктів, розміщених майже в усіх штатах США. В плани компанії на 2004 рік входить 30% ріст кількості трансакцій, прогнозований обсяг переказів – більше 3 млрд. дол. США. В Україні одержати переказ за цією системою можна в 397 пунктах, основним агентом є «Ощадбанк».

Здебільшого цими системами користуються громадяни України, які постійно працюють за

кордоном, або побоюються перевозити ці кошти через кордон власноруч.

На противагу західним системам грошових переказів банками країн СНД були створені власні системи швидких грошових переказів. Найбільш вагомими серед них є системи «Анелік», «Contact» та «Migom».

Система грошових переказів «Анелік» була створена в 1997 році і отримала свою назву від однойменного вірменського банку. Нині за цією системою переказують гроші банки 82 країн, зокрема майже всі країни СНД. В Україні її офіційним представником і кліринговим центром є банк «Грант». На відміну від MG і WU, система є суто банківською і використовує кореспондентські рахунки. Відправник повинен вказати конкретне відділення банку, куди здійснюється переказ. Гарантований час переказу – від 8 годин. «Анелік» – система грошових переказів, яка швидко зростає і стає дедалі популярнішою, завдяки своїм невисоким тарифам. Середньомісячний обсяг переказів в Україні – близько \$3 млн.

Подібною до системи «Анелік» є система «Contact»-технологія переказу грошових коштів між фізичним особами, розроблена АКБ «РУССЛАВБАНК»(Москва), що базується на системі кореспондентських відносин між банками-учасниками розрахунків. Перекази здійснюються за спрощеною процедурою, без відкриття рахунків фізичним особам. Час здійснення переказу – від 4 годин. Система має більше 3 тис. пунктів обслуговування в 71 країні світу. В Україні послугами даної системи можна скористатися в 74 містах (основними учасниками є АКБ «Мрія», АКБ «Легбанк» та «Укрсоцбанк»). Комісія за переказ коштів сплачується відправником в розмірі 3% від суми переказу та розподіляється порівну між банками відправника, одержувача та кліринговим банком.

Аналізуючи досвід роботи західних систем швидких грошових переказів, фахівцями банку АКБ «ЄВРОТРАСТ»(Москва) була розроблена система «Migom». Ця система має 860 пунктів обслуговування переказів в країнах СНД і ще не отримала широкого розповсюдження. «Migom» використовує сучасні технології, завдяки чому час здійснення переказу незначний. При відправці переказу відправник зазначає точний пункт отримання переказу. Слід зазначити, що в межах країн СНД «Migom» успішно конкурує з WU та MG. Протягом 2003 року обсяги переказів за цією системою вирости в 10 разів, що свідчить про відтік клієнтів від інших систем грошових переказів. На сьогодні в Україні єдиним банком-агентом даної системи є Ощадний банк України, що здійснює перекази в 320 своїх відділеннях.

Ринок грошових переказів в Україні остан-

нім часом розвивається дуже активно. Комісійний дохід є найбільш привабливим джерелом прибутку для всіх банків. За кілька останніх років в Україні було створено більше 10 систем грошових переказів в межах України. Очікується вихід на цей ринок нових гравців, що призведе до загострення конкуренції між банками та, як результат, зниження тарифів та поліпшення якості послуг.

Законодавча ініціатива НБУ

Невирішеною проблемою залишається недосконалість українського законодавства у сфері грошових переказів та відсутність регламентації порядку створення і функціонування українських систем зі здійснення переказів за межі України та виплату переказів з-за кордону.

Ця недосконалість є як структурною (наприклад, постанова Правління Національного банку України №18 від 17.01.2001 фактично обмежує суму, яку фізична особа-резидент України може відправити за межі України будь-якій фізичній особі, без відкриття рахунку 300-ми USD на місяць; до того ж комерційні банки, як агенти валютного контролю повинні контролювати своїх клієнтів по сумам та цілям переказів, що, з урахуванням змін в економіці України за останні три роки, є скоріш стримуючим, ніж регулюючим інструментом), так і структурною (недоліки в законодавстві та фактична бездіяльність антимонопольного комітету призвели до панівного становища західних систем Western Union та MoneyGram на українському ринку, з нерегульованими тарифами та фактично унеможливили створення в Україні на противагу вищезгаданим системам власних). Одночасно, законопроектом не пропонується жодних засобів вирішення проблеми домінуючого становища систем Western Union та MoneyGram, які фактично монополізували ринок переказів в Україні, отримуючи при цьому надприбутки – 10-15% від сум переказів (тоді як в українських системах цей показник становить 1-2%).

Тобто в Україні зовсім відсутні важелі впливу на тарифну політику західних систем грошових переказів та законодавчо не врегульовано питання створення резидентами України систем грошових переказів. Дві діючі в Україні міжнародні платіжні системи «Geo» (Укрсиббанк) та «PrivatCard» (Приватбанк) фактично не підконтрольні НБУ, а в україн-

ському законодавстві взагалі немає жодної згадки щодо необхідності реєстрації або отримання дозволу будь-якої державної структури на створення системи грошових переказів за межі України та виплату коштів, що надходять в Україну.

Проект Закону України №3422 «Про внесення змін до Закону України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» серед іншого окреслює основні риси механізму створення та контролю українських міжнародних систем переказу коштів.

Але враховані в законопроекті зміни щодо міжнародних платіжних систем (МПС) є недостатніми для їх впевненого функціонування та жодним чином не регламентують становище західних систем, не створюють сприятливого середовища для розвитку вже існуючих. Враховуючі економіко-політичні зміни, що відбулися в Україні, а також розширення ЄС, від НБУ можна було б чекати більш корінних змін.

Наступним кроком могло б бути надання частини банківських послуг квазіфінансовим інститутам – магазинам, ресторанам, мережам супермаркетів, аптекам та т.п. – в більшості розвинених країн світу саме вони є агентською мережею МПС. В Україні ж навіть Ощадний Банк не впровадив МПС у всіх своїх відділеннях. Наявність величезної кількості працюючих за кордоном українців, які переказують зароблені гроші своїм близьким в Україну, робить необхідним створення та розвиток глобальних українських МПС, які активно працювали б принаймні у країнах ЄС. Це матиме наслідком як створення додаткового джерела прибутку, оскільки ринок міжнародних грошових переказів в Україні оцінюється в сотні мільйонів USD, так і значне зниження тарифів на переказ грошей, а, отже, і збільшення доходів громадян України.

Розглядаючи наявність тісних контактів між українськими банками та фінансовими установами країн СНД та Західної Європи можна спостерігати тенденцію до перетворення внутрішньоукраїнських систем на міжнародні, перш за все завдяки використанню розгалуженості своїх філіальних мереж та співпраці з банками країн СНД – тому на сьогоднішній день чітко законодавче підґрунтя є вкрай необхідним. Наприклад, нещодавно в Росії пройшли низка судових процесів, де, зокрема, було відхилено апеляційну скаргу компанії Western Union, і залишено в силі рішення московського суду про зловживання компаніями Western Union та MoneyGram своїм монопольним становищем і, як наслідок, вилучення з договорів між цими компаніями та їх агентами в Росії пунктів, як тих, що порушують антимонопольне законодавство.

Запропоновані НБУ зміни до Закону України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» (законопроект № 3422 від 21.04.2003) у більшій своїй частині позитивно вплинуть на становлення ринку українських систем міжнародних грошових переказів, але одночасно залишать невирішеними багато інших питань, пов'язаних з функціонуванням МПС в Україні.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ПОВЕРНЕННЯ ЗНЕЦІНЕНИХ ЗАОЩАДЖЕНЬ ГРОМАДЯН

Проблема повернення знецінених заощаджень громадян є одним із найбільш болючих питань державної політики в Україні. Адже сьогодні, незадовго до початку передвиборчої боротьби навколо президентської посади, ефективна та реалістична пропозиція спрямована на вирішення цього надзвичайно актуального для населення питання може принести чимало політичних дивідендів.

Чинне законодавство

Чинний Закон України «Про державні гарантії відновлення заощаджень громадян України» набув чинності 21 листопада 1996 року. Ним передбачено, що держава бере на себе зобов'язання забезпечити збереження та відновлення реальної вартості заощаджень громадян і гарантувати їх компенсацію у встановленому порядку. До заощаджень, які підлягають компенсації віднесено:

- зобов'язання держави перед громадянами України, які внаслідок знецінення втратили грошові заощадження, поміщені в період до 2 січня 1992 року в установи Ощадного банку СРСР та державного страхування СРСР, що діяли на території України;
- державні цінні папери (облігації Державної цільової безпроцентної позики 1990 року, облігації Державної внутрішньої виграшної позики 1982 року, державні казначейські зобов'язання СРСР, сертифікати Ощадного банку СРСР);
- грошові заощадження громадян України,

поміщені в установи Ощадного банку України та колишнього Укрдержстраху протягом 1992-1994 років і які знаходились на рахунках Ощадного банку України не менше одного повного календарного року в період 1992-1995 років;

- заощадження іноземних громадян та осіб без громадянства, які за станом на 2 січня 1992 року розміщені в установах Ощадного банку СРСР та державного страхування СРСР, що діяли на території України.

Суми заощаджень громадян було відновлено у співвідношенні 1 карбованець заощаджень на 1,05 гривні за станом на 1 жовтня 1996 року. В цілому сума виплат, які необхідно здійснити державі визначено у розмірі 131,96 млрд. гривень.

Анжела ЄВГЕНЬЄВА,
експерт Лабораторії
законодавчих
ініціатив

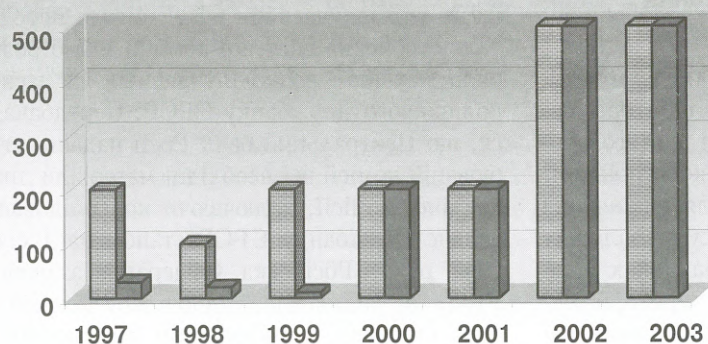
За інформацією Національного банку України в обіг було випущено компенсаційних сертифікатів на суму 3335 млн. гривень, або 335,5 млн. штук мінімальним номіналом 10 гривень. Громадянами України було отримано 30% від загальної кількості випущених сертифікатів (тобто 97,3 млн. штук).

Відповідно до Указу Президента України «Про компенсацію громадянам України втрат від знецінення грошових заощаджень в установах Ощадного банку України та Укрдержстраху» (№ 698/94, від 24 листопада 1994 року) та на виконання ст. 1 вищезазначеного Закону в обіг було випущено компенсаційні сертифікати, які можна було використати під час приватизації державного майна.

У даний час процес приватизації за компенсаційні сертифікати завершено, у зв'язку із чим вони втратили чинність. Громадяни, які їх не використали, можуть повернути ці сертифікати до установ Ощадбанку.

Починаючи з 1997 року було розпочато виплату компенсаційних виплат громадянам за рахунок Державного бюджету України. Щороку Кабінет Міністрів України затверджує Порядок перерахування з Державного бюджету України відповідних коштів. Всього на виконання цієї мети було спрямовано 1460 млн. гривень, у тому числі установам Державного ощадбанку – 1455,4 млн. гривень та 4,6 млн. гривень установам Національної акціонерної страхової компанії «Оранта», яка є правонаступницею колишнього Укрдержстраху.

Обсяги коштів Державного бюджету України, спрямованих на відновлення заощаджень*

■ Затверджено в Державному бюджеті (млн. гривень)
■ Профінансовано (млн. гривень)

Обсяги коштів Державного бюджету України, спрямованих на відновлення заощаджень*

Рік	Затверджено в Державному бюджеті (млн. гривень)	Профінансовано (млн. гривень)	Відсоток профінансованих сум до планових (%)
1997	200	30	15
1998	100	20	20
1999	200	10	5
2000	200	200	100
2001	200	200	100
2002	500	500	100
2003	500	500	100
Разом 1997-2003 рр. ^{***}	1900	1460**	76,8

* Джерело: пропозиції Кабінету Міністрів України до проекту Постанови ВРУ «Про рекомендації парламентських слухань «Про державну політику в галузі повернення та компенсації страчених (знецієних) заощаджень громадян. Стан відновлення та перспективи» (від 03.12.2003)

** У тому числі установам Ощадбанку – 1455,4 млн. гривень та установам Національної акціонерної страхової компанії «Оранта», яка є правонаступницею колишнього Укрдержстраху, – 4,6 млн. гривень

*** У Державному бюджеті на 2004 рік на «поступову компенсацію громадянам втрат від знецієння грошових заощаджень» передбачено 500 000 тис. гривень

З 1998 по 2001 рр. на адресу Уповноваженого з прав людини звернулись 11,5 тис. громадян з питань порушення їхнього права власності на заощадження.

Не складно підрахувати, що якщо темпи виплат залишаться сталими, то громадянам доведеться чекати на повернення заощаджень ще більше шестиста років. Із зазначеного аналізу стає зрозумілим, що діючий механізм закріплений Законом України «Про державні гарантії відновлення заощаджень громадян України» не зможе гарантувати виплату заощаджень громадян у розумний проміжок часу.

Офіційна історія питання¹

Протягом всього періоду діяльності установи Ощадного банку СРСР на території України залучені на вклади кошти протягом року акумулювалися на його кореспондентських рахунках. Щорічно після закінчення календарного року загальна сума залишку коштів на кореспондентських рахунках установ Ощадного банку СРСР на території України списувалися на кореспондентський рахунок Правління Ощадбанку СРСР, яке передавало їх Державному банку СРСР та Міністерству фінансів СРСР. Станом на 1 січня 1991 року загальна сума акумульованих

(протягом 1922-1990 років) і списаних коштів становила 84,3 млрд. рублів. Це відповідало залишку вкладів населення України на зазначену дату. За даними Правління Ощадбанку СРСР, із вищезазначеної суми централизовано було передано: Державному банку СРСР – 82,9 млрд. рублів та Міністерству фінансів СРСР – 1,4 млрд. рублів. Тому перший операційний робочий день 1991 року установи Ощадного банку СРСР на території України розпочали з нульового залишку на кореспондентському рахунку.

З метою вирішення питання повернення коштів вкладникам Ощадбанку колишнього СРСР українська сторона неодноразово зверталася до російської сторони з проханням надати вичерпну інформацію щодо ліквідаційного балансу колишнього Державного банку СРСР. Проте російська сторона ухиляється від надання інформації необхідної інформації.

13 березня 1992 року державами-учасниками СНД була підписана Угода про принципи і механізми обслуговування внутрішнього боргу колишнього СРСР. Відповідно до зазначеної Угоди заборгованість населенню з боку уряду колишнього СРСР по залишку вкладів в ощадних банках була віднесена до державного внутрішнього боргу, а Сторони беруть на себе зобов'язання з погашення державного внутрішнього боргу колишнього СРСР перед населенням у сумах пропорційно залишку заборгованості, яка рахувалася станом на 1 січня 1991 року на балансах закладів Ощадбанку СРСР на території кожної із Сторін. При підписанні зазначеної Угоди Україна підтримала пропозицію Республіки Білорусь, яка стосувалася того, що Угода про розподіл внутрішнього боргу повинна підписуватися одночасно з Угодою про розподіл активів та пасивів колишнього Державного банку СРСР.

20 березня 1992 року була підписана Угода про розподіл активів та пасивів колишнього Держбанку СРСР між центральними банками держав-учасниць СНД. Угода передбачала створення спільної комісії, яка б розробила механізм розподілу активів та пасивів колишнього Держбанку СРСР. Передбачалося, що Центральний банк Росії надасть створюваній комісії всі необхідні матеріали ліквідаційної комісії, включаючи консолідований баланс Держбанку СРСР станом на 1 січня 1992 року. Російська Федерація зазначену Угоду не підписала, відповідно, комісія не була створена, а інформація про активи та пасиви колишнього Держбанку СРСР не була отримана.

Таким чином, згідно Угоди від 13 березня 1992 року для України зобов'язання по спла-

¹ Пропонується спрощений виклад позиції, висвітленої у проекті Постанови про результати роботи Тимчасової спеціальної комісії з питань фінансово-економічного обґрунтування джерел і механізму відновлення заощаджень громадян України (№3724 від 07.07.2003).

ті заборгованості її громадянам по залишку вкладів в установах Ощадного банку СРСР виникають лише після розподілу активів та пасивів колишнього Державного банку СРСР. Оскільки розподілу активів та пасивів колишнього Державного банку СРСР не відбулося, існування зобов'язань України за Угодою від 13 березня 1992 року може заперечуватися.

При розгляді питання про ратифікацію Угоди між Україною та Російською Федерацією про врегулювання питань правонаступництва щодо зовнішнього державного боргу та активів колишнього СРСР Верховна Рада України у Постанові від 19 лютого 1997 року пов'язала вирішення питання ратифікації зазначеної Угоди з отриманням з боку уповноважених органів Російської Федерації, серед іншого, повної інформації щодо балансу Державного банку СРСР.

1 червня 2000 року Верховна Рада України прийняла Постанову «Про боргові зобов'язання держави перед громадянами України, яким відновлено грошові заощадження, поміщені в період до 2 січня 1992 року в установах Ощадного банку» якою зобов'язала Кабінет Міністрів України порушити перед Російською Федерацією питання про врегулювання взаємовідносин з питань, що стосуються розподілу між державами зобов'язань колишнього Ощадного банку СРСР перед громадянами та повернення Україні 84,3 млрд. руб., що були станом на 1 січня 1991 року акумульовані в Ощадному банку СРСР і є власністю громадян України. На виконання цієї Постанови Посольство України в Російській Федерації порушило зазначене питання перед Центральним банком Російської Федерації та Ощадним банком РФ. У відповідь були отримані листи, в яких зазначалося, що ліквідація Ощадного банку СРСР була здійснена за взаємною домовленістю керівників ощадбанків колишніх республік СРСР, що підтверджується Угодою про загальні основи взаємовідносин та взаєморозрахунків Ощадбанку СРСР із ощадними банками республік та держав від 30 жовтня 1991 року. Крім того, на думку Ощадбан-

ку Російської Федерації, питання, які віднесені до порядку використання внесків, а також здійснення компенсаційних виплат по них установами ощадних банків країн СНД, повинні регламентуватися внутрішнім законодавством відповідних держав. На вимогу Міністерства закордонних справ України до Ощадбанку України надати копію Угоди від 30 жовтня 1991 року, одержана відповідь про відсутність такої Угоди. За інформацією Тимчасової спеціальної комісії з питань фінансово-економічного обґрунтування джерел і механізму відновлення заощаджень громадян України зазначеною Угодою була підтверджена домовленість про те, що Ощадбанк СРСР передає на баланси ощадних банків республік та держав свої активи і пасиви, які рахувалися на балансі Ощадбанку СРСР станом на 1 січня 1991 року.

5 лютого 2004 року парламент прийняв Постанову, розроблену за ініціативою Тимчасової спеціальної комісії з питань фінансово-економічного обґрунтування джерел і механізму відновлення заощаджень громадян України, яка передбачає утворення у складі Міжпарламентської комісії із співробітництва ВРУ та ФЗ РФ міжпарламентської групи для врегулювання питань розподілу між державами зобов'язань колишнього Ощадного банку СРСР по вкладах громадян України. Крім того, цього ж дня було підтримано Рекомендації парламентських слухань «Про державну політику в галузі повернення та компенсації втрачених (знецінених) заощаджень громадян. Стан відновлення та перспективи». У рамках останніх Кабінету Міністрів України рекомендовано внести на розгляд п'ятої сесії Верховної Ради України проект закону про механізм і порядок повернення грошових заощаджень громадян, поміщених в установах Ощадного банку СРСР та Укреджстраху з урахуванням можливості створення позабюджетного фонду передбачивши такі нетрадиційні джерела його створення, як відрахування від прибутку колишніх державних спеціалізованих банків та інших акціонерних банків, податку на нерухоме майно фізичних та юридичних осіб.

Законопроекти, подані у Верховну Раду України 4 скликання із пропозиціями щодо врегулювання проблеми компенсації заощаджень громадян

Номер та дата реєстрації законопроекту, назва законопроекту, автор	Сутність	Стан проходження
№ 0910 від 25.07.2002 Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про державні гарантії відновлення заощаджень громадян України» Автори: Ткаленко І.І., Матвієнков С.А.	Проектом пропонується повертати вкладникам проіндексовані грошові заощадження щорічно, у межах коштів, передбачених Державним бюджетом України на поточний рік. Сума коштів, що передбачена для цієї мети у Державному бюджеті не повинна бути меншою 1% валового внутрішнього продукту (ВВП). Розмір виплат – однакових для всіх вкладників.	Прийнято в цілому 04.07.2002. Президент наклав вето, яке не було подолано парламентом (голосування відбувалося 12.09.2002)
№ 1112 від 28.05.2002 Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про державні гарантії відновлення заощаджень громадян України» (щодо порядку повернення заощаджень) Автори: Мороз О.О., Бокій І.С., Семенюк В.П.	Повернення громадянам України грошових заощаджень, страхових внесків, які були на рахунках установ Ощадного банку СРСР та державного страхування СРСР станом на 2 січня 1992 року, коштів на придбання облігацій (1990 та 1982 років) та компенсації втрат від їх знецінення здійснюється виключно в грошовій формі і за рахунок щорічного збору коштів на окремому позабюджетному рахунку. Кабінет Міністрів України для цієї мети залучає всі кошти, які надходять: <ul style="list-style-type: none"> ● від приватизації державних підприємств, ● кошти, отримані від частки акцій держави, розміщених в акціонерних підприємствах, ● 25 відсотків від прибутку колишніх державних спеціалізованих банків (Промінвестбанк, Соцбанк, Агробанк, Ексімбанк), ● 50 відсотків від прибутку Ощадного банку України на протязі п'яти років. Кабінет Міністрів України для здійснення компенсаційних витрат може залучати і інші позабюджетні кошти: залучені через спеціальні податки та від здійснення операцій з державними цінними паперами. Заощадження громадянам, повертаються поетапно, залежно від суми вкладу і віку вкладника, у межах коштів, зібраних на спеціальному позабюджетному рахунку на протязі року.	12.09.2002 відбувалось голосування (за основу). Рішення не прийнято
№ 1135 від 03.06.2002 Проект Закону про внесення змін і доповнень до Закону України «Про державні гарантії відновлення заощаджень громадян України» (щодо закріплення фіксованих джерел компенсації) Автор: Стоян О.М.	Суми вкладів до 500 гривень повертаються всім громадянам на протязі першого року, 1000 грн. – другого року, 1500 грн. – третього року, 2000 грн. – четвертого року, 3000 грн. – п'ятого року, 4000 грн. – шостого року, 5000 грн. – сьомого року, 6500 грн. – восьмого року, 8000 – дев'ятого року і 10000 грн. – десятого року. Пропонується визнати суму компенсації заощаджень (131,96 млрд. гривень) внутрішнім боргом держави. Кошти для компенсації заощаджень громадян визначаються в Державному бюджеті України окремою статтею щорічно і їх розмір становить не менш ніж 5% видатків Державного бюджету України. Виключно на компенсацію заощаджень громадян до повного погашення боргу держави, використовуються кошти, що надійшли до Державного бюджету України: <ul style="list-style-type: none"> ● від продажу у власність фізичних та юридичних осіб земельних ділянок із земель права державної власності, у тому числі на земельних торгах (аукціонах, конкурсах); ● 30 відсотків коштів, отриманих при продажу у власність фізичних та юридичних осіб земельних ділянок із земель права комунальної власності, у тому числі на земельних торгах (аукціонах, конкурсах) та спрямованих до Державного бюджету України на компенсацію заощаджень громадян до повного погашення боргу держави; ● 50 відсотків надходжень, одержаних від приватизації майна державних підприємств, а також 50 відсотків, отриманих на частку акцій, що належить державі в акціонерних товариствах. 	Зареєстровано

<p>№ 1135-1 від 05.09.2002 Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про державні гарантії відновлення заощаджень громадян України» (щодо закріплення фіксованих джерел компенсації) Автор: Клюєв А.П.</p>	<p>Кошти для компенсації заощаджень громадян визначаються в Державному бюджеті України окремою статтею, яка щорічно затверджується як захищена стаття видатків Державного бюджету України. Починаючи з 1 січня 2004 року, щорічна сума виплат компенсації має на 100 мільйонів гривень (але не менш як на 10 відсотків) перевищувати суму виплат компенсацій, затверджену в Державному бюджеті України на попередній бюджетний період. Починаючи з 1 січня 2004 року, проводяться державні грошові лотереї, учасниками яких можуть стати визначені цим Законом особи, які внаслідок знецінення втратили грошові заощадження і які самостійно та добровільно прийняли рішення про участь у лотереї. Зазначені державні грошові лотереї передбачають щомісячний розіграш визначеної суми виграшів на виплату компенсацій переможцям. Щорічна фактична сума, що спрямовується на виплату виграшів, має складати не менш ніж 5 відсотків від суми виплат компенсацій, затвердженої в Державному бюджеті України на поточний бюджетний період. Сплачені суми виграшів зараховуються у виплату компенсацій.</p>	<p>Зареєстровано</p>
<p>№ 2629 від 13.01.2003 Проект Закону про повернення заощаджень населенню України (щодо визнання внутрішнім державним боргом та зобов'язань Ощадбанку) Автори: Павловський М.А., Тимошенко Ю.В.</p>	<p>Заощадження, які мало населення України в Ощадбанку України до 1991 року визнаються внутрішнім державним боргом держави. У Державному бюджеті України щорічно, починаючи із 2004 року, передбачати наступні джерела та розрахункові суми для відшкодування втрачених заощаджень:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● 500 млн. грн. – як постійна складова, що передбачається у Державному бюджеті України за будь-яких обставин щорічно; ● 1% від ВВП одержаного за рік, що передує даному бюджетному року. ● 50% коштів від приватизації. 	<p>Перебуває на розгляді у комітеті</p>
<p>№ 2409 від 24.02.2003 Проект Закону про реформування системи компенсацій знецінених грошових заощаджень громадян України по вкладах до Ощадного банку України та Укрдержстраху Автор: Гавриш С.Б.</p>	<p>Законопроектом пропонується ввести в обіг окремі типи цінних паперів на пред'явника – компенсаційних ощадних облігацій, що видаватимуться в рахунок погашення заборгованості держави по вкладах населення до державних банківських установ. Компенсаційні ощадні облігації будуть видані кожному вкладнику (залежно від їх віку та суми заощаджень) державних банківських установ відповідно до суми його грошових заощаджень на банківських рахунках. Компенсаційні ощадні облігації мають наступні терміни погашення: 5 років, 10 років, 15 років, 20 років, 25 років. Вони можуть бути погашені раніше нормативно встановленого терміну шляхом купівлі цієї облігації відповідними уповноваженими державними органами, в тому числі на фондовому ринку (ціна компенсаційної ощадної облігації визначається за домовленістю сторін або за результатами торгів на фондовій біржі). Протягом року з набрання чинності цим законом, вкладники мають право погасити компенсаційними ощадними облігаціями заборгованість по сплаті за комунальні та інші послуги, що склалася станом на 01 січня 2003 року.</p>	<p>Зареєстровано</p>
<p>№ 3287 від 27.03.2003 Проект Закону про виплату соціальної компенсації громадянам України, які втратили грошові заощадження внаслідок ліквідації фінансової системи колишнього СРСР Автор: Кабінет Міністрів України</p>	<p>Проектом передбачається виплата соціальних компенсацій, які визначаються як часткова компенсація за втрачені внаслідок ліквідації фінансової системи колишнього СРСР грошові заощадження, страхові внески, облігації Державної цільової безпроцентної позики 1990 року та Державної внутрішньої виграшної позики 1982 року, сертифікати Ощадного банку СРСР, розміщені до 2 січня 1992 року в установи Ощадного банку СРСР та державного страхування СРСР, що діяли на території України, державні казначейські зобов'язання СРСР. Суму цих виплат визначено у розмірі 28553,42 млн. гривень. (у діючому законі – 131,96 млрд. грн). Запроваджується новий механізм перерахунку заощаджень: обсяг соціальних компенсацій за зобов'язаннями визначається у співвідношенні 1 карбованець до 0,2289 гривни. Виплата проводиться виключно у грошовій формі. Держава гарантує протягом 20 років починаючи з 1 січня 2004 року виплату соціальних компенсацій на рівні реальної вартості заощаджень. Виплати здійснюються незалежно від віку вкладника, стану його здоров'я, соціального становища, заслуг перед країною тощо.</p>	<p>Відкликаний Кабінетом Міністрів України</p>
<p>№ 3393 від 15.04.2003 Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про державні гарантії відновлення заощаджень громадян України» (щодо індексації вкладів) Автор: Олуйко В.М.</p>	<p>Проект передбачає визнання державою прав вкладників щодо ряду інших радянських банків на рівні з правами вкладників Ощадбанку СРСР (зокрема, Промбудбанк СРСР, Житлосоцбанк СРСР, Агропромбанк СРСР). За оцінкою розробників проекту, вклади населення, внесені до установ колишніх державних банків Промбудбанку СРСР, Житлосоцбанку СРСР та Агропромбанку СРСР, дорівнюють 16 мільйонам гривень (0,016 млрд.), що складає 0,014% до визнаних державою грошових заощаджень.</p>	<p>Зареєстровано</p>

<p>№ 3524 від 20.05.2003 Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про державні гарантії відновлення заощаджень громадян України» Автори: Тимошенко Ю.В., Турчинов О.В., Таран-Терен В.В.</p>	<p>Пропонується дозволити здійснювати виплату компенсації громадянам України не лише у грошовій формі, а також, за бажанням вкладника, шляхом проведення безготівкових розрахунків. Кошти для компенсації заощаджень визначаються в Державному бюджеті України окремою статтею. Їх обсяг не може бути нижчим від 1% валового внутрішнього продукту (ВВП), одержаного за рік, що передує даному бюджетному року. За заявою вкладника компенсація втрат від знецінених грошових заощаджень може проводитись шляхом безготівкового перерахунку коштів на оплату:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● житлово-комунальних послуг, ● послуг електрозв'язку; ● придбання скрапленого газу та твердого палива; ● навчання у вищих навчальних закладах; ● лікарських засобів. 	<p>Перебуває на розгляді у комітеті</p>
<p>№ 3762 від 11.07.2003 Проект Закону про внесення змін і доповнень до Закону України «Про державні гарантії відновлення заощаджень громадян України» (щодо безготівкових розрахунків у вигляді взаємозаліків) Автори: Симоненко П.М., Пузаков В.Т.</p>	<p>Пропонується дозволити здійснювати виплату компенсації громадянам України не лише у грошовій формі, а також, за згодою вкладників, в формі безготівкового розрахунку у вигляді взаємозаліків. За згодою вкладників компенсація за несплачені грошові вклади громадян може проводитись шляхом безготівкових розрахунків з проіндексованих вкладів в першу чергу інвалідів I, II та III груп та пенсіонерів за:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ліки, протезування, отримання автомобільних засобів пересування (для інвалідів I гр.); ● лікування; ● комунальні послуги; ● електричну енергію, тверде паливо, газ; ● послуги електрозв'язку; ● навчання дітей та внуків; ● інших екстремальних випадках. 	<p>Перебуває на розгляді у комітеті</p>
<p>№ 4085 від 02.09.2003 Проект Закону про внесення змін і доповнень до Закону України «Про державні гарантії відновлення заощаджень громадян України» (щодо залучення коштів та строків повернення) Автори: Бокий І.С., Семенюк В.П., Ніколаєнко С.М., Сподаренко І.В., Мороз О.О.</p>	<p>Повернення громадянам України коштів грошових заощаджень, страхових внесків, які були на рахунках установ Ощадного банку СРСР та державного страхування СРСР станом на 2 січня 1992 року, коштів на придбання облігацій, зазначених у статті 1 цього Закону та компенсації втрат від їх знецінення здійснюється виключно в грошовій формі і за рахунок щорічного збору коштів на окремому позабюджетному рахунку. Кабінет Міністрів України з цією метою залучає:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● всі кошти, які надходять від приватизації державних підприємств, ● кошти, отримані від частки акцій держави, розміщених в акціонованих підприємствах, 25 відсотків прибутку колишніх державних спеціалізованих банків та 50 відсотків від прибутку Ощадного банку України, ● може залучати і інші позабюджетні кошти, залучені через спеціальні податки та від здійснення операцій з державними цінними паперами. <p>Заощадження громадянам повертаються поетапно:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● з 2004 по 2009 рік включно по 150 грн. на один вклад щорічно, у межах коштів, зібраних на спеціальному позабюджетному рахунку; ● з 2010 по 2016 рік – по 300 грн. на один вклад щорічно. 	<p>Перебуває на розгляді у комітеті</p>
<p>№ 4093 від 03.09.2003 Проект Закону про повернення грошових заощаджень громадян України за рахунок надходження коштів від приватизації державного майна Автори: Демьохін В.А., Козаченко О.О.</p>	<p>Джерелом для повернення знецінених грошових заощаджень громадян України автори законопроекту пропонують визначити кошти від приватизації державного майна, що надходять до Державного бюджету України (в розмірі 50% від загального обсягу коштів). До цих коштів належать кошти отримані від продажу державного майна, а також надходження, безпосередньо пов'язані з процесом приватизації (реєстраційні збори, суми штрафних санкцій тощо). Щорічний загальний обсяг виплати знецінених грошових заощаджень громадян України визначається Законом України про Державний бюджет України окремою статтею.</p>	<p>Перебуває на розгляді у комітеті</p>
<p>№ 4295 від 23.10.2003 Проект Закону про внесення змін до статті 7 Закону України «Про державні гарантії відновлення заощаджень громадян України» (щодо черговості виплат</p>	<p>Виплати проіндексованих грошових заощаджень здійснюються у першу чергу тим вкладникам, котрі є членами сімей, сукупний дохід яких дає їм право на отримання субсидій на житлово-комунальні послуги, скраплений газ та тверде паливо, у межах коштів, передбачених для цього Державним бюджетом України на поточний рік (незалежно від наявності боргів за житлово-комунальні послуги і рішення про призначення субсидії). Сума виплат проіндексованих заощаджень встановлюється пропорційно сукупному місячному розміру призначених (або таких, що могли б бути</p>	<p>Перебуває на розгляді у комітеті</p>

<p>проіндексованих грошових заощаджень) Автори: Шкляр В.Б., Грач Л.І.</p>	<p>призначені за відсутності боргу за житлово-комунальні послуги) субсидій та платежів за реструктуризованою у визначеному законодавством України порядку заборгованістю за житлово-комунальні послуги. Виплати можуть здійснюватися щомісячно або, якщо здійснення щомісячних виплат обмежується технічними можливостями установ виплати, єдиною сумою раз на рік. У другу чергу виплати грошових заощаджень здійснюються тим вкладникам, котрі є членами сімей, що отримують державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям, пропорційно до розміру призначеної допомоги; у третю – іншим категоріям вкладників.</p>	
<p>№ 4295-1 від 03.02.2004 Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про державні гарантії відновлення заощаджень громадян України» (щодо механізму повернення) Автори: Атрошенко В.А.</p>	<p>Заощадження повертаються або поетапно, залежно від суми вкладу (сума вкладу до 300 грн. – повертається протягом 3 років рівними долями; від 301 до 1000 грн. – протягом 7 років; від 1001 до 3000 грн. – протягом 10 років; від 3001 до 10 000 грн. – повертається рівними долями, але не більше 500 грн. на рік), у межах коштів, передбачених для цього Державним бюджетом України на поточний рік, або в обмін на векселі Ощадного банку України під державну гарантію. Вексель можна використовувати лише на оплату навчання або лікування в державних закладах чи установах. Платіж за векселями здійснюється тільки в безготівковій формі за послуги освіти та лікування, згідно переліку затвердженого Кабінетом Міністрів України. Державні заклади або установи освіти чи лікування мають в обов'язковому порядку приймати векселі для розрахунків за надані послуги, згідно переліку затвердженого Кабінетом Міністрів України.</p>	<p>Перебуває на розгляді у комітеті</p>
<p>№ 4405 від 20.11.2003 Проект Закону про повернення знецінених заощаджень громадян України Автори: Пустовойтенко В.П., Заїчко В.О., Зарубінський О.О.</p>	<p>Зменшення заборгованості, пропонується запровадити шляхом надання кредиту комерційним банкам Національним банком України. Обсяг кредиту пропонується затвердити у сумі, не менше 400.000 тис. грн. щороку під пільгову ставку 6 відсотків річних. Відповідне рефінансування буде відбуватися до повного погашення громадянам знецінених заощаджень. В свою чергу, в межах наданих кредитів, комерційні банки України будуть відкривати депозити для новонароджених дітей, у сумі, яка дорівнює 1000 гривень на 1 особу, за умови, що з особою, яка є близьким родичем такої дитини (батьки, рідні брати і сестри, дід, баба), укладений договір про переведення боргу по знецінених заощадженнях на відкритий депозит новонародженого, в сумі що дорівнює сумі депозиту (1000 гривень). Відсоткова ставка по відкритому депозиту буде складати 3 відсотка річних з правом отримання коштів з депозитного рахунку не раніше виповнення 18 років особі, на чие ім'я був відкритий депозит.</p>	<p>Перебуває на розгляді у комітеті</p>
<p>№ 3359 від 20.11.2003 Проект Закону про податок на нерухоме майно громадян Автори: Фоменко К.О., Цушко В.П., Сухий Я.М., Ващук К.Т.</p>	<p>Передбачається запровадити податок на нерухоме майно громадян надходження від якого зараховуватимуться до Спеціального фонду Державного бюджету України і використовуватимуться виключно за цільовим призначенням: для повернення втрачених заощаджень громадян України. Об'єктом оподаткування визначається нерухоме майно, що перебуває у власності громадян: житлові будинки, квартири, дачні (садові) будинки, гаражі, а також інші приміщення та споруди, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України. Неоподатковуваним мінімумом є вартість всіх об'єктів нерухомості, що перебуває у власності громадянина, яка не перевищує 70 тис. доларів. Ставка – 0,05 відсотка від загальної вартості нерухомого майна. Передбачаються пільги по сплаті для таких верств населення як: інваліди війни, учасники бойових дій, ветерани праці, інваліди I і II групи та інших.</p>	<p>Перебуває на розгляді у комітеті</p>
<p>№ 4460 від 03.12.2003 Проект Закону про Український державний компенсаційний фонд Автори: Симоненко П.М., Гуренко С.І., Ткаченко О.М., Цибенко П.С.</p>	<p>Проектом пропонується створення Українського державного компенсаційного фонду основним завданням якого буде акумуляція коштів і їх раціональне використання з метою якнайшвидшого відшкодування населенню України втрачених вкладів в установах Ощадного банку і Держстраху. Джерелами формування коштів Фонду є: ● кошти Державного бюджету України в обсязі не менше 1 % суми доходів, затвердженої на рік Законом України "Про Державний бюджет України"; ● 70 % коштів, отриманих від приватизації державного майна; ● доходи, одержані від інвестування коштів Фонду в державні цінні папери України; ● доходи від депозитів, розміщених Фондом у Національному банку України; ● частина сум, що нараховуються контролюючими органами за відповідні порушення, штрафів та інших санкцій, що надходять до місцевих бюджетів; ● 1 % від суми купівлі валюти юридичними та фізичними особами;</p>	<p>Перебуває на розгляді у комітеті</p>

	<ul style="list-style-type: none"> ● 3 % від продажу предметів розкоші (дорогих автомобілів, золота і виробів з нього, окрім вінчальних обручок, антикваріату тощо); ● добровільних внесків юридичних і фізичних осіб. <p>Для виконання Фондом покладених на нього завдань, за умови, що його фінансові можливості вичерпані, Кабінет Міністрів України може надавати Фонду кредит у грошовій формі або у вигляді державних цінних паперів. Ліміт кредитування на наступний рік визначається щорічно і передбачається Міністерством фінансів України в проекті закону про Державний бюджет України в грошовій формі або в правах на здійснення цільової емісії державних цінних паперів.</p> <p>Заощадження повертаються поетапно, залежно від віку вкладника, суми вкладу, інших обставин у межах коштів, передбачених для цього кошторисом Фонду на поточний рік.</p>	
<p>№ 4475 від 09.12.2003 Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про державні гарантії відновлення заощаджень громадян України» (щодо механізму компенсації) Автори: Фоменко К.О.</p>	<p>На суму компенсації знецінених заощаджень та заощаджень громадян, поміщених у цінні папери, видаються сертифікати державних компенсаційних облігацій, які в подальшому викупаються (погашаються) за рахунок коштів спеціального державного фонду компенсації заощаджень громадян.</p> <p>Фонд компенсації заощаджень громадян є спеціальним державним фондом, кошти якого не входять до складу Державного бюджету України.</p> <p>Він формується за рахунок:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● надходжень податку на нерухоме майно громадян; ● надходжень коштів від приватизації державних підприємств у розмірі 50 відсотків; ● 25 відсотків від прибутку колишніх державних спеціалізованих банків, а також банків, які здійснювали фінансування Державних цільових програм; ● коштів від повернення проіндексованих на процент інфляції кредитів банків, наданих у 1992-1994 роках; ● коштів від розміщення державних цінних паперів спеціального випуску; ● безпроцентних кредитів Національного банку України. <p>Погашення (вкуп) сертифікатів державних компенсаційних облігацій населенню проводиться за рахунок фонду компенсації заощаджень громадян починаючи з 1 січня 2005 року до 2014 року відповідно їх вартості (зокрема, у 2005 році – вклади у розмірі до 2000 грн. включно; у 2006 році – вклади понад 2000 грн. до 4000 грн.; у 2007 році – вклади понад 4000 грн. до 6000 грн. і так далі).</p> <p>Суми викуплених (погашених) облігацій зараховуються на спеціальні накопичувальні рахунки ВАТ "Ощадбанк України". Власники таких рахунків мають право використовувати кошти, що зберігаються на цих рахунках, тільки для безготівкових платежів за товари, роботи, оплати навчання, послуг установ охорони здоров'я, заборгованості за послуги установ житлово-комунального господарства, для будівництва, реконструкції, придбання житла громадянами України, які потребують поліпшення житлових умов, а також на погашення взятих кредитів на вказані цілі.</p> <p>Власники облігацій з вказаним терміном погашення можуть погасити їх раніше вказаного терміну за ціною, нижчою за номінальну, у грошовій формі.</p>	<p>Перебуває на розгляді у комітеті</p>
<p>№ 4475-1 від 04.02.2004 Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про державні гарантії відновлення заощаджень громадян України» (щодо механізму компенсації) Автори: Симоненко П.М., Цибенко П.С., Пономаренко Г.Г.</p>	<p>Заощадження громадян відносяться на державний внутрішній борг України (131,96 млрд.грн). Компенсація громадянам України витрат від знецінення грошових заощаджень приводиться виключно в грошовій формі за рахунок Державного бюджету України починаючи з 2005 року у розмірі не меншому розміру приросту ВВП, а також за рішенням Уряду і Національного банку України, за рахунок золотовалютних резервів Національного банку України.</p> <p>Кошти для компенсації заощаджень громадян визначаються в Державному бюджеті України окремою статтею. КМУ може залучати для проведення компенсаційних виплат позабюджетні кошти, в тому числі кошти, залучені до Державного бюджету України через спеціальні податки, встановлені законами України, а також від здійснення операцій з державними цінними паперами.</p>	<p>Перебуває на розгляді у комітеті</p>

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПОВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯНАМ ЇХ ВТРАЧЕНИХ ЗАОЩАДЖЕНЬ²

Василь ХАРА,

Голова Комітету з питань соціальної політики та праці, фракція «Регіони України»

- Перш за все вважаємо, що необхідно продовжити переговори із Російською Федерацією щодо цього питання.
- Комітет з питань соціальної політики та праці розглянув значну кількість законопроектів, що були внесені до Верховної Ради України з метою вирішення проблеми відновлення заощаджень і практично усі пропонує прийняти за основу. Проте лише за допомогою таких заходів вирішити проблему неможливо. Ми вважаємо, що Кабінету Міністрів України, який зобов'язаний найближчим часом внести відповідний законопроект, слід розглянути усі пропозиції, які будуть висловлені під час проведення парламентських слухань.
- Вважаємо за необхідне заручитись підтримкою і допомогою Національного банку України у пошуку коштів для забезпечення комісійних виплат вкладникам і надання допомоги у пошуку додаткових джерел фінансування.
- Установи Ощадбанку могли б розглянути досвід Білорусії щодо видачі сертифікатів для часткової сплати коштів за житлово-комунальні послуги, придбання товарів тривалого користування українського виробництва, медикаментів тощо.

Катерина ФОМЕНКО,

Голова Спеціальної комісії Верховної Ради України з питань фінансово-економічного обґрунтування джерел і механізмів відновлення заощаджень громадян України, група «Союз»

- Спеціальна комісія працює для визначення шляхів вирішення проблеми повернення знецінених заощаджень громадян. Її робота ведеться у двох напрямках: визначення зовнішніх джерел та внутрішніх джерел.
- Щодо зовнішніх джерел, то на підставі усіх вивчених документів комісія дійшла висновку, що на сьогодні є всі

підстави для повернення до переговорів щодо зобов'язань колишнього Ощадбанку СРСР перед вкладниками України. Ці висновки підтримані Комітетом Верховної Ради України із закордонних справ, Комітетом з питань соціальної політики та праці та Міністерством закордонних справ України. Отже, доцільним є поновлення зазначених переговорів для визначення міжнародно-правових зобов'язань Російської Федерації.

- Щодо внутрішніх джерел, то комісія вважає, що одним із суттєвих джерел фінансування компенсації знецінених вкладів може і повинен стати податок на нерухоме майно громадян. Відповідний проект закону розроблений та внесений на розгляд парламенту³. Крім цього, було розроблено ще один важливий проект закону, яким встановлюється новий механізм компенсації знецінених заощаджень. Зроблено спробу знайти нестандартні рішення у визначенні джерел формування спеціального Державного фонду компенсації заощаджень громадян, який пропонується створити, з огляду на обмеження бюджетних ресурсів⁴.

Олександр ЯРЕМЕНКО,

Заступник міністра фінансів України

- Для прискорення процесу повернення громадянам їх коштів необхідно вишукувати нетрадиційні джерела та механізми, а не намагатися вирішувати цю проблему виключно за рахунок коштів Державного бюджету, який сьогодні є найбільш реальним і стабільним джерелом витрат на ці цілі.
- Урядом протягом останніх років вживалися заходи для розв'язання цієї болючої проблеми. Зокрема, у 2000-2001 роках Міністерством фінансів разом із іншими центральними органами влади опрацьовувалися питання можливості здійснення за рахунок грошових заощаджень громадян розрахунків за житлово-комунальні послуги, оплату за навчання, медичні послуги тощо. Однак рішення з цього приводу так і не було прийнято, оскільки проведена ро-

² Далі по тексту наведено витяги із доповідей виголошених під час проведення парламентських слухань "Про державну політику у галузі повернення та компенсації втрачених, знецінених заощаджень громадян, стан відновлення та перспективи" (08 грудня 2003 року), які містили конкретні пропозиції щодо вирішення проблеми.

³ Можна зробити висновок, що йдеться про Проект Закону про податок на нерухоме майно громадян (№ 3359 від 20.11.2003) – детальніше дивись Таблицю 1.

⁴ Швидше за все, йдеться про Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про державні гарантії відновлення заощаджень громадян України" (щодо механізму компенсації) (№ 4475 від 09.12.2003).

бота показала, що для цього необхідні фінансові ресурси. Всі прийшли до висновку про недоцільність таких заходів.

- У 2000 році відповідно до розпорядження Президента України з представників центральних органів виконавчої влади, голів Національного та Ощадного банків, науковців була створена робоча група по опрацюванню механізмів погашення втрат громадян від знецінених заощаджень. Ними був розроблений проект закону, в основу якого був покладений розрахунок реального співвідношення гривні та радянського рубля⁵. Законопроект викликав багато нарікань і був відкликаний, проте необхідно продовжити спільно із народними депутатами роботу у цьому напрямку з урахуванням досвіду Російської Федерації у частині здійснення компенсаційних виплат по знецінених заощадженнях шляхом визначення реальних етапів і розмірів гарантованих виплат вкладникам Ощадного банку і Укрдержстраху. Адже лише в Україні розрахунок зобов'язань було здійснено без врахування реального зростання гривні до радянського рубля та зниження номінальної вартості заощаджень відповідно до рівня інфляції.
- Щодо пропозиції включення цих зобов'язань до складу внутрішнього державного боргу, то це неможливо вже за їх економічним визначенням. Виникнення боргового зобов'язання має обумовлюватись відносинами позики та відповідним чином оформлюватись. Крім цього, такий крок не вирішує головної проблеми – забезпечення цих видатків ресурсами.

Олександр ШЛАПАК,

Заступник голови Національного банку України

- Перш за все слід зосередитись на тих проблемах, які виникають у зв'язку із реалізацією діючого закону від 1996 року. Проаналізувавши звернення громадян, які надійшли до НБУ, ми прийшли до висновку, що в першу чергу необхідно поліпшити діючий механізм надання компенсацій, як в частині фінансування, так і адміністрування цих виплат. Адже держава не виконує навіть взяті на себе зобов'язання з вип-

лати 50 гривень на існуючий рахунок. З цією метою вже зараз слід спробувати внести зміни до Державного бюджету на 2004 рік (змінити цифру 500 млн. грн., які передбачені у бюджеті, на 1 млрд. 855 млн. грн.). Щодо форми цих коштів, то вони мають бути зараховані на рахунки всіх вкладників. Усвідомлюючи можливі труднощі, пропонуємо використати інструмент рефінансування Ощадного банку.

- Щодо довгострокового варіанту, то обов'язково слід виходити із того, що розмір суми компенсації повинен виходити із реальних обсягів зростання української економіки і у жодному разі не з емісійних джерел. Необхідно ще раз чітко підрахувати, що все-таки ми могли б віддати людям, не обманюючи їх.
- Крім того, слід підтримати пропозицію К.Фоменко щодо формування фонду, який повинен бути бюджетним і підпадати під усі форми бюджетного контролю. Джерела наповнення: приватизація державного майна, доходи від державних цінних паперів, частки акцій держави розміщених в акціонерних товариствах тощо.
- Крім того, слід провести інвентаризацію вкладів і розглянути можливість включення сум виплачених компенсацій до сукупного доходу громадян.

Ярослав СУХИЙ,

народний депутат України, фракція політичної партії «Трудова Україна»

- Для того, щоб повернути заощадження слід внести зміни до закону 1996 року (особливо в частині суми компенсацій), а ще краще взагалі його скасувати.
- Встановити, що заощадження, цінні папери Держстраху у встановленому розмірі є державним внутрішнім боргом України.
- Розробити реальний та зрозумілий народу механізм компенсацій заощаджень.
- Продовжити переговори з урядом Росії щодо врегулювання повернення вкладень перерахованих у свій час на рахунок правління ощадбанку СРСР.
- Повертати кошти слід не шляхом списання боргів чи взаємозаліків, а живими грошима.

⁵ Див. Таблицю 1: Проект закону про виплату соціальної компенсації громадянам України, які втратили грошові заощадження внаслідок ліквідації фінансової системи колишнього СРСР (№ 3287 від 27.03.2003 року)

Олександр ЗАВАДА,

Голова правління національної акціонерної компанії «Оранта»

■ Слід прийняти рішення про усунення дискримінації щодо власників страхових полісів установ колишнього Укрдержстраху та забезпечити реальне право на одержання відновлених державою заощаджень хоча б на рівні із вкладниками Ощадного банку та обов'язковим врахуванням особливостей структури НАСК «Оранта». Внести зміни до Державного бюджету на 2004 рік, передбачивши додатково кошти у розмірі 132 млн. грн. на ком-

пенсацію громадянам втрат та знецінених заощаджень розміщених в установах колишнього Укрдержстраху (124 млн. грн. – безпосередньо на виплати, 3,4 – на компенсацію витрат, які пов'язані із виплатами, 4 – на підтримання картотеки особових рахунків та створення її електронної версії).

■ У подальшому щорічно передбачати відповідні кошти з дотриманням ряду вимог: виплати проводити залежно від дати укладення договору, починаючи з тих, що укладені у 1972 році; щорічна сума повинна підлягати збільшенню пропорційному зростанню обсягів ВВП.

Висновки

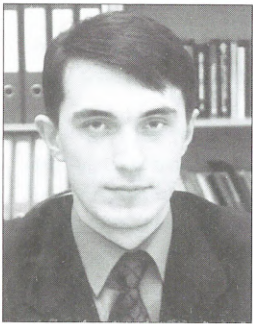
1. Питання повернення знецінених заощаджень громадян є одним із найскладніших соціальних питань сьогодення, яке набирає особливої актуальності у зв'язку із наближенням президентських виборів.
2. Аналіз темпів із якими ведуться виплати громадянам, дозволяє стверджувати, що існуючий законодавчий механізм повернення заощаджень громадянам є недовірливим.
3. Кабінет Міністрів України, як суб'єкт, на якому в першу чергу лежить завдання розробки механізму повернення знецінених заощаджень громадян, ще не напрацював реальної та дієвої моделі. Проте Прем'єр-міністр В.Янукович обіцяє збільшити суму коштів, що закладається у Державному бюджеті для виплати компенсацій.
4. Можна очікувати, що найближчим часом Кабінет Міністрів України все ж внесе на розгляд Верховної Ради України проект закону про механізм і порядок повернення грошових заощаджень громадян, поміщених в установах Ощадного банку СРСР та Укрдержстраху, оскільки саме таке доручення міститься у Постанові Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань «Про державну політику в галузі повернення та компенсації втрачених (знецінених) заощаджень громадян. Стан відновлення та перспективи» від 3 лютого 2004 року.
5. Враховуючи те, що сума, яку необхідно виплатити громадянам відповідно до Закону України «Про державні гарантії відновлення заощаджень громадян України» становить майже 132 млрд. гривень, що більше ніж вдвічі перевищує дохідну частину Державного бюджету⁶, необхідно зосередити увагу на пошуку альтернативних джерел для здійснення виплат.
6. Одним із можливих варіантів є створення спеціального державного фонду компенсації заощаджень громадян, до якого входили б кошти як Державного бюджету, так і позабюджетні кошти. Серед джерел формування такого фонду: відрахування від прибутку колишніх державних спеціалізованих банків та інших акціонерних банків, надходження коштів від приватизації державних підприємств тощо.
7. Крім пошуку достатніх внутрішніх ресурсів для вирішення проблеми, необхідно продовжити переговори із Російською Федерацією з метою врегулювання питання повернення знецінених заощаджень.

⁶ Доходна частина Державного бюджету на 2004 рік складає 60,702 млн. гривень.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВИХ ВИБОРІВ

Однією з передумов політичної структуризації суспільства та зміцнення партійної системи в Україні є закріплення пропорційної системи виборів до Верховної Ради України. Цілком очевидно, що у разі збереження тієї системи виборів до місцевих рад, за якою відбувалось формування представницьких органів місцевого самоврядування у 2002 році, запровадження пропорційної системи виборів до парламенту не в повній мірі сприяло б зміцненню партійної системи України. Новий Закон «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад, та сільських, селищних, міських голів» від 6 квітня 2004 року, який набуде чинності з 1 жовтня 2005 року, створив необхідні передумови для політичної структуризації місцевих рад, розвитку партійних структур на регіональному та місцевому рівнях.

Втім, закон не позбавлений ряду недоліків концептуального та технічного плану, які було б доцільно виправити до проведення місцевих виборів у 2006 році.

Денис КОВРИЖЕНКО,
експерт Лабораторії
законодавчих
ініціатив

Загальна характеристика положень нового Закону

1. Згідно із Законом вибори депутатів сільських та селищних рад проводяться за мажоритарною системою відносної більшості в одномандатних виборчих округах, на які поділяється вся територія відповідно села (кількох сіл, жителі яких добровільно об'єдналися у сільську громаду), селища. Вибори депутатів районних у містах рад, міських рад, районних, обласних, міських міст Києва та Севастополя рад, Верховної Ради Автономної Республіки Крим проводяться за пропорційною системою: депутати обираються за виборчими списками кандидатів у депутати (далі – виборчі списки) від організацій політичних партій, виборчих блоків організацій політичних партій у багатомандатному окрузі, межі якого збігаються з межами території відповідної громади. Вибори сільських, селищних, міських голів проводяться за мажоритарною виборчою системою відносної більшості в єдиному одномандатному окрузі, межі якого збігаються з межами відповідної територіальної громади. Обраним депутатом, сільським, селищним, міським головою вважається кандидат, який одержав більшість голосів виборців, які взяли участь у голосуванні, відносно інших кандидатів, які балотувалися в цьому окрузі та при умові, що кількість голосів, поданих за нього, перевищує кількість голосів виборців, які не підтримали жодного з кандидатів у окрузі. Право на участь у розподілі депутатських мандатів у багатомандатному окрузі набувають кандидати у депутати, включені до виборчих списків місцевих організацій партій (блоків), що от-

римали три і більше відсотків голосів виборців, які взяли участь у голосуванні.

2. Чергові місцеві вибори призначаються не пізніше як за 120 днів до дня виборів, а їх виборчий процес розпочинається за 90 днів до дня виборів.

3. Загальний склад сільської, селищної, міської, районної у місті, районної, обласної ради має становити при чисельності:

- до 3 тисяч виборців – від 16 до 26 депутатів;
- до 5 тисяч виборців – від 20 до 30 депутатів;
- до 20 тисяч виборців – від 26 до 36 депутатів;
- до 50 тисяч виборців – від 30 до 46 депутатів;
- до 100 тисяч виборців – від 36 до 50 депутатів;
- до 250 тисяч виборців – від 40 до 60 депутатів;
- до 500 тисяч виборців – від 50 до 76 депутатів;
- до 1 мільйона виборців – від 60 до 90 депутатів;
- до 2 мільйонів виборців – від 76 до 120 депутатів;
- понад 2 мільйони виборців – від 76 до 150 депутатів.

4. Територіальні виборчі комісії утворюються відповідно сільською, селищною, міською, районною у місті, районною, обласною радою, Верховною Радою Автономної Республіки Крим не пізніше як за 90 днів до дня виборів у складі голови, заступника голови, секретаря та інших членів комісії у кількості не менше 8 і не більше 25 осіб (якщо число суб'єктів перевищує 25, то їх участь у виборчій комісії здійснюється за допомогою жеребкування) за поданнями керівних органів (не більш як на 1 особу) відповідних місцевих організацій партій (блоків) за умови, що ці місцеві організації партій (блоки) зареєстровані в установленому законом порядку. Кожна місцева організація партії (блок) мають право на пропорційну частку керівних посад у територіальних виборчих комісіях. Дільнична виборча комісія утворюється відповідною територіальною виборчою комісією не пізніше як за 35 днів до дня виборів у складі голови, заступника голови, секретаря та інших членів комісії за поданням керівного органу районної, районної у місті, міської місцевої організації партії (блоку).

5. Кандидатів у депутати місцевих рад та кандидатів на посаду сільського, селищного,

міського голови можуть висувати зареєстровані в установленому законом порядку обласні, міські, районні, районні у містах організації політичних партій або виборчі блоки відповідних організацій політичних партій за умови, що ці партії зареєстровані в установленому законом порядку не пізніше як за рік до виборів. Громадянин України може самовисуватися кандидатом у депутати в одномандатному окрузі, кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови шляхом подання заяви до відповідної територіальної комісії із зазначенням округу, де громадянин має бажання балотуватися на місцевих виборах.

6. На підтримку кандидата необхідно подати підписні листи з такою кількістю підписів виборців: кандидата на посаду сільського, селищного голови – не менш як 50 підписів; кандидата на посаду міського голови (міста районного значення чи міста, яке входить до складу міста республіканського в Автономній Республіці Крим, обласного значення, міста Севастополя) – не менш як 100 підписів; кандидата на посаду міського голови (міст республіканського в Автономній Республіці Крим, обласного значення (крім міст – обласних центрів, міста Сімферополя) – не менш як 200 підписів; кандидата на посаду міського голови міст Києва та Севастополя, Сімферополя, міст – обласних центрів – не менш як 300 підписів; кандидата в депутати сільської, селищної ради – не менш як 10 підписів. На підтримку виборчого списку кандидатів у депутати, висунутого місцевою організацією партії (блоком), необхідно подати підписні листи з такою кількістю підписів виборців: виборчого списку кандидатів у депутати міської ради (міста республіканського Автономної Республіки Крим, обласного значення, крім міст – обласних центрів, міста Сімферополя) – не менш як 500 підписів; виборчого списку кандидатів у депутати міської ради (міста Києва, Севастополя, міст – обласних центрів, міста Сімферополя) – не менш як 800 підписів; виборчого списку кандидатів у депутати районної, районної у місті ради, кандидатів у депутати міської ради (міста районного значення чи міста, яке входить до складу міста республіканського в Автономній Республіці Крим, обласного значення, міст Києва та Севастополя) – не менш як 200 підписів; виборчого списку кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, кандидатів у депутати обласної ради – не менш як 1000 підписів.

7. Помилки і неточності, виявлені в декларації про майно і доходи кандидата у депутати та на посаду сільського, селищного, міського голови, не є підставою для відмови

в реєстрації кандидата у депутати та підлягають виправленню. До підстав скасування територіальною виборчою комісією рішення про реєстрацію кандидата у депутати місцевої ради, сільського, селищного та міського голови віднесено такі:

- звернення кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати не пізніше як за 5 днів виборів із заявою про відмову від балотування;
- припинення громадянства України, визнання кандидата недієздатним чи набрання щодо нього законної сили обвинувальним вироком суду за вчинення умисного злочину;
- реєстрації кандидата у депутати сільської, селищної, міської ради кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови, або кандидатом у депутати в іншому окрузі по виборах до цієї ж місцевої ради, або включення його до виборчого списку по виборах до цієї ж місцевої ради;
- виявлення територіальною виборчою комісією суттєвої недостовірності відомостей про кандидата у депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови щодо віку, місця його роботи, визнаної у судовому порядку, або приховування факту судимості за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята у встановленому законом порядку;
- встановлення у судовому порядку факту підкупу виборців кандидатом у депутати, кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови, а так само на його прохання або за його дорученням – іншими особами;
- встановлення у судовому порядку, що підприємство, установа, організація, засновником, власником або членом керівного органу якої є кандидат у депутати, кандидат на посаду сільського, селищного, міського голови, під час виборчого процесу надавала виборцям гроші чи безоплатно або на пільгових умовах товари, послуги, цінні папери, кредити, лотереї, інші матеріальні цінності;
- встановлення судом, що кандидат у депутати, кандидат на посаду сільського, селищного, міського голови, який займає посаду, у тому числі за сумісництвом, в органах державної влади чи в органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах, організаціях, у військових частинах (формуваннях), утворених відповідно до законів України, залучає або використовує для проведення передвиборної агітації підлеглих йому осіб, службовий тран-

спорт, зв'язок, устаткування, приміщення, інші об'єкти та ресурси за місцем роботи;

- встановлення у судовому порядку, що кандидат у депутати, кандидат на посаду сільського, селищного, міського голови крім коштів свого виборчого фонду використовував при фінансуванні передвиборної агітації інші кошти;
- витрати кандидатом у депутати, кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови коштів у розмірі, більшому від установленої Законом граничної суми витрат виборчого фонду;
- якщо кандидат у депутати, кандидат на посаду сільського, селищного, міського голови після оголошення йому територіальною виборчою комісією попередження в порядку повторно порушив вимоги Закону.

8. Передвиборна агітація по виборах депутатів, а також сільських, селищних, міських голів розпочинається за 30 днів до дня місцевих виборів і закінчується о 24 годині останньої п'ятниці перед днем виборів. До передвиборної агітації не відносяться офіційні повідомлення в період виборчого процесу (без коментарів, які можуть мати агітаційний характер, а також відео-, аудіозаписи, кінозйомки, фотоілюстрації) про дії кандидатів у депутати, пов'язані з виконанням ними посадових (службових) повноважень, передбачених Конституцією України або законами України. Розцінки вартості одиниці друкованої площі та одиниці ефірного часу встановлюються відповідними засобами масової інформації не пізніше як за 130 днів до дня виборів у розмірі, який не може перевищувати відповідний середньозважений показник за останній квартал року, що передє року проведення виборів депутатів. Включення в інформаційні телерадіопроекти агітаційних матеріалів місцевих організацій партій (блоків), кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови або політичної реклами не допускається. Політична реклама повинна бути відокремлена від інших матеріалів і означена як така.

9. Виборчий фонд місцевої організації партії (блоку) формується за рахунок коштів місцевих організацій партії (блоку), а також добровільних внесків фізичних осіб; кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати в одномандатному окрузі – за рахунок їх власних коштів та добровільних внесків фізичних осіб, а кандидата у депутати в одномандатному окрузі, висунутого місцевою організацією партії (блоку) – також і за рахунок коштів цих організацій. Гранична сума витрат коштів ви-

борчих фондів прив'язана до кількості зареєстрованих виборців і не може перевищувати для місцевих організацій партій:

- для територіальних громад з чисельністю до 20 тисяч виборців – 20 тисяч грн.;
- для територіальних громад, районів, районів у містах з чисельністю до 50 тисяч виборців – 50 тисяч грн.;
- для територіальних громад, районів, районів у містах з чисельністю до 100 тисяч виборців – 100 тисяч грн.;
- для територіальних громад, районів, районів у містах, областей з чисельністю до 500 тисяч виборців – 250 тисяч грн.;
- для територіальних громад, районів, областей з чисельністю до 1 млн. виборців – 500 тисяч грн.;
- для територіальних громад, областей з чисельністю понад 1 млн. виборців, Автономної Республіки Крим – 1 млн. грн.;

Гранична сума витрат виборчого фонду кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови не може перевищувати половини суми, встановленої для організації партій для відповідної територіальної громади. Гранична сума витрат виборчого фонду кандидата в депутати в одномандатному виборчому окрузі не може перевищувати 50 розмірів мінімальних заробітних плат. Добровільні внески однієї фізичної особи до виборчого фонду не можуть перевищувати 3 розмірів мінімальних заробітних плат. Фінансові звіти про надходження та використання коштів виборчого фонду місцевої організації партії (блоку), кандидата у депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, оприлюднюються територіальною виборчою комісією у місцевих друкованих засобах масової інформації у п'ятиденний строк з дня їх надходження до виборчої комісії.

Основні недоліки Закону

1. Відповідно до ч. 4 ст. 140 Конституції України районні та обласні ради є органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст. Статтею 141 Основного Закону України визначено засади проведення виборів лише до сільських, селищних та міських рад (при цьому передбачено, зокрема, що депутати відповідних місцевих рад обираються жителями села, селища, міста на основі загального, рівного та прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на чотири роки). Стаття 141 залишила поза межами правового регулювання порядок формування районних та обласних рад. З системного тлумачення положень ч. 4 ст. 140 та ст. 141 Конституції можна дійти висновку, що порядок формування районних та облас-

них рад має відрізнятися від порядку формування сільських, селищних та міських рад і забезпечувати представництво в районних та обласних радах спільних інтересів територіальних громад. А це можливо лише у тому випадку, коли територіальні громади будуть представлені в районних та обласних радах однаковою кількістю представників. У разі, якщо б формування районних та обласних рад здійснювалось шляхом проведення виборів у багатомандатному окрузі (одномандатних округах), межі якого (яких) співпадають з межами відповідно району або області, районна або обласна рада представляла б інтереси лише тих адміністративно-територіальних одиниць, в яких зареєстровано найбільше виборців (наприклад, лише окремих міст зі значною кількістю населення або лише сіл та селищ (у випадку, якщо більша частина населення району, області проживає відповідно у селах або селищах). Таким чином, формування обласних та районних рад в порядку, передбаченому ч.1 ст. 141 для сільських, селищних, міських рад, на нашу думку, суперечить ч. 4 ст. 140 Конституції України. Відтак закладена у Законі ідея, згідно з якою депутати районних та обласних рад мають обиратись виборцями відповідно районів та областей на загальних виборах у багатомандатних округах, межі яких збігаються з межами районів (областей), на наш погляд, можливо реалізувати лише за умови внесення змін до ст. 140 Конституції України.

2. Законом передбачено, що вибори сільських, селищних та міських голів проводяться за мажоритарною системою відносної більшості – обраним вважається кандидат, за якого виборцями було подано голосів більше, ніж за будь-якого іншого кандидата. Основним недоліком такої системи є, зокрема, те, що кількість голосів, отриманих кандидатом-переможцем на свою підтримку може бути в декілька разів меншою, ніж кількість голосів, поданих за інших кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови (тобто фактично – проти кандидата-переможця). В результаті обраний за такою системою кандидат представлятиме не більшість виборців, зареєстрованих у відповідній адміністративно-територіальній одиниці, а лише незначну їх частину (наприклад, 15–20%). В той же час, Закон «Про місцеве самоврядування в Україні» наділяє сільських, селищних, міських голів вагомими повноваженнями як у сфері організації роботи місцевих рад та їх виконавчих органів, так і широкими представницькими повноваженнями. На нашу думку, обсяг покладених на сільських, селищних та міських голів повноважень вимагає запровадження такої системи обрання

відповідних посадових осіб на посаду, за якої вони б представляли більшість членів територіальної громади. Такою системою є, зокрема, мажоритарна виборча система абсолютної більшості з проведенням виборів у два тури (аналогічна тій, яку передбачено для виборів Президента України).

3. Відповідно до ст. 140 Конституції України місцеве самоврядування є правом територіальної громади вирішувати питання місцевого значення. Аналіз положень ст. 143 Конституції та Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» свідчить про те, що сільські, селищні та міські ради відповідно до покладених на них повноважень вирішують переважно поточні господарські питання, а не формують політику. Формування політики, на наш погляд, здійснюється лише районними та обласними радами, Верховною Радою Автономної Республіки Крим, Київською та Севастопольською міськими радами, а також міськими радами в містах зі значною кількістю населення (1 і більше мільйонів жителів) та поділом на райони в місті. Затверджуючи програми розвитку областей і районів, районні та обласні бюджети, обласні та районні ради тим самим формують політику розвитку відповідних територій як в цілому, так і окремих адміністративно-територіальних одиниць, розташованих на території відповідно району або області. Відтак, на нашу думку, запроваджувати пропорційну систему виборів було б доцільно лише для виборів депутатів обласних (Київської та Севастопольської міських рад) та районних рад, рад великих міст (наприклад, обласного значення). Цілком очевидним є той факт, що оскільки районні в містах ради (такі ради, як і жителі районів у містах, за Конституцією взагалі не є носіями права місцевого самоврядування), ради невеликих міст (наприклад, районного значення) політики не формують (а вирішують лише поточні господарські питання) то говорити про доцільність запровадження пропорційної системи виборів до них, за якої лише місцеві організації прартій та блоків мають право висувати кандидатів в депутати відповідних місцевих рад, недоречно. Крім того, говорячи про оптимальний вид пропорційної системи, за якою мають формуватись районні, обласні ради, міські ради Києва та Севастополя, міські ради міст обласного значення, слід виходити з того, що в першу чергу професіоналізм відповідних кандидатів, а не їх партійна приналежність, є тим чинником, який визначає електоральні уподобання виборців. Тому запровадження пропорційної виборчої системи з голосуванням за так звані «закриті» партійні списки не в повній мірі дозволяє забезпечити представ-

ництво у відповідних радах тих депутатів, які добре обізнані з актуальними проблемами місцевого значення та мають власне бачення шляхів їх розв'язання. На нашу думку, пропорційна виборча система з голосуванням за «закриті» списки осередків партій (блоків) може бути запроваджена лише для виборів рад з незначною кількістю депутатів. Для виборів депутатів обласних рад, Київської та Севастопольської міських рад, на наш погляд, доцільно було б запровадити пропорційну систему виборів з голосуванням у декількох багатомандатних округах із застосуванням преференцій.

4. Законом пропонується запровадити пропорційну систему виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим. На наш погляд, така система ускладнює представництво у Верховній Раді АРК корінних народів Криму (кримських татар, караїмів, кримчаків, вірмен, німців тощо). З метою забезпечення представництва у ВР АРК корінних народів, доцільно було б передбачити запровадження пропорційної системи виборів з голосуванням за списки місцевих організацій партій (блоків) не в одному, а в декількох багатомандатних виборчих округах (або змішаної виборчої системи, за якою половина складу ВР АРК обирається за списками місцевих партійних організацій, а половина – в одномандатних округах, межі окремих з яких збігаються з межами компактного проживання корінних народів).

5. Сьогодні далеко не всі політичні партії мають свої регіональні осередки на обласному рівні. В той же час Законом передбачається закріпити положення, за яким право висувати кандидатів у депутати обласних рад наділено лише обласні осередки партій, районних рад, сільських селищних, міських (міст районного значення) рад – районні організації партій; депутатів міських рад та міських голів – міські організації партій, Верховної Ради АРК – республіканські АРК організації партій. Такий підхід, на наше переконання, заслуговує на критичну оцінку. Так, можливе виникнення ситуації, за якої на виборах до міської або районної ради буде висунуто список кандидатів лише від однієї місцевої організації партії (через відсутність у інших партій осередків на відповідному рівні). Відповідно, всі кандидати, включені до такого списку будуть обрані до ради навіть за умови, якщо відповідний список буде підтриманий лише одним виборцем. Законодавче запровадження пропонованого у Законі підходу до регламентації порядку висунування кандидатів може зумовити виникнення й іншої проблеми: якщо, наприклад, на районному або міському рівні зареєстровано місцеву органі-

зацію лише однієї партії, то громадянин для обрання його депутатом місцевої ради має бути висунутий саме цією місцевою організацією партії, програмну мету якої громадянин може не поділяти. Цілком очевидно, що відповідні положення Закону значно звужують гарантоване Основним Законом право громадян бути обраними до органів місцевого самоврядування.

6. Законом передбачено, що дільничні виборчі комісії утворюються територіальними виборчими комісіями, територіальні – місцевими радами. При цьому не передбачено механізмів вирішення ситуації, коли, наприклад, територіальна виборча комісія або місцева рада з тих чи інших мотивів (наприклад, політичних) блокує процес утворення комісії. На нашу думку, у Законі слід було б передбачити положення, згідно з яким у разі нескладу територіальної або дільничної комісії у встановлений строк, комісія формується Центральною виборчою комісією. Крім того, місцеві ради взагалі доцільно було б позбавити права участі у формуванні виборчих комісій – такий підхід сприяв би узгодженню процедур формування органів управління виборчим процесом, передбачених іншими виборчими законами.

7. Заслужують на критичну оцінку принципи побудови системи органів управління виборчим процесом. Передбачається, зокрема, що вищою ланкою в цій системі має бути територіальна виборча комісія. Недоліком такої побудови є зокрема те, що рішення територіальних виборчих комісій не можуть бути оскаржені у позасудовому (адміністративному) порядку, оскільки територіальна виборча комісія є комісією найвищого рівня. Відтак актуальним є питання кардинального реформування системи органів управління виборчим процесом. Доцільно передбачити, що вищим органом у цій системі є Центральна виборча комісія, яку водночас доцільно наділити контрольними та координаційними повноваженнями щодо організації роботи виборчих комісій, які забезпечують проведення місцевих виборів.

8. Основним видом відповідальності, до якого законом пропонується притягати учасників виборчого процесу за порушення вимог виборчого законодавства, є конституційно-правова відповідальність у вигляді скасування рішення реєстрації кандидатів. Така санкція у багатьох випадках не відображує ступінь суспільної небезпечності діяння. Так, встановлюючи відповідальність у вигляді скасування реєстрації кандидатів від місцевої організації партії за використання останньою при фінансуванні передвиборної агітації крім коштів свого виборчого фонду інших коштів,

або за перевищення граничного розміру витрат на виборчу кампанію, законодавець ставить учасників виборів у нерівне становище – один суб'єкт висування кандидатів може витратити на потреби передвиборної агітації 1 гривню «інших» коштів, а інший, наприклад, – декілька мільйонів. На наш погляд, скасування рішення про реєстрацію кандидатів слід застосовувати в якості санкції лише за найбільш небезпечні порушення норм виборчого законодавства (наприклад, підкуп виборців), в той час як за інші порушення доцільно передбачити адміністративну відповідальність у вигляді штрафу, кратного розміру коштів, використаних з порушенням положень даного Закону. За окремі порушення відповідальність доцільно не передбачати взагалі.

9. Ряд зауважень викликає закріплення в якості підстави для скасування рішення про реєстрацію кандидата встановлення судом, що організація, засновником, власником або членом керівного органу якої є кандидат у депутати, під час виборчого процесу надавала виборцям або членам виборчих комісії гроші чи безоплатно або на пільгових умовах товари, роботи, послуги, цінні папери, кредити, лотереї, інші матеріальні цінності. Використане в конструкції норми поняття «інших цінностей» створює умови для скасування реєстрації кандидатів, що здійснюють розповсюдження канцелярії з партійною символікою, календарів, газет тощо. На нашу думку, перелік «інших цінностей» слід обмежити.

10. Закон не передбачає забезпечення прозорості фінансування місцевих виборів. Встановлення обмежень на розмір витрат коштів виборчих фондів примушує суб'єктів виборчого процесу покривати витрати на виборчу кампанію за рахунок інших, ніж кошти виборчих фондів, джерел. Обмеження граничного внеску фізичної особи до виборчого фонду 3 мінімальними заробітними платами не дозволяє акумулювати необхідні для проведення передвиборної агітації кошти у відведений для агітації строк, відтак – змушує кандидатів фінансувати вибори за рахунок «тіньових коштів». Слід також відзначити, що Закон не встановлює жодних вимог до змісту та форми фінансових звітів про надходження та використання коштів виборчих фондів. За несвоєчасне подання таких звітів (або й взагалі неподання) не передбачено відповідальності. Невирішеною залишається проблема фінансування виборчих кампаній кандидатів третіми особами, які фінансують передвиборну агітацію за рахунок власних коштів та від власного імені.

11. З огляду на численні порушення в хо-

ді збору підписів на підтримку кандидатів, а також зважаючи на той факт, що кількість підписів на підтримку кандидата аж ніяк не свідчить про рівень його реальної підтримки виборцями, сумнівним видається запровадження в якості підстави реєстрації кандидата подання ним підписних листів. На нашу думку, альтернативною поданням підписних листів умовою реєстрації кандидатів має бути внесення кандидатами (суб'єктами їх висування) виборчої застави.

12. Закон недостатньо чітко врегульовує порядок оскарження рішень, дій та бездіяльності, що стосуються місцевих виборів. Зокрема, поза його регулюванням опинилися питання процедури розгляду скарг учасників виборчого процесу виборчими комісіями, доказування, прав учасників виборчого процесу у провадженнях, пов'язаних з розглядом скарг виборчими комісіями. На наш погляд, з метою забезпечення об'єктивності та неупередженості прийняття рішень по скаргам, пов'язаних з рішеннями, діями та бездіяльністю, що стосуються місцевих виборів, згадані питання мають знайти відображення у Законі.

13. Закон містить бланкетні (відсылні) норми в частині кримінальної та адміністративної відповідальності за порушення норм виборчого законодавства. Проте, як відомо, правове регулювання адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення норм виборчого законодавства (зокрема, в частині її підстав та встановлених санкцій) є недосконалим. Варто також відзначити, що дія Кодексу України про адміністративні правопорушення поширюється лише на фізичних осіб, в той час як ряд порушень вимог Закону (наприклад, протиправне фінансування виборчої кампанії) може здійснюватися також юридичними особами, на яких дія КпАП не поширюється. Відтак підстави притягнення до відповідальності юридичних осіб, порядок здійснення провадження у відповідних справах, санкції за порушення мають бути закріплені у аналізованому Законі. Актуальним є також питання суттєвого удосконалення положень Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Аналіз основних положень Закону свідчить про те, що у ньому не в повній мірі відображено досвід проведення виборів як на місцевому, так і на загальнодержавному рівні. Актуальним залишається питання уніфікації процедури проведення місцевих виборів з процедурами проведення виборів, передбаченими новими Законами «Про вибори народних депутатів України» та «Про вибори Президента України».

КОМЕНТАРІ ЩОДО ЗАКОНОПРОЕКТУ «ПРО ВИБОРИ ДЕПУТАТІВ ВЕРХОВНОЇ РАДИ АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ, МІСЦЕВИХ РАД ТА СІЛЬСЬКИХ, СЕЛИЩНИХ, МІСЬКИХ ГОЛІВ» № 2211

(за стенограмою обговорення законопроекту 6 квітня 2004 року)

Анатолій РАХАНСЬКИЙ,
народний депутат України,
фракція політичної партії «Трудова Україна»

Частина 7 статті 2 проекту грубо порушує статті розділів 10, 11 Конституції України, Конституції Автономної Республіки Крим і закон України, яким її затверджено, оскільки по суті скасовуються надані Автономній Республіці Крим гарантії, а статус Верховної Ради Криму зводиться до статусу місцевої ради. Порушуються також закони України про Верховну Раду Автономної Республіки Крим, про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, про місцеve самоврядування в Україні, про вибори депутатів місцевих рад та інших. Тому від імені народних депутатів від Криму наполягаю на вилученні цієї позиції з проекту і розгляді проектів законів про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим окремо, до речі, поданих до Верховної Ради значно раніше цього проекту, що також є порушенням Закону «Про статус народного депутата України». Прошу народних депутатів підтримати нас і звернення до вас з цього питання до депутатів Верховної Ради від всіх місцевих рад Криму. 100 депутатів Верховної Ради Криму просили вас розглянути окремо Закон про вибори депутатів у Верховну Раду Криму. А який там буде процес голосування, чи по мажоритарній системі, чи по пропорційній системі, це вже буде інша справа.

Сергій МАТВІЄНКОВ,
народний депутат України,
фракція «Регіони України»

Законопроект про вибори до місцевих органів влади порушує Конституцію України не менше, ніж законопроект про вибори народних депутатів України на пропорційній основі. Цей законопроект фактично позбавляє громадян України права бути обраними до місцевих органів влади та брати участь в управлінні державними справами. Я не буду нагадувати, що законопроект розроблено в угоду окремим політичним діячам і він фактично відображає інтереси лише трьох відсотків громадян, які на сьогодні є членами тих чи інших політичних партій. Звертаю увагу, що за офіційними даними ЦВК районні організації партій та міські партійні осередки відсутні у 16 областях України. Тобто за допомогою цього законопроекту відбувається політизація всієї країни; партійні осередки намагаються поповнити свій склад за рахунок того, що будуть заганяти до свого складу виборців. У місцевих радах ті, хто займались вирішенням проблем на місцях будуть займатись політикою. Стаття 37 Конституції України забороняє створення та діяльність організаційних структур політичних партій в органах виконавчої влади та місцевого самоврядування. Замість того, щоб вирішувати проблеми доріг та інші проблеми, які на сьогодні виникають на місцях, ми намагаємось політизувати місцеві органи влади.

Уявіть собі на хвилину, що може трапитись в Криму, якщо ми сьогодні проведемо вибори за партійними списками, і які результати ми отримаємо. Наступним

етапом може бути лише політизація будинкових та вуличних комітетів, іншого виходу я просто не бачу.

Нічого, крім безвідповідальності цей законопроект не дасть. Слід також зауважити, що за статтею 140 Конституції України місцеve самоврядування – це право територіальних громад самостійно вирішувати питання місцевого значення. Новий закон підмінює поняття територіальної громади поняттям партії. У випадку прийняття даного законопроекту ми повинні будемо, фактично, скасувати весь 9 Розділ Конституції України. Іншими словами, те, що закладено в фундамент Основного Закону, брутальним способом знищується і викидається.

Законопроект порушує не лише Конституцію України, але і Європейську хартію місцевого самоврядування, яку Україна ратифікувала у 1997 році. В демократичних державах щодо органів самоврядування діє чітка доктрина – муніципальна влада не політизується. В США, Франції та Японії місцеві органи влади неполітизовані, і вибори відбуваються за мажоритарною системою. В таких умовах забезпечується відповідальність депутата за свою роботу, і він прив'язаний до виборців округу, в якому його обрано.

Юрій КАРМАЗІН,
народний депутат України,
фракція «Наша Україна»

Прийнятий у першому читанні проект Закону про вибори депутатів Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів зважає гарантовані Конституцією України права та свободи громадян і порушує цілу низку статей Конституції України, зокрема – статті 21, 22, 24, 34, 36, 37, 38, 64, 71, 141 Конституції, оскільки позбавляє просту людину права реально приймати участь у виборах до органів місцевого самоврядування і бути обраним до них. Законопроект не дає громадянину реальної можливості не тільки бути обраним до органів місцевого самоврядування, але й висувати туди осіб, яким він довіряє, або мати право висувати свою власну кандидатуру. Фактично громадянина ставлять перед дилемою – погодитися з примусом вступу до однієї із партій або не мати можливості реалізувати права висувати і бути висуненим.

Я вважаю, що так знущатися над людьми і примусово «заганяти» їх у партії неможливо. На мою думку, причина обмеження конституційних прав громадян – не в бажанні підняти роль самих партій в суспільстві. Якби бажання було таким, то в цьому випадку можна було б уважно придивитися до прикладів існування мажоритарної системи та сильних партій в таких провідних країнах, як Великобританія або США. Це – спроба позбавити громадян права на висунення і обрання до органів влади, за якою стоїть просте бажання одних партійних вождів зберегти «торгові марки» своїх партій, оскільки вони бояться, що в іншому випадку не зможуть отримати підтримку виборців, які захочуть побачити кандидатів від депутатів обличчя до обличчя.

КАЛЕНДАР ПРОВЕДЕННЯ МІСЦЕВИХ ВИБОРІВ В УКРАЇНІ

(згідно Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів»
від 6 квітня 2004 року)

Склали

Анжела ЄВГЕНЬЄВА, Наталя СИНЬООКА

Лабораторія законодавчих ініціатив

Передбачений законом строк	Стаття закону	Текст правової норми
1 рік	ч. 3 ст. 33	Кандидатів у депутати місцевих рад та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови можуть висувати зареєстровані в установленому законом порядку обласні, міські, районні, районні у містах організації політичних партій або виборчі блоки відповідних організацій політичних партій за умови, що ці партії зареєстровані в установленому законом порядку не пізніше як за рік до виборів.
До 1-ого вересня року, що передує рокові проведення чергових виборів	ч. 1 ст. 31	Для підготовки та проведення голосування виконавчі органи сільських, селищних, міських (у містах, де немає районних у місті рад), районних у містах рад або органи (посадові особи), які відповідно до закону здійснюють їх повноваження, до 1 вересня року, що передує рокові проведення чергових місцевих виборів, складають загальні списки виборців на підставі відомостей про місце їх проживання за формою, встановленою Центральною виборчою комісією (далі – ЦВК).
130 днів	ч. 5 ст. 53	Не пізніше як за 130 днів до дня виборів засоби масової інформації (далі – ЗМІ) встановлюють розцінки вартості одиниці друкованої площі та одиниці ефірного часу у розмірі, який не може перевищувати відповідний середньозважений показник за останній квартал року, що передує року проведення виборів депутатів. Розцінки вартості одиниці друкованої площі та одиниці ефірного часу для проведення передвиборної агітації не можуть змінюватися протягом виборчого процесу.
120 днів	ч. 1 ст. 15	Чергові місцеві вибори призначаються не пізніше як за 120 днів до дня виборів.
100 днів	ч. 2 ст. 84	Порядок відкриття і закриття рахунку виборчого фонду місцевої організації партії (блоку), кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови (далі – виборчого фонду) встановлюється НБУ за погодженням із ЦВК не пізніше як за 100 днів до дня проведення місцевих виборів.
95 днів	ч. 7 ст. 35	Про утворення виборчого блоку для участі у місцевих виборах ЦВК та відповідні територіальні виборчі комісії (далі – ТВК) повідомляються не пізніше як за 95 днів до дня виборів.
95 днів	ч. 1 ст. 21	Подання керівних органів відповідних місцевих організацій партій (блоків), до яких додаються заяви осіб, запропонованих до складу відповідної ТВК, про згоду на участь у її роботі, вносяться до відповідної ради (сільської, селищної, міської, районної у місті, районної, обласної ради, Верховної Ради АРК) не пізніше ніж за 95 днів до дня виборів.
90 днів	ч. 1 ст. 16	Не пізніше як за 90 днів до дня місцевих виборів відповідна рада поточного скликання приймає рішення про загальний склад (кількість депутатських мандатів) сільської, селищної, міської, районної у місті, районної, обласної ради.
90 днів	ч. 11 ст. 34	Місцеві органи Міністерства юстиції України не пізніше як за 90 днів до виборів публікують у друкованих ЗМІ список місцевих організацій партій, зареєстрованих в установленому законом порядку.
90 днів	п. 7 ч. 1 ст. 36	ЦВК затверджує форму виборчого списку кандидатів у депутати від місцевої організації партії (блоку) (не пізніше ніж за 90 днів до дня виборів).
90 днів	п. 11 ч. 1 ст. 36, п. 6 ч. 1 ст. 37, п. 6 ч. 1 ст. 38	Не пізніше ніж за 90 днів до виборів Міністерство фінансів України затверджує форми декларації про майно та доходи за рік, попередній року подання документів, кожного кандидата у депутати у багатомандатному окрузі, включеного до виборчого списку місцевої організації партії (блоку), кандидата у депутати в одномандатному окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, та членів їх сімей. Декларації подаються кандидатами до ТВК при реєстрації.

90 днів	ч. 1 ст. 21	<p>ТВК формуються відповідно сільською, селищною, міською, районною у місті, районною, обласною радою, Верховною Радою АРК не пізніш як за 90 днів до дня виборів у складі голови, заступника голови, секретаря та інших членів комісії у кількості не менше 8 і не більше 25 осіб. Якщо число суб'єктів подання перевищує 25, то їх участь у виборчій комісії здійснюється за допомогою жеребкування) за поданнями керівних органів (не більш як на одну особу) відповідних місцевих організацій партій (блоків) за умови, що ці місцеві організації партій (блоки) зареєстровані в установленому законом порядку.</p> <ul style="list-style-type: none"> • рішення про формування ТВК підлягає оприлюдненню в ЗМІ або в інший спосіб не пізніш як на 3-й день з дня їх формування /ч. 14 ст. 21/; • перше засідання виборчої комісії скликається головою комісії, в разі відсутності – його заступником не пізніш як на третій робочий день після дня її утворення, а наступні – за необхідністю /ч. 3 ст. 26/; • виборча комісія на вимогу не менш як однієї третини від її складу зобов'язана розглянути на своєму засіданні питання, що належать до її повноважень, не пізніш як у 3-й строк, але не пізніше дня місцевих виборів, а у день виборів – невідкладно /ч. 8 ст. 26/; • у разі дострокового припинення повноважень виборчої комісії або зменшення кількісного складу комісії нижче від межі, встановленої Законом України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 6 квітня 2004 року (далі – Закон), відповідний орган, який утворив виборчу комісію, не пізніш як на 7-й день, але не пізніш як напередодні дня виборів, відповідно затверджує новий склад комісії або включає до її складу інших осіб замість тих, повноваження яких припинено у порядку, встановленому Законом /ч. 5 ст. 28/; • ТВК в 10-й строк з дня її сформування відповідно до середніх норм видатків ТВК складає єдиний кошторис доходів і видатків на підготовку і проведення виборів з урахуванням видатків ДВК /ч. 4 ст. 83/.
90 днів	ч. 1 ст. 15	Початок виборчого процесу (за 90 днів до дня виборів). Відповідна виборча комісія оголошує про початок виборчого процесу місцевих виборів не пізніше ніж за 5 днів до його початку.
87 днів	ч. 6 ст. 83	Кошти на підготовку і проведення місцевих виборів, передбачені Державним бюджетом України, перераховуються ТВК у 3-й строк з дня оголошення про початок виборчого процесу.
85 днів	ч. 1 ст. 43	<p>ЦВК не пізніш як за 85 днів до дня виборів затверджує форми підписних листів на підтримку виборчих списків місцевих організацій партій (блоків), від яких висунуто кандидатів у депутати та на підтримку кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови.</p> <ul style="list-style-type: none"> • ТВК у 5-й строк з дня надходження до відповідної виборчої комісії заяви про видачу підписних листів і усіх необхідних документів приймає відповідне рішення. Зразок підписного листа видається ТВК не пізніш як у 3-й строк з дня прийняття рішення про видачу підписних листів відповідно представникам місцевих організацій партій (блоків), від яких висунуто кандидатів у депутати в багатомандатному окрузі, кандидату на посаду сільського, селищного, міського голови /ч. 3 ст. 42/; • про результати збирання підписів на підтримку виборчого списку кандидатів у депутати, висунутих місцевою організацією партії (блоком) в багатомандатному окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати в одномандатному окрузі, ТВК складає протокол, в якому зазначається кількість підписів виборців, що підлягають врахуванню, кількість неврахованих підписів виборців з обов'язковим зазначенням підстав їх неврахування. Копію протоколу виборча комісія у 3-денний строк з дня його затвердження видає представнику місцевої організації партії (блоку), кандидату на посаду сільського, селищного, міського голови /ч. 4 ст. 45/.
85 днів	ч. 4 ст. 85	ЦВК не пізніше ніж за 85 днів до дня проведення місцевих виборів встановлює форму фінансового звіту , яка подається розпорядниками виборчого фонду не пізніш як на 5-й день після дня місцевих виборів.
80 днів	ч. 1 ст. 17	Для виборів депутатів сільської, селищної ради відповідна ТВК не пізніше ніж за 80 днів до дня проведення місцевих виборів утворює виборчі округи з приблизно однаковою кількістю виборців у кожному виборчому окрузі (одномандатні округи).

		<ul style="list-style-type: none"> повідомлення про виборчі округи із зазначенням їх номерів, меж, центрів, орієнтовної кількості виборців у кожному виборчому окрузі оприлюднюються відповідною ТВК у місцевих друкованих ЗМІ або у разі неможливості – в інший спосіб не пізніше як на п'ятий день з дня прийняття нею відповідних рішень /ч. 7 ст. 17/.
70 днів	ч. 1 ст. 33	Розпочинається висування кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови (за 70 днів до дня місцевих виборів).
60 днів	ч. 2 ст. 39	<p>Подання документів до ТВК для реєстрації кандидатів у депутати в багатомандатному окрузі починається за 60 днів до дня виборів.</p> <ul style="list-style-type: none"> особа, включена місцевою організацією партії (блоком) до виборчого списку кандидатів у депутати, має право до дня реєстрації відкликати свою заяву про згоду балотуватися кандидатом у депутати. З моменту отримання ТВК заяви про відкликання згоди балотуватися кандидатом у депутати така особа вважається виключеною з виборчого списку місцевої організації партії (блоку). Про отримання такої заяви ТВК письмово повідомляє представника місцевої організації партії (блоку) не пізніше як у 3-й строк з дня отримання заяви. Повторна заява особи про її згоду балотуватися від місцевої організації партії (блоку) не приймається /ч. 7 ст. 39/; ТВК не пізніше як на 3-й день після подання документів приймає рішення щодо реєстрації списку кандидатів у депутати, про що уповноваженій особі місцевої організації партії (блоку) видається копія відповідного рішення, і в разі реєстрації списку кандидатів у депутати від місцевої організації партії (блоку) публікує відповідне рішення і такий список кандидатів у депутати з відомостями про перших 5 осіб списку /ч. 9 ст. 39/; у разі реєстрації кандидатів у депутати у багатомандатному окрузі представнику місцевої організації партії (блоку) разом з копією рішення про реєстрацію у 3-й строк з дня його прийняття видаються посвідчення кандидатів у депутати за формою, встановленою ЦВК. Виборчий список кандидатів у депутати місцевої організації партії (блоку) разом з рішенням у цей же строк оприлюднюється у місцевих друкованих ЗМІ /ч. 11 ст. 39/; рішення ТВК про відмову в реєстрації кандидатів у депутати повинно містити вичерпні підстави відмови. Копія цього рішення не пізніше наступного дня після його прийняття видається представнику місцевої організації партії (блоку) /ч. 12 ст. 39/; за наявності підстав передбачених Законом ТВК може скасувати реєстрацію кандидатів. ТВК надсилає (видає) місцевій організації партії (блоку), кандидату у депутати копію рішення про скасування реєстрації не пізніше як на другий день з дня його прийняття /ч. 4 ст. 48/; місцева організація партії (блок), кандидати у депутати від якої висунуті в багатомандатному окрузі має право делегувати одного представника до територіальної виборчої комісії з правом дорадчого голосу, який уповноважений представляти інтереси місцевої організації цієї партії (блоку) в територіальній виборчій комісії під час виборчого процесу та до трьох уповноважених осіб на рівні багатомандатного округу. ТВК реєструє їх не пізніше 3-ого робочого дня після надходження необхідних документів та видає посвідчення за формою, встановленою ЦВК /ч. 5 ст. 57, ч. 8 ст. 57/; представник, уповноважена особа місцевої організації партії (блоку), кандидати у депутати від якої зареєстровані в багатомандатному окрузі, мають право у будь-який час до дня проведення виборів звернутися до територіальної виборчої комісії із заявою про складення своїх повноважень. Керівний орган місцевої організації партії (блоку), який приймав рішення про затвердження представника, у будь-який час до дня проведення виборів може прийняти рішення про відкликання представника чи уповноваженої особи та про затвердження іншої кандидатури замість вибулої. ТВК на підставі заяви не пізніше 3-ого робочого дня після її надходження, а напередодні і в день виборів – негайно приймає рішення про скасування реєстрації представника чи уповноваженої особи місцевої організації партії (блоку), кандидати у депутати від якої зареєстровані в багатомандатному окрузі. Копія рішення видається представнику місцевої організації партії (блоку) або надсилається на адресу керівного органу місцевої організації партії (блоку), кандидати у депутати від якої зареєстровані в багатомандатному окрузі /ч. 10 ст. 57, ч. 11 ст. 57, ч. 12 ст. 57/.

60 днів	ч. 2 ст. 40	<p>Подання документів до відповідної виборчої комісії для реєстрації кандидатів у депутати в одномандатному окрузі починається за 60 до дня виборів.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ТВК не пізніше як на 5-й день з дня прийняття заяви про реєстрацію кандидата у депутати в одномандатному окрузі та доданих до неї необхідних документів приймає рішення про реєстрацію кандидата або про відмову в його реєстрації /ч. 5 ст. 40/; ● у разі реєстрації кандидата у депутати в одномандатному окрузі йому разом з копією рішення про реєстрацію у 5-й строк з дня його прийняття видається посвідчення за формою, встановленою ЦВК /ч. 7 ст. 40/; ● перелік кандидатів у депутати, зареєстрованих у кожному одномандатному окрузі по виборах відповідної місцевої ради у 5-й строк після закінчення реєстрації кандидатів оприлюднюється ТВК в друкованих ЗМІ або у разі неможливості – іншим способом /ч. 8 ст. 41/; ● рішення про відмову в реєстрації кандидатів у депутати повинно містити вичерпні підстави відмови. Копія цього рішення не пізніше наступного дня після його прийняття надсилається (видається) представнику місцевої організації партії (блоку) /ч. 2 ст. 47/; ● за наявності підстав передбачених Законом ТВК може скасувати реєстрацію кандидатів. ТВК надсилає (видає) місцевій організації партії (блоку), кандидату у депутати копію рішення про скасування реєстрації не пізніше як на другий день з дня його прийняття /ч. 4 ст. 48/; ● кандидат у депутати в одномандатному окрузі може мати довірених осіб, які реєструються відповідною ТВК за його поданням за наявності письмової згоди цих осіб. ТВК реєструє цих довірених осіб протягом 3 днів після дня надходження подання і видає їм посвідчення за формою, встановленою ЦВК /ч. 4 ст. 59/; ● кандидат у депутати в одномандатному окрузі має право в будь-який час до дня проведення виборів звернутися із заявою до ТВК про припинення повноважень його довірених осіб і подати документи для реєстрації інших осіб. Довірені особи також мають право в будь-який час звернутися до ТВК із заявою про складення своїх повноважень. На підставі заяви не пізніше 3-ого робочого дня після її надходження, а напередодні і в день місцевих виборів – негайно відповідна ТВК приймає рішення про скасування реєстрації довіреної особи /ч. 9 ст. 59, ч. 10 ст. 59, ч. 11 ст. 59/.
60 днів	ч. 2 ст. 41	<p>Подання документів до відповідної виборчої комісії для реєстрації кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови починається за 60 до дня виборів.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ТВК не пізніше як на 5-й день з дня прийняття заяви про реєстрацію кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови та доданих до неї необхідних документів приймає рішення про реєстрацію кандидата або про відмову в його реєстрації /ч. 5 ст. 41/; ● у разі реєстрації кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови йому разом з копією рішення про реєстрацію у 5-й строк з дня його прийняття видається посвідчення за формою, встановленою ЦВК /ч. 7 ст. 41/; ● перелік зареєстрованих кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидатів у депутати, зареєстрованих у кожному одномандатному окрузі по виборах відповідної місцевої ради, із зазначенням прізвища, імені, по батькові, року народження, громадянства, партійності, посади, місця роботи (заняття), місця проживання, суб'єкта висування у 5-й строк після закінчення реєстрації кандидатів оприлюднюється ТВК в друкованих ЗМІ або у разі неможливості – іншим способом /ч. 8 ст. 41/; ● рішення про відмову в реєстрації кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови повинно містити вичерпні підстави відмови. Копія цього рішення не пізніше наступного дня після його прийняття надсилається (видається) представнику місцевої організації партії (блоку) /ч. 2 ст. 47/; ● за наявності підстав передбачених Законом ТВК може скасувати реєстрацію кандидатів. ТВК надсилає (видає) місцевій організації партії (блоку), кандидату на посаду сільського, селищного, міського голови копію рішення про скасування реєстрації не пізніше як на другий день з дня його прийняття /ч. 4 ст. 48/; ● кандидат на посаду сільського, селищного, міського голови може мати довірених осіб, які реєструються відповідною ТВК за його поданням за наявності письмової згоди цих осіб. ТВК реєструє цих довірених осіб

		<p>протягом 3 днів після дня надходження подання і видає їм посвідчення за формою, встановленою ЦВК /ч. 4 ст. 59/;</p> <ul style="list-style-type: none"> кандидат на посаду сільського, селищного, міського голови має право в будь-який час до дня проведення виборів звернутися із заявою до ТВК про припинення повноважень його довірених осіб і подати документи для реєстрації інших осіб. Довірені особи також мають право в будь-який час звернутися до ТВК із заявою про складення своїх повноважень. На підставі заяви не пізніше 3-ого робочого дня після її надходження, а напередодні і в день місцевих виборів – негайно відповідна ТВК приймає рішення про скасування реєстрації довіреної особи кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови /ч. 9 ст. 59, ч. 10 ст. 59, ч. 11 ст. 59/.
50 днів	ч. 7 ст. 18	<p>Виборчі дільниці утворюються не пізніш як за 50 днів до дня виборів.</p> <ul style="list-style-type: none"> рішення відповідної ТВК про утворення виборчих дільниць із зазначенням їх номерів, меж, місцезнаходження відповідних дільничних виборчих комісій оприлюднюється у ЗМІ або в інший спосіб не пізніш як на 5-й день з дня прийняття цього рішення /ч. 9 ст. 18/; перше засідання виборчої комісії скликається головою комісії, в разі відсутності – його заступником не пізніш як на третій робочий день після дня її утворення, а наступні – за необхідністю /ч. 3 ст. 26/; ДВК на вимогу не менш як однієї третини від її складу, а також за рішенням ТВК по відповідних виборах, зобов'язана розглянути на своєму засіданні питання, що належать до її повноважень, не пізніш як у 3-й строк, але не пізніше дня місцевих виборів /ч. 8 ст. 26/; у разі дострокового припинення повноважень виборчої комісії або зменшення кількісного складу комісії нижче від межі, встановленої Законом, відповідний орган, який утворив виборчу комісію, не пізніш як на 7-й день, але не пізніш як напередодні дня виборів, відповідно затверджує новий склад комісії або включає до її складу інших осіб замість тих, повноваження яких припинено у порядку, встановленому Законом /ч. 5 ст. 28/; скаргу на рішення, дії чи бездіяльність дільничної виборчої комісії та її членів, сільської, селищної, міської, районної у місті виборчої комісії та її членів може бути подано до відповідної виборчої комісії або до суду в установленому законом порядку в 7-й строк з дня прийняття рішення, вчинення дії або бездіяльності /ч. 5 ст. 30/.
45 днів	ч. 4 ст. 31	<p>Військовослужбовці, крім військовослужбовців строкової служби, члени їх сімей та інші виборці, які належать до відповідної територіальної громади і проживають у межах розташування військових частин (формувань) і голосуватимуть на виборчих дільницях, розташованих за межами військових частин (формувань), включаються до списків виборців відповідної виборчої дільниці на підставі відомостей, поданих командирами військових частин (формувань) до органів, що складають списки виборців, не пізніш як за 45 днів до дня виборів.</p>
40 днів	ч. 5 ст. 22	<p>Районна, районна у місті, міська чи вищого рівня (для сіл, селищ, міст, що входять до складу міста республіканського в АРК, обласного значення або міст Києва та Севастополя) партійна організація (блок), кандидат у депутати, кандидат на посаду сільського, селищного, міського голови – суб'єкти виборчого процесу не пізніш як за 40 днів до дня виборів подають до відповідної ТВК список кандидатур для включення їх до складу конкретних дільничних виборчих комісій із зазначенням пропонуваного кандидатур на посаду голови, заступника голови та секретаря комісії.</p> <ul style="list-style-type: none"> рішення про утворення дільничної виборчої комісії підлягає оприлюдненню в засобах масової інформації або в інший спосіб не пізніш як на третій день з дня її утворення /ч. 10 ст. 22/.
40 днів	ч. 8 ст. 35	<p>Місцева організація партії, що входить до виборчого блоку, може не пізніше ніж за 40 днів до дня проведення виборів прийняти рішення про її вихід із складу блоку. Таке рішення приймається зборами (конференцією) місцевої організації партії відповідно до її статуту. Рішення про вихід місцевої організації партії із складу виборчого блоку та витяг з протоколу зборів (конференції) про розгляд цього питання, підписані керівником місцевої організації партії, головуєчим на зборах (конференції) та скріплені печаткою місцевої організації партії, протягом 3 днів передаються до ТВК та керівного органу блоку.</p> <ul style="list-style-type: none"> якщо це рішення, прийняте не пізніше ніж за 40 днів до дня проведення виборів, місцева організація партії, що вийшла із складу блоку, має право висунути власних кандидатів у депутати в порядку, передбаченому Законом /ч. 11 ст. 35/;

		<ul style="list-style-type: none"> якщо це рішення, прийняте пізніше ніж за 40 днів до дня проведення виборів, місцева організація партії, що вийшла із складу блоку, втрачає статус суб'єкта виборчого процесу /ч. 12 ст. 35/.
40 днів	ч. 13 ст. 35	<p>Місцеві організації партій, що входять до виборчого блоку, можуть не пізніше ніж за 40 днів до дня проведення виборів прийняти рішення про розпуск виборчого блоку. Такі рішення приймаються зборами (конференцією) усіх місцевих організацій партій, що входять до виборчого блоку. Рішення про розпуск виборчого блоку та витяги з протоколів зборів (конференції) про розгляд цього питання, підписані керівником місцевої організації партії, головоючим на зборах (конференціях) та скріплені печаткою місцевої організації партії, протягом 3 днів подаються до ТВК.</p> <ul style="list-style-type: none"> якщо це рішення, прийняті не пізніше ніж за 40 днів до дня проведення виборів, кожна з місцевих організацій партій, що входили до складу розпущеного виборчого блоку, має право висунути кандидатів у депутати в порядку, передбаченому законом /ч. 14 ст. 35/; якщо ці рішення, прийняті пізніше ніж за 40 днів до дня проведення виборів, місцеві організації партій, що входили до складу розпущеного виборчого блоку, втрачають статус суб'єктів виборчого процесу /ч. 15 ст. 35/.
40 днів	ч. 2 ст. 39	Подання документів до ТВК для реєстрації кандидатів у депутати в багатомандатному окрузі закінчується за 40 днів до дня виборів.
40 днів	ч. 2 ст. 40	<p>Подання документів до відповідної виборчої комісії для реєстрації кандидатів у депутати в одномандатному окрузі закінчується за 40 днів до дня виборів.</p> <ul style="list-style-type: none"> перелік кандидатів у депутати, зареєстрованих у кожному одномандатному окрузі по виборах відповідної місцевої ради, із зазначенням прізвища, імені, по батькові, року народження, громадянства, партійності, посади, місця роботи (заняття), місця проживання суб'єкта висування у 5-й строк після закінчення реєстрації кандидатів оприлюднюється ТВК в друкованих ЗМІ або у разі неможливості – іншим способом /ч. 8 ст. 40/.
40 днів	ч. 1 ст. 33	Висування кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови закінчується за 40 днів до дня місцевих виборів.
40 днів	ч. 2 ст. 41	Подання документів до відповідної виборчої комісії для реєстрації кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови закінчується за 40 днів до дня виборів.
35 днів	ч. 13 ст. 39	<p>Відмова у реєстрації кандидатів у депутати в багатомандатному окрузі, включених до виборчого списку місцевої організації партії (блоку), з підстав невідповідного оформлення поданих місцевою організацією партії (блоком) документів, передбачених Законом, або з підстав недостатньої кількості підписів виборців на підтримку виборчого списку місцевої організації партії (блоку) через неврахування підписних листів та підписів виборців не виключає повторного подання місцевою організацією партії (блоком) заяви про реєстрацію кандидатів у депутати в багатомандатному окрузі, включених до виборчого списку кандидатів у депутати від місцевої організації партії (блоку). Така заява з виправленими відповідно до вимог Закону документами або з додатковими підписними листами з підписами виборців на підтримку виборчого списку місцевої організації партії (блоку) повинна бути подана до ТВК не пізніше ніж за 35 днів до дня виборів. Остаточне рішення про реєстрацію кандидатів у депутати, включених до виборчого списку місцевої організації партії (блоку), ТВК приймає не пізніше ніж за 31 день до дня виборів.</p>
35 днів	ч. 6 ст. 40, ч. 6 ст. 41	<p>Відмова у реєстрації кандидата у депутати в одномандатному окрузі або кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови з підстав невідповідного оформлення документів, передбачених Законом, або з підстав недостатньої кількості підписів виборців на його підтримку через неврахування підписних листів та підписів виборців не виключає повторного подання кандидатом заяви про його реєстрацію. Така заява з виправленими відповідно до вимог Закону документами або з додатковими підписними листами з підписами виборців на підтримку кандидата повинна бути подана до ТВК не пізніше ніж за 35 днів до дня виборів.</p>
35 днів	ч. 1 ст. 22	Дільнична виборча комісія утворюється відповідною ТВК не пізніше як за 35 днів до дня виборів у складі голови, заступника голови, секретаря та інших членів комісії за поданням керівного органу районної, районної у місті, міської організації партії (блоку) та відповідними кандидатами в депутати по одномандатних виборчих округах, які самовисунулися, а також відповідними кандидатами на посаду сільського, селищного, міського голови.

		<ul style="list-style-type: none"> рішення про утворення дільничної виборчої комісії підлягає оприлюдненню в ЗМІ інформації або в інший спосіб не пізніше як на 3-й день з дня її утворення /ч. 10 ст. 22/.
35 днів	ч. 7 ст. 63	Не пізніше як за 35 днів до дня проведення місцевих виборів ТВК за участю представників місцевих організацій партій (блоків) проводиться жеребкування для визначення порядку розміщення назв місцевих організацій партій (блоків) у виборчому бюлетені.
32 дні	ч. 2 ст. 63	Не пізніше як за 32 дні до дня проведення місцевих виборів ЦВК затверджує форму виборчого бюлетеня для голосування в багатомандатних округах.
30 днів	ч. 2 ст. 31	Після утворення виборчих дільниць виконавчі органи сільських, селищних, міських (у містах, де немає районних у місті рад), районних у містах рад або органи (посадові особи), які відповідно до закону здійснюють їх повноваження, на основі загальних списків виборців складають списки виборців по кожній виборчій дільниці за формою, встановленою ЦВК, уточнюють ці списки та не пізніше як за 30 днів до дня виборів передають їх дільничним виборчим комісіям за підписом сільського, селищного, міського голови, голови районної у місті ради або особи, яка відповідно до закону здійснює його повноваження.
30 днів	ч. 5 ст. 31	На виборчих дільницях, утворених у стаціонарних лікувальних закладах, списки виборців, які належать до відповідної територіальної громади за місцем розташування закладу, складаються відповідними дільничними виборчими комісіями на підставі відомостей, поданих керівниками зазначених у цій частині закладів, не пізніше як за 30 днів до дня виборів.
30 днів	ч. 2 ст. 46	Не пізніше як за 30 днів до дня виборів органами Державної податкової адміністрації України за зверненням ТВК перевіряється достовірність відомостей внесених до декларації про майно і доходи кандидата у депутати та на посаду сільського, селищного, міського голови, а також членів їх сімей. Про виявлені порушення у цей же строк повідомляється відповідна виборча комісія.
30 днів	ч. 2 ст. 50	За 30 днів до дня місцевих виборів розпочинається передвиборна агітація по виборах депутатів, а також сільських, селищних, міських голів і закінчується вона о 24 годині останньої п'ятниці перед днем виборів. <ul style="list-style-type: none"> місцеві організації партій (блоки), кандидати у депутати, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови зобов'язані подати по два примірники кожного друкованого агітаційного матеріалу не пізніше як через 3 дні після дня його виготовлення відповідно до територіальної та дільничних виборчих комісії /ч. 8 ст. 52/; результати жеребкування щодо черговості друкування передвиборних програм в місцевих державних чи комунальних друкованих ЗМІ за рахунок і в межах коштів відповідного місцевого бюджету отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України оприлюднюються в 5-й строк після дня затвердження їх ТВК у місцевих ЗМІ, заснованих на державній чи комунальній формі власності /ч. 3 ст. 54/; результати жеребкування щодо надання ефірного часу для проведення передвиборної агітації за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України, що виділяються на підготовку і проведення виборів, оприлюднюються у місцевих ЗМІ, заснованих на державній чи комунальній формі власності, в 5-й строк з дня затвердження їх ТВК /ч. 4 ст. 55/; ЗМІ, що оприлюднив недостовірні матеріали про місцеву організацію партії (блок) або окремих кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, не пізніше як через 3 дні після дня оприлюднення таких матеріалів, а напередодні дня виборів – не пізніше як за день до початку місцевих виборів зобов'язаний надати на вимогу уповноваженої особи місцевої організації партії (блоку), кандидата у депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови або його довіреної особи, щодо яких поширено недостовірні відомості, можливість спростувати такі матеріали /ч. 8 ст. 56/.
30 днів	ч. 1 ст. 84	Не пізніше ніж за 30 днів до дня проведення виборів місцева організація партії (блоку), кандидат на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидат у депутати в одномандатному окрузі можуть відкрити рахунок виборчого фонду.
25 днів	ч. 3 ст. 63	Не пізніше як за 25 днів до дня проведення місцевих виборів ТВК затверджують текст виборчих бюлетенів для голосування.

25 днів	ч. 6 ст. 63	Не пізніше як за 25 днів до дня проведення місцевих виборів ТВК визначають кількість виборчих бюлетенів для голосування (виходячи з кількості громадян, внесених до списків виборців на виборчих дільницях у межах виборчого округу, з урахуванням резерву виборчих бюлетенів, що становить два відсотки від кількості виборців).
20 днів	ч. 5 ст. 52	Не пізніше як за 20 днів до дня місцевих виборів інформаційні плакати передаються на виборчі дільниці.
15 днів	ч. 1 ст. 32	ДВК уточнює та доповнює список виборців після чого він підписується головою та секретарем комісії, скріплюється печаткою комісії і не пізніше як за 15 днів до дня виборів подається для загального ознайомлення . <ul style="list-style-type: none"> громадянин має право оскаржити до ДВК або безпосередньо до суду в установленому законом порядку допущені при складанні списку виборців неправильності, в тому числі невключення, неправильне включення або виключення із списку виборців його або інших осіб. Скарга, подана до ДВК, але не пізніше як за день до дня виборів, розглядається у 3-й строк, але не пізніше дня, що передує дню виборів, а подана напередодні дня виборів – невідкладно. Скарга, подана до суду в установленому законом порядку до дня виборів, розглядається у 15-й строк, але не пізніше дня, що передує дню виборів, а скарга, подана в день виборів, – невідкладно, але не пізніше часу закінчення голосування /ч. 6 ст. 32/.
10 днів	ч. 1 ст. 64	Не пізніше як за 10 днів до дня проведення виборів ТВК забезпечують виготовлення державними та комунальними поліграфічними підприємствами виборчих бюлетенів для голосування відповідно в виборчих округах на підставі угод, укладених між виборчими комісіями і підприємствами.
10 днів	ч. 2 ст. 66	Не пізніше як за 10 днів до дня проведення виборів ДВК сповіщає виборців про час і місце голосування.
7 днів	ч. 10 ст. 56	Протягом останнього тижня перед днем виборів ЗМІ усіх форм власності, що діють на території України, забороняється поширювати інформацію про результати опитувань громадської думки щодо місцевих організацій партій (блоків) та кандидатів або коментувати рейтинги кандидатів, партій (блоків).
5 днів	п. 1 ч. 1 ст. 48	ТВК скасовує рішення про реєстрацію кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати в разі його звернення із письмовою заявою про відмову від балотування в будь-який час після реєстрації, але не пізніше як за 5 днів до дня виборів. Ця заява відкликанню не підлягає.
5 днів	ч. 4 ст. 61	Подання про реєстрацію офіційного спостерігача від місцевої організації партії (блоку) за підписом керівника місцевої організації партії (місцевих організацій партій, що входять до блоку), кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати в одномандатному окрузі вноситься до відповідної ТВК не пізніше як за 5 днів до дня проведення місцевих виборів. Рішення про реєстрацію офіційного спостерігача приймається відповідною ТВК у 3-й строк з дня внесення передбачених законом документів.
3 дні	ч. 4 ст. 64	ТВК не раніше як за 3 дні до дня проведення місцевих виборів на своєму засіданні передає виборчі бюлетені відповідним ДВК.
О 24 годині останньої п'ятниці перед днем виборів	ч. 2 ст. 50	О 24 годині останньої п'ятниці перед днем виборів закінчується передвиборна агітація по виборах депутатів, а також сільських, селищних, міських голів.
24 година дня, що передує дню виборів	ч. 6 ст. 30	Скарга щодо порушень, які мали місце до дня місцевих виборів, може бути подана не пізніше 24 години дня, що передує дню виборів. <ul style="list-style-type: none"> скарга, що надійшла до відповідної виборчої комісії або до суду, розглядається в установленому законом порядку протягом 5 днів з дня її надходження, але не пізніше дня, що передує дню місцевих виборів, а подана напередодні дня виборів, у день виборів чи у наступний за ним день, – невідкладно /ч. 8 ст. 30/; якщо виборча комісія при розгляді скарги визнає за необхідне проведення перевірки зазначених у скарзі обставин правоохоронними органами, відповідні органи за зверненням виборчої комісії перевіряють обставини та вживають відповідних заходів щодо припинення порушення законодавства у 5-й строк з дня отримання звернення, а якщо звернення отримано менше ніж за 5 днів до дня місцевих виборів, у день виборів чи у наступний за ним день, – невідкладно /ч. 10 ст. 30/; строк розгляду скарги, що надійшла в день місцевих виборів чи у наступний за ним день і потребує додаткової перевірки, не повинен перевищувати трьох днів /ч. 11 ст. 30/;

		<ul style="list-style-type: none"> якщо скаргу прийнято судом до розгляду і з того ж питання і з тих же підстав її подано до виборчої комісії, виборча комісія зупиняє розгляд скарги до набрання рішенням суду законної сили в установленому законом порядку. Суд зобов'язаний повідомити цю виборчу комісію та відповідну ТВК про надходження скарги чи про набрання законної сили рішенням суду не пізніше як на другий день відповідно з дня надходження скарги чи набрання законної сили рішенням суду в установленому законом порядку /ч. 13 ст. 30/.
12 годин до початку голосування	ч. 1 ст. 67	Виборець, який за станом здоров'я, що підтверджується медичною довідкою, не може прийти до приміщення для голосування, має право звернутися з письмовою заявою до ДВК з проханням забезпечити йому голосування за межами приміщення для голосування. Така заява може бути подана не пізніше як за 12 годин до початку голосування.
ВИБОРИ	ч. 1 ст. 66	Голосування проводиться в день місцевих виборів з восьмої до двадцятої години.
24 година дня виборів	ч. 6 ст. 30	Скарга щодо порушень, які мали місце під час голосування, може бути подана до ДВК не пізніше 24-ої години дня місцевих виборів. <ul style="list-style-type: none"> скарга розглядається невідкладно /ч.8 ст.30/; строк розгляду скарги, що надійшла в день місцевих виборів чи у наступний за ним день і потребує додаткової перевірки, не повинен перевищувати трьох днів /ч. 11 ст. 30/.
24 година дня наступного за днем виборів	ч. 6 ст. 30	Скарга щодо порушень, які мали місце під час голосування, може бути подана до ТВК або до суду в установленому законом порядку – не пізніше 24-ої години дня, наступного за днем місцевих виборів. <ul style="list-style-type: none"> скарга розглядається невідкладно /ч. 8 ст. 30/; якщо виборча комісія при розгляді скарги визнає за необхідне проведення перевірки зазначених у скарзі обставин правоохоронними органами, відповідні органи за зверненням виборчої комісії невідкладно перевіряють обставини та вживають відповідних заходів щодо припинення порушення законодавства /ч. 10 ст. 30/.
2 дні	ч. 6 ст. 30	Щодо порушень, які мали місце під час підрахунку голосів та встановлення результатів голосування ДВК, скарга може бути подана до відповідної ТВК або до суду протягом 2 днів після дня місцевих виборів. <ul style="list-style-type: none"> якщо виборча комісія при розгляді скарги визнає за необхідне проведення перевірки зазначених у скарзі обставин правоохоронними органами, відповідні органи за зверненням виборчої комісії невідкладно перевіряють обставини та вживають відповідних заходів щодо припинення порушення законодавства /ч. 10 ст. 30/.
На 5-тий день	ч. 1 ст. 74	ТВК на своєму засіданні на підставі протоколів відповідних ДВК про підсумки голосування в багатомандатному окрузі не пізніше як на 5-й день з дня місцевих виборів встановлює результати виборів депутатів у багатомандатному окрузі, про що складає протокол про підсумки голосування та результати виборів депутатів.
5 днів	ч. 6 ст. 30	Щодо порушень, які мали місце під час підрахунку голосів та встановлення результатів голосування ТВК скарга може бути подана до суду протягом 5 днів після дня місцевих виборів в установленому законом порядку.
5 днів	ч. 4 ст. 85	Розпорядники виборчого фонду зобов'язані не пізніше як на 5-й день після дня місцевих виборів подати до відповідної виборчої комісії фінансовий звіт. <ul style="list-style-type: none"> фінансові звіти про надходження та використання коштів виборчого фонду місцевої організації партії (блоку), кандидата у депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, оприлюднюються ТВК у місцевих друкованих ЗМІ у 5-й строк з дня їх надходження до виборчої комісії /ч. 16 ст. 87/.
10 днів	ч.5 ст. 73	Повідомлення про результати голосування і підсумки виборів, обраного сільського, селищного, міського голови не пізніше як на 10-й день після проведення виборів публікуються у пресі або доводяться до відома населення відповідної території в інший спосіб. Про результати голосування і підсумки виборів територіальна виборча комісія приймає відповідне рішення. Територіальна виборча комісія інформує відповідну раду про результати виборів депутатів та сільського, селищного, міського голови на її пленарному засіданні.

10 днів	ч. 11 ст. 74	Повідомлення про результати голосування, список обраних депутатів у багатомандатному окрузі не пізніше як на 10-й день після проведення виборів публікуються в пресі або доводяться до відома населення відповідної території в інший спосіб. Про результати голосування і підсумки виборів ТВК приймає відповідне рішення. ТВК інформує відповідну раду про результати виборів депутатів на її пленарному засіданні.
5-й день з дня встановлення результатів виборів	ч.1 ст.76	ТВК не пізніше як на 5-й день з дня встановлення результатів виборів у багатомандатному окрузі та в одномандатних округах офіційно оприлюднює результати місцевих виборів депутатів у місцевих друкованих ЗМІ.
7 днів з дня оприлюднення результатів виборів	ч. 7 ст. 83	ТВК зобов'язана не пізніше як у тижневий строк з дня офіційного оприлюднення результатів місцевих виборів повернути не використані нею на підготовку і проведення виборів кошти Державного бюджету України в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.
7 днів з дня оприлюднення результатів виборів	ч. 13 ст. 86	Кошти виборчого фонду, не використані місцевою організацією партії (блоком), на підставі рішення вищого статутного органу місцевої організації партії, керівного органу місцевих організацій партій, що входять до блоку, прийнятого у 7-й строк після офіційного оприлюднення результатів місцевих виборів, перераховуються розпорядником виборчого фонду на поточний банківський рахунок місцевої організації партії (блоку), місцевих організацій партій, що входять до виборчого блоку, у 7-й строк з дня прийняття відповідного рішення вищого статутного органу місцевої організації партії, керівного органу виборчого блоку. У разі неприйняття у зазначений строк такого рішення невикористані кошти виборчого фонду перераховуються установою банку у безспірному порядку до відповідного місцевого бюджету на 15-й день з дня офіційного оприлюднення ТВК результатів місцевих виборів.
10 днів з дня опублікування результатів виборів	ч. 3 ст. 75	Заява до ТВК про визнання виборів недійсними може бути подана особою, яка балотувалася кандидатом у депутати, кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови, їх довіреними особами, місцевими організаціями партій (блоків), кандидати у депутати від яких були зареєстровані відповідно до Закону, або їх уповноваженими особами, а також органами прокуратури протягом 10 днів з дня опублікування ТВК результатів виборів. <ul style="list-style-type: none"> про прийняте рішення щодо проведення повторного голосування ТВК не пізніше, ніж на 2-й день після встановлення результатів першого туру виборів повідомляє відповідну місцеву раду та інформує виборців /ч. 7 ст. 75/; повторне голосування проводиться не пізніше як у двотижневий строк після дня виборів у порядку, встановленому Законом /ч. 8 ст. 75/.
10 днів з дня оприлюднення результатів виборів	ч. 8 ст. 83	ТВК в 10-й строк з дня офіційного оприлюднення результатів місцевих виборів складає та подає до відповідної місцевої ради фінансовий звіт про надходження та використання коштів за рахунок відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України на підготовку і проведення місцевих виборів.
10 днів з дня оприлюднення результатів виборів	ч. 1 ст. 25	Через 10 днів після офіційного оприлюднення відповідними ТВК результатів виборів їх повноваження закінчуються.
20 днів з дня оприлюднення результатів виборів	ч. 1 ст. 77	Особа, обрана депутатом, сільським, селищним, міським головою, для її реєстрації зобов'язана подати до ТВК не пізніше як на 20-й день з дня офіційного оприлюднення результатів місцевих виборів документ про її звільнення з роботи (посади), несумісної з депутатським мандатом, посадою сільського, селищного, міського голови, та (або) копію зареєстрованої заяви про припинення дії іншого представницького мандата, поданої до відповідної місцевої ради.

КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ В ЗАКОНОДАВСТВІ ІНОЗЕМНИХ КРАЇН ТА МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ¹

Захист інтелектуальних здобутків у сфері торгового обігу, підприємницької діяльності є важливою основою та умовою розвитку інновацій, вдосконалення економічних процесів, технологій, упровадження нових досягнень у комерційну практику. Правовий захист комерційної таємниці покликаний стимулювати розвиток у тих сферах, де патентний захист є слабким або взагалі неможливим.

Дмитро КОТЛЯР,
експерт Лабораторії
законодавчих
ініціатив

Міжнародні договори

На відміну від патентів, торгових марок та авторського права, для комерційної таємниці відсутній єдиний міжнародний договір, що надавав би загальне визначення та встановлював уніфіковані основи правового захисту. Захист комерційної таємниці здійснюється, переважно, у межах регіональних угод.

Основою такого захисту вважається стаття 10 bis Паризької конвенції про охорону промислової власності² 1883 року в редакції 1967 року (набула чинності для України 25 грудня 1991 р.) щодо недобросовісної конкуренції:

«(1) Країни Союзу зобов'язані забезпечити громадянам країн, що беруть участь у Союзі, ефективний захист від недобросовісної конкуренції.

(2) Актом недобросовісної конкуренції вважається будь-який акт конкуренції, що суперечить чесним звичаям у промислових і торговельних справах.»

а також стаття 10 ter Паризької конвенції:

«(1) Країни Союзу зобов'язуються забезпечити громадянам інших країн Союзу законні засоби для ефективного припинення всіх дій, зазначених у статтях 9, 10, 10 bis.

(2) Крім того, вони зобов'язуються передбачити заходи, що дозволяють союзам та об'єднанням, існування яких не суперечить законам їх країн і які представляють зацікавлених промисловців, виробників чи торговців, діяти через суд чи адміністративні органи з метою припинення дій, передбачених у статтях 9, 10, 10 bis, тією мірою, якою це дозволяє закон країни, де виступається охорона, для союзів і об'єднань даної країни.»

Положення Паризької конвенції є важливими для розуміння режиму охорони комерційної таємниці також з огляду на визначення об'єктів охорони промислової власності, що міститься в статті 1 Конвенції (хоча воно і не є вдалим): «Об'єктами охорони промислової власності є ... припинення недобросовісної конкуренції. Промислова власність розуміється в найбільш широкому значенні...».

Хоча в цілому зазначені положення Конвенції є недостатніми для створення системи охорони конфіденційної інформації, вони нерідко використовуються для первинного обґрунту-

вання іншими міжнародними актами (наприклад, TRIPS).

Іншим важливим для характеристики комерційної таємниці міжнародним актом є Стокгольмська конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності 1967 року. Відповідно до її статті 2, «інтелектуальна власність» включає права, що відносяться, зокрема, до «захисту проти недобросовісної конкуренції».

Система СОР

Саме на статтю 10 bis Паризької конвенції посилається Угода з торгових аспектів прав інтелектуальної власності, укладена в рамках Світової організації торгівлі³ (далі – Угода ТРІПС). Ця Угода була схвалена в результаті Уругвайського раунду міжнародних переговорів (1986-1994 роки) разом з Угодою про формування СОР та стала першою комплексною багатосторонньою домовленістю, що забезпечує охорону комерційної таємниці.

Стаття 1 Угоди ТРІПС визнає комерційну таємницю (вживається термін «закрита інформація») інтелектуальною власністю разом з іншими об'єктами. Угода містить Розділ 7 «Охорона закритої інформації» [Protection of Undisclosed Information], який складається з однієї статті 39:

«1. У процесі забезпечення ефективного захисту від недобросовісної конкуренції, як це передбачено статтею 10bis Паризької конвенції (1967), країни-учасниці повинні охороняти закриті інформацію відповідно до частини другої цієї статті та дані, надані урядам або урядовим органам відповідно до частини третьої цієї статті.

2. Фізичні та юридичні особи повинні мати можливість перешкоджати тому, щоб інформація, яка правомірно знаходиться під їхнім контролем, була без їхньої згоди розкрита, отримана або використана іншими особами в спосіб, що суперечить чесній комерційній практиці, якщо ця інформація:

(а) є секретною у тому розумінні, що вона цілком або в конкретному поєднанні та розташуванні її складових, не є відомою або легко доступною для осіб, які належать до певного кола, що звичайно має справу з подібною інформацією;

(б) має комерційну цінність з огляду на її секретність; та

(с) у конкретних обставинах стала предметом розумних дій для збереження її секретності з боку особи, яка правомірно контролює цю інформацію.

¹ Детальніше про правову природу та ознаки комерційної таємниці, захист прав на комерційну таємницю та відповідальність за порушення режиму комерційної таємниці дивіться у попередньому номері «Часопису ПАРЛАМЕНТ» (№3/2004) або на сайті Лабораторії http://www.parliament.org.ua/index.php?action=magazine&id=9&ar_id=572&iar_id=605&as=2.

² http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_123&p=1083365436860075

³ Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights – TRIPs.

3. Країни-учасниці, у випадках, коли умовою погодження торгового обігу фармацевтичних або сільськогосподарських хімічних продуктів, у яких використовуються нові хімічні речовини, є подання попередньо нерозкритих даних про випробування або інших даних, отримання яких було пов'язано зі значними зусиллями, повинні охороняти такі дані від недобросовісного комерційного використання. Також, країни-учасниці повинні охороняти такі дані від розкриття (крім випадків, коли це необхідно для захисту населення або не вживаються заходи для забезпечення охорони цих даних від недобросовісного комерційного використання).».

Під «способом, що суперечить чесній комерційній практиці» розуміються, зокрема, такі дії як порушення договору, порушення довіри та спонукання до такого порушення, що включають отримання закритої інформації третіми особами, які знали або мало знали, що подібні дії супроводжували це отримання.

Отже, в Угоді ТРІПС було закріплено три відомі критерії режиму комерційної таємниці: секретність, комерційна цінність та вжиття адекватних заходів для забезпечення секретності, які запозичені з американського законодавства (див. далі).

Важливість підходу до тлумачення закритої інформації Угодою ТРІПС впливає з того, що статтями 41-47 Угоди на країни-учасниці покладається обов'язок створення національних систем для впровадження визнаних Угодою прав інтелектуальної власності. При цьому країни повинні забезпечити справедливі та рівні процедури для володільців інтелектуальних прав і такі засоби захисту як судові заборони та компенсація шкоди.

Важливим також є поширення на відносини щодо охорони закритої інформації або комерційної таємниці міжнародної системи СОТ вирішення спорів.

Таким чином, стаття 39 Угоди ТРІПС встановила мінімальні правила, яким має відповідати законодавство країн членів СОТ. Формулювання статті залишають місце для визначення конкретних схем, що відповідатимуть правовим системам країн, але обов'язковим є включення згаданих трьох необхідних елементів та системи законного примусу для реалізації відповідних положень. Слід зазначити, що визначення комерційної таємниці, яке міститься в статті 505 Цивільного кодексу України, є дуже близьким до статті 39 Угоди ТРІПС.

NAFTA (Північноамериканська угода про вільну торгівлю)

Стаття 1711 Північноамериканської угоди про вільну торгівлю (укладена в 1994 році між Канадою, США та Мексикою) фактично від-

творює положення статті 39 Угоди ТРІПС з окремими відмінностями. По-перше, вживається термін «комерційна таємниця» (trade secrets), що відповідає традиції США. По-друге, однією з ознак комерційної таємниці визнається дійсна або потенційна комерційна цінність (Угода ТРІПС не містить такого поділу). По-третє, країнам-учасницям Угоди дозволяється вимагати матеріальних доказів для доведення вживання заходів з охорони комерційної таємниці. По-четверте, забороняється обмежувати тривалість дії режиму комерційної таємниці.

Європейський Союз

Правова система ЄС (acquis communautaire) не містить окремого акту для охорони комерційної таємниці. Це пов'язано, зокрема, з відмінною від американської ідеологією ставлення до охорони об'єктів інтелектуальної власності, що виходить з пріоритетності вільної конкуренції та вільного руху товарів (робіт, послуг). Ще Римським Договором 1957 року було встановлено, що будь-яка заборона або обмеження вільного обігу товарів унаслідок використання права на промислову власність може мати місце, лише якщо це право не є засобом свавільної дискримінації або прихованого обмеження торгівлі товарами між країнами-членами. Таким чином, особливості правового режиму охорони комерційної таємниці, як і інших об'єктів інтелектуальної власності, обумовлюються, насамперед, політикою забезпечення вільної конкуренції. Це, зокрема, означає сумнівність можливості визнання необмеженої в часі охорони комерційної таємниці, оскільки це може тлумачитись як право промислової власності, що порушує вільний обіг товарів.

Правова система ЄС надає охорону інформації, що становить комерційну таємницю, у вигляді охорони «ноу-хау», яка міститься в Європейській патентній конвенції. Під «ноу-хау» розуміється цілісна технічна інформація, що є секретною, зафіксованою в матеріальному об'єкті та може бути встановлена у будь-який можливий спосіб. «Секретний» означає «такий, що не є загально відомим або легко доступним».

Патентне право ЄС створює додаткові стимули для використання режиму комерційної таємниці для охорони конфіденційної інформації. Це пов'язано з тим, що патентна охорона може бути не доступною для окремих технологій в Європі (наприклад, не підлягають патентуванню в окремих країнах методи медичного діагностування та лікування, фармацевтичні та комп'ютерні технології тощо). Навіть, якщо є можливим патентування певної технології, охорона інформації в якості комерційної таємниці може бути привабливішою. Це пов'язано з тим, що в Європі патентна заявка оприлюднюється до видачі патенту, що надає конкурентам достат-

Законодавство іноземних країн.

Країни Європи

ньо часу, щоб скопіювати технологію. Неefективності патентної охорони також сприяють процедури обґрунтування патентної заявки, тривалий період набрання чинності патентом після його видачі, недостатній захист. На ефективність патентної охорони також впливає властиве європейським країнам право попереднього користувача, що передбачає надання третій особі, яка використовувала винахід до його патентування, права продовжувати використовувати винахід.

Слід також звернути увагу на Першу Директиву Ради 68/151/ЄЕС від 9 березня 1968 (з наступними змінами) щодо координації заходів безпеки, які для захисту інтересів членів та інших країн вимагаються країнами-членами від компаній у розумінні частини другої статті 58 Договору з метою забезпечення рівнозначності таких заходів усередині Співтовариства⁴. Статтею 2 Директиви визначається мінімальний перелік документів, які підлягають обов'язковому розкриттю (інакше кажучи, які не можна віднести до комерційної таємниці):

- установчий документ та статут, будь-які зміни, що до них вносяться;
- документи про призначення, припинення повноважень, відомості про осіб, які самостійно або в складі колективного органу є уповноваженими представляти компанію у відносинах з третіми особами, виступати від імені компанії, брати участь в управлінні, нагляді або контролі за компанією;
- принаймні щорічно сума акціонерного капіталу;
- бухгалтерська звітність за кожний фінансовий рік, яка підлягає оприлюдненню відповідно до Директив Ради 78/660/ЄЕС, 83/349/ЄЕС, 86/635/ЄЕС та 91/674/ЄЕС;
- відомості про зміну місця знаходження компанії;
- відомості про ліквідацію компанії, у тому числі відповідне рішення суду; відомості про призначення ліквідатора, інформація про останнього.

Огляд міждержавних угод, що стосуються охорони комерційної таємниці, свідчать про те, що така охорона більше не є справою виключно національного законодавства. Міжнародна торгівля та інвестиції створили передумови для розвитку правових інструментів комерційної конфіденційної інформації. Основною рушійною силою цих змін стали глобальні інвестиції розвинутих країн, які не мають бажання інвестувати закордон та розкривати своє «секретне знання», якщо відсутній певний рівень охорони комерційної таємниці, визнаний учасниками міжнародної торгівлі. Саме торгові та інвестиційні угоди стали імпульсом розвитку нових систем заходів охорони комерційної таємниці в законодавстві країн світу.

У розвинутих країнах Європи охорона конфіденційної комерційної інформації має свою довгу історію, хоча підходи різняться залежно від країни. Найрозвинутішу систему охорону має **Великобританія**, що пов'язано з промисловою революцією та традицією прецедентного права. Саме з англійської системи бере початок відповідне законодавство США.

У Великобританії відсутній законодавчий захист комерційної таємниці, відповідно, не існує легального визначення цієї таємниці. Натомість, правове регулювання цих відносин розвивалось упродовж останніх століть на основі судових прецедентів та отримало назву конфіденційного права (law of confidence)⁵. Отже, охорона комерційної таємниці ґрунтується на концепції «порушення довіри». У рішенні *Seager v. Copydex LTD* вона була сформульована наступним чином: «Право, що застосовується до цього випадку, не залежить від якоїсь угоди. Воно залежить від широкого принципу справедливості, що полягає в тому, що той, хто отримав інформацію конфіденційно не повинен недобросовісно здобувати з неї вигоду. Він не повинен використовувати її на шкоду тому, хто передав йому цю інформацію, якщо останній не дав своєї згоди»⁶. Таким чином, керівним принципом є довіра між законним володільцем таємниці та отримувачем конфіденційної інформації. Детальніше про фідучіарну теорію див. у розділі «Комерційна таємниця в доктрині англосаксонських правових систем».

Охорона комерційної інформації також надається законодавством Німеччини та Франції. Так, Розділом I Закону **ФРН** про недобросовісну конкуренцію встановлено відповідальність за завдання шкоди особою, яка при здійсненні підприємницької діяльності в цілях конкуренції вчиняє дії, несумісні з «чесною практикою». Хоча далі Закон і не визначає ці дії, Розділом 17 передбачено відповідальність за несанкціоноване використання або повідомлення третій особі комерційної таємниці. Під останньою розуміється інформація, що має ознаку секретності (доступна лише відомому обмеженому колу осіб) та відповідає умові наявності у володільця цієї інформації обґрунтованого інтересу в її збереженні. Передбачена кримінальна відповідальність за злочини, пов'язані з порушенням режиму комерційної таємниці. У трудовому законодавстві міститься обов'язок працівника не розголошувати комерційну таємницю після припинення трудових відносин.

Законодавство **Франції** містить поняття промислових або виробничих секретів (secret de fabrique) та комерційної таємниці (secret de commerce). Перша категорія походить з фран-

⁴ First Council Directive 68/151/EEC of 9 March 1968 on co-ordination of safeguards which, for the protection of the interests of members and others, are required by Member States of companies within the meaning of the second paragraph of Article 58 of the Treaty, with a view to making such safeguards equivalent throughout the Community. Official Journal L 065, 14/03/1968, P. 8-12.

⁵ <http://www.legislation.ru/monitor/economics/310378-3eksp-fund2.html>

⁶ Padilla Torres, Pedro A. Overview of International Trade Secret Protection // <http://www.natlaw.com/pubs/spmixp14.htm>.

цузького кримінального кодексу та включає конфіденційну інформацію, що має виробниче застосування та може становити комерційну цінність. Комерційна таємниця прямо не визначається законодавством, але відображає ширше порівняно з виробничими секретами поняття і може відноситися до організаційної структури підприємства, списку постачальників, особистих справ персоналу, контрактів з іншими організаціями, списків клієнтів, планів розвитку бізнесу, схеми дистрибуції тощо. Виробничі та комерційні секрети не вважаються власністю у Франції і отримують захист в якості деліктів з недобросовісної конкуренції та договірних зобов'язань.

Північна Америка

У США комерційна таємниця спочатку була сферою, що традиційно регулювалась загальним правом окремих штатів. Першою спробою «кодіфікації» виробленого судами права комерційної таємниці був Перший Звід права деліктів 1939 року. Сучасніший підхід було закріплено Третім Зводом права деліктів 1993 року. Охорона комерційної таємниці відбувається в межах делікту незаконного заволодіння комерційною таємницею, який, у свою чергу, є складовою делікту недобросовісної конкуренції.

Зараз у більшості юрисдикцій США комерційна таємниця охороняється законами. 42 штати та Округ Колумбія прийняли ту чи іншу версію Уніфікованого Закону про комерційну таємницю (Uniform Trade Secrets Act) 1979 року. У Каліфорнії положення Закону включені в Цивільний кодекс. Законодавчі положення доповнюються договірним захистом, який виступає додатковим.

Існує також значна кількість кримінальних законів, що стосуються незаконного заволодіння комерційною таємницею, основним з яких є федеральний Закон про Економічний шпіонаж 1996 року.

Виділяють такі чотири основні елементи режиму комерційної таємниці в США. По-перше, це повинна бути «обмежена інформація», тобто інформація, яку можна відрізнити від загально відомих знань та навичок. По-друге, елемент «секретності» – інформація не є добре відомою або такою, яку можна легко отримати. По-третє, інформація повинна мати економічну цінність, що полягає у наданні певної конкурентної переваги. І, по-четверте, володілець повинен вжити розумних зусиль для того, щоб зберегти інформацію в таємниці.

Частина четверта статті 1 Уніфікованого Закону США про комерційну таємницю:

«Комерційною таємницею» є інформація, у тому числі формула, зразок, компіляція, програма, пристрій, метод, техніка або процес, яка:

(і) має самостійну економічну цінність, дійсну або потенційну, у силу того, що не є загально відомою або легко доступною з використанням необхідних засобів для осіб, які можуть отримати економічну вигоду від її розкриття або використання; та

(ii) є предметом зусиль, що є розумними за відповідних обставин для збереження її секретності.»

Законодавство Канади про комерційну таємницю також, за винятком Квебеку, ґрунтується на прецедентному праві, центральним принципом якого, як і в Англії, є порушення довіри. Підставами для позову в результаті делікту є: 1) секретність інформації; 2) те, що її було надано конфіденційно; 3) те, що особі, якій її було надано, була використана зі зловживанням. Наприклад, у справі Three Savers Int'l LTD v. Savoy колишні працівники позивача були визнані відповідальними за використання списку клієнтів їхнього працедавця для ведення бізнесу конкурента, що був складений працівниками після того як вони залишили свою попередню роботу.

Росія

Відповідно до Цивільного кодексу Російської Федерації інформація складає службову або комерційну таємницю у випадку, коли інформація має дійсну або потенційну комерційну цінність у силу її невідомості третім особам, до неї немає вільного доступу на законній підставі і володілець інформації вживає заходів для охорони її конфіденційності. Відомості, які не можуть становити службову або комерційну таємницю, визначаються законом та іншими правовими актами. Особи, які незаконними методами отримали інформацію, яка складає службову або комерційну таємницю, зобов'язані відшкодувати завдані збитки. Такий же зобов'язок покладається на працівників, які розголосили таємницю у супереч трудовому договору, у тому числі контракту, і на контрагентів, які зробили це всупереч цивільно-правовому договору. Перелік відомостей, які не можуть складати комерційну таємницю, визначено постановою Уряду РФ від 05.12.1991 №35.

Кримінальним кодексом РФ встановленому відповідальність за: збирання відомостей, які становлять комерційну або банківську таємницю, шляхом викрадення документів, підкупу або погроз, а також іншим незаконним способом з метою розголошення чи незаконного використання цих відомостей; незаконні отримання та розголошення або використання відомостей, які становлять комерційну або банківську таємницю, без згоди їх власника, вчинені з корисливої або іншої особистої зацікавленості, та які завдали великої шкоди. Законом РФ «Про інформацію, інформатизацію і захист інформації» введено визначення конфіденційної інформації, різновидом якої є комерційна таємниця.

У Росії вже тривалий час здійснюються спроби прийняття спеціального акту – закону

«Про комерційну таємницю». Відповідний законопроект розглядався Федеральними зборами не один раз у 1997-2001 роках, кілька разів приймався і потому ветоувався Президентом РФ. Останній такий законопроект був внесений у березні 2003 року Урядом РФ, схвалений Державною думою 19.11.2003, відхилений Радою Федерації 26.11.2003 з пропозицією створення узгоджувальної комісії, яка й була створена на засіданні Державної думи 26.03.2004.

Основи правового режиму комерційної таємниці також мають бути визначені окремою Частиною Цивільного кодексу РФ, присвяченою інтелектуальній власності, кілька проектів якої знаходиться на розгляді російського парламенту.

Комерційна таємниця в доктрині англосаксонських правових систем

У країнах англосаксонської правової сім'ї (насамперед, Великобританії та США) триває дискусія навколо природи охорони комерційної таємниці і існують, переважно, такі чотири підходи до розуміння цього правового режиму⁷, окремі з яких мають значення і для континентальних національних правових систем, у тому числі української.

Теорія договірної зобов'язання. Обов'язок не розкривати або не використовувати комерційну таємницю виводиться з договірних відносин між праволодільцем та особою, якій надано доступ до відповідної конфіденційної інформації. Таким чином, конфіденційність походить з договору, базується на доктрині *Pacta sunt servanda* [лат. – «договорів слід дотримуватись»] і не потребує нічого більше для захисту інформації, що передається відповідно до його положень. Таким чином, захист комерційної таємниці у цьому випадку залежить від договірної застереження про захист конфіденційної інформації.

Ця теорія охоплює, зокрема, ліцензійні договори на передачу права використання інформації, що становить комерційну таємницю, та трудові договори. Останні часом зумовлюють конфлікт між правами володільця права на комерційну таємницю та правами працівника використовувати знання, набуті в ході роботи за трудовим договором. Так, наприклад, Апеляційний Суд США відзначив, що в справах про комерційну таємницю суди шукають баланс між правами працедавця на володіння інформацією та правами працівника використовувати свої знання, навички та досвід для здобуття засобів існування. При цьому судами США враховуються такі чинники як попередній загальний досвід та навички працівника, здатність працедавця відокремити конфіденційну комерційну інформацію від таких знань та навичок.

Теорія фідучіарних (довірчих) відносин.

За цією теорією, окремі види відносин передбачають презюмований обов'язок зберігати секретність. Отже, конфіденційність інформації не залежить від укладення попередньої угоди. Обов'язок не розкривати секретну інформацію випливає не з договору, але з довіри, що покладається володільцем комерційної таємниці на отримувача при передачі конфіденційної інформації. Із самого початку розвитку цього інституту, у більшості англосаксонських правових систем охорона комерційної таємниці ґрунтувалась саме на теорії довірчих відносин. Ця теорія зберігає своє значення також для відносин працедавця та працівника, коли відсутня окрема домовленість про нерозкриття конфіденційної інформації і вважається, що інформація надається за довірчими обов'язками.

Теорія неправомірного заволодіння. Цей підхід передбачає, що комерційна таємниця не повинна здобуватись за допомогою недозволенних засобів. На відміну від патенту, комерційна таємниця не надає її володільцю абсолютно права використовувати конфіденційну інформацію. Таким чином, вважається, що особа юридично не використовує комерційну таємницю, якщо тільки вона не отримала конфіденційну інформацію неправомірним шляхом. Таки чином, теорія неправомірного заволодіння наголошує на тому, що комерційна таємниця є нематеріальним активом, стосовно якого існують своєрідні відносини володіння (пропріетарні інтереси), схожі на право власності. Найпоширенішим способом неправомірного заволодіння комерційною таємницею є промисловий шпionaж. З іншого боку, зворотна інженерія та незалежне відкриття вважаються правомірними способами «розкриття» конфіденційної інформації.

Теорія недобросовісної конкуренції. Не вирішеним залишається «пропріетарний» характер комерційної таємниці. Американські дослідники характеризують комерційну таємницю як об'єкт права власності, виходячи з права володільця комерційної таємниці використовувати та розкривати інформацію третім особам з встановленням обмежень на подальше використання та розкриття. Натомість, англійське право заперечує концепцію права власності стосовно конфіденційної інформації і ґрунтується на т.зв. праві конфіденційності (ґрунтується на відносинах між сторонами та контексті, у якому відповідна інформація була передана). У більшості ж правових систем континентальної правової системи це питання розглядається з точки зору практики недобросовісної конкуренції. Останній підхід виходить зі збереження комерційної етики та основну увагу приділяє поведінці конкурентів.

⁷ Padilla Torres, Pedro A. Overview of International Trade Secret Protection // <http://www.natlaw.com/pubs/spmxi14.htm>.

ДЕПУТАТСЬКІ ЗАПИТИ

(за період з 3 лютого до 21 травня 2004 року)

Підготовлено

Фундацією «Відкрите суспільство»

www.deputat.org.ua

Кількість депутатських запитів по фракціях (групах)*

№	Депутатське об'єднання	Направлені запити*	
		загальна кількість	в середньому на одного депутата
1	Фракція Блоку Юлії Тимошенко	176	9,3
2	Фракція комуністів	399	6,8
3	Фракція "Наша Україна"	553	5,5
4	Фракція Соціалістичної партії України	99	5,0
5	Група "Народовладдя" (до 14.05)	45	2,5
6	Фракція Аграрної партії України	28	1,8
7	Позафракційні	37	1,6
8	Фракція Народно-демократичної партії (до 14.05)	22	1,6
9	Фракція "Регіони України"	76	1,2
10	Фракція Соціал-демократичної партії України (о)	34	0,9
11	Фракція партії ППУ та Трудова Україна (до 21.04)	28	0,7
12	Фракція політичної партії "Трудова Україна" (з 21.04)	18	0,6
13	Група "Демократичні ініціативи" (до 14.05)	11	0,6
14	Група "Демократичні ініціативи Народовладдя" (з 14.05)	13	0,5
15	Група "Союз" ("Народний вибір")	8	0,5
16	Група "Центр" (з 22.04)	8	0,4
17	Фракція НДП та ПППУ (з 14.05)	6	0,4

* у разі подання запиту кількома народними депутатами, запит зараховувався до кожного з них

З 3 лютого до 21 травня 2004 року народними депутатами України було подано 1358 запитів.

Найактивніші народні депутати України за поданими запитами

№	Народний депутат України	Депутатське об'єднання	Кількість запитів
1	Кармазін Юрій Анатолійович	Фракція "Наша Україна"	57
2	Пузаков Володимир Тихонович	Фракція комуністів	41
3	Тимошенко Юлія Володимирівна	Фракція Блоку Юлії Тимошенко	34
4	Маркуш Марія Андріївна	Фракція комуністів	32
5	Развадовський Віктор Йосипович	Група "Демократичні ініціативи Народовладдя"	32
6	Оржаховський Анатолій Володимирович	Фракція комуністів	30
7	Лещенко Володимир Олексійович	Фракція комуністів	26
8	Манчуленко Георгій Манолійович	Фракція "Наша Україна"	26
9	Наливайко Анатолій Михайлович	Фракція комуністів	26
10	Рудковський Дмитро Олександрович	Фракція політичної партії "Трудова Україна"	26

Найпопулярніші адресати запитів

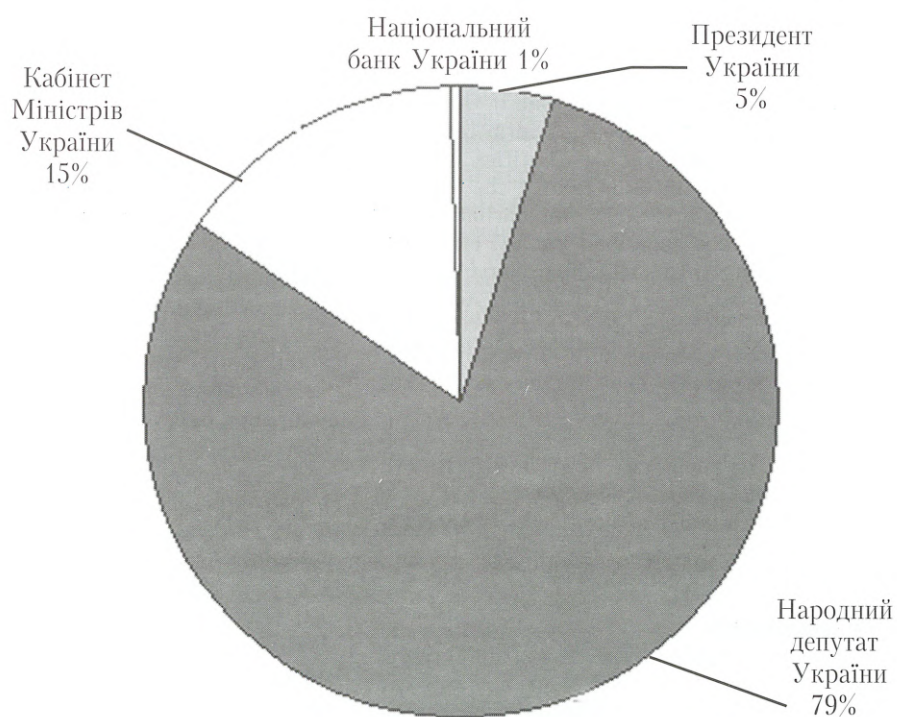
№	Адресат запиту	Кількість запитів
1	Міністерства, відомства, державні комітети України	454
2	Прем'єр-міністр України	445
3	Генеральний прокурор України	397
4	Віце-прем'єр-міністри України	98
5	Судові органи	54
6	Президент України	47
7	Місцеві державні адміністрації	43
8	Органи місцевого самоврядування	22
9	Голова Верховної Ради	15
10	Комітети Верховної Ради	12

ЗАКОНОПРОЕКТИ, подані у період з 3 лютого до 21 травня 2004 року (у розрізі суб'єктів права законодавчої ініціативи)

№	Суб'єкт права законодавчої ініціативи	Подані законопроекти*	
		кількість	%**
1	Президент України	24	4,6
2	Народний депутат України	416	79,8
3	Кабінет Міністрів України	78	15,0
4	Національний банк України	3	0,6
	ВСЬОГО:	521	100

* – враховувалися лише проекти законів та кодексів, проекти будь-яких постанов не враховувалися

** – відсоток від загальної кількості поданих усіма суб'єктами права законодавчої ініціативи законопроектів

MONOPOLIES IN MASS MEDIA: LEGISLATIVE REGULATION AND CERTAIN NATIONAL REALITIES

Vitaliy ZAMNIUS,
*Expert, Laboratory for
Legislative Initiatives*

Ukraine's media market is distinguished by undoubtedly overwhelming concentration of media ownership, especially in the context of lack of stable democratic traditions in Ukraine, with no traces of preconditions for improvement of the situation. Not in the last place it is caused by lack of developed and sufficient legal regulation.

The current media legislation has a number of antimonopoly restrictions referring both to the printed media and TV and radio broadcasting companies.

A more grounded attempt has been made to prevent potential concentration of ownership of the printed media due to a fixed concept of control of such media. However, such attempt can hardly be called a successful one, as the norm has not been filled with any tangible content.

The legislation is much more complex and intricate in terms of restrictions set for TV and

radio broadcasting, which give rise to many questions as to the appropriateness of antimonopoly restriction criteria, successfulness of normative definitions etc.

No less important is also a clause from the competition legislation concerning definition of the concentration and establishment of restrictions for it.

The problem of media monopolization is not limited solely to the issues of ownership and related economic control. It has a very complex nature and is distinguished not only by lack and/or incompliance with legislative requirements, but also by certain realities of the Ukrainian advertising market, political conditions, historic legacy, low technical profile of the media sector etc. Consequently, the above problem shall also be addressed complexly. To this end, it would be helpful to use of the European experience.

LEGAL REGULATION OF LOCAL ELECTIONS: CERTAIN ISSUES OF THE DAY

Denys KOVRYZHENKO
*Expert, Laboratory for
Legislative Initiatives*

One of the starting conditions for developing a social political structure and strengthening the party system in Ukraine is introduction of a proportional representation system for parliamentary elections. It is clear, however, that if the local election system that was used to form representative local self-governance authorities in 2002 had been preserved, introduction of the proportional representation system for parliamentary elections would not have had its full effect for the strengthening of the Ukrainian party system. On April 6, 2004, the Local Election Act regulating election of members of the Crimean Parliament, local councils and mayors of different levels was passed. The Act has set up the preconditions necessary for political structuring of local councils and development of party structures at the regional and local levels. It will come into force on October 1, 2005.

However, this Act has a number of conceptual and technical drawbacks that should be corrected before local elections 2006.

Main Drawbacks

1. The Act introduces the proportional representation system for election of members of the Crimean Parliament. In our opinion, such kind of a proportional system sets certain barriers to representation of native ethnic groups in the Crimean Parliament (Crimean Tatars, Karaims, Armenians, Germans etc). Native ethnic groups would be more effectively represented, if people were to vote for lists of local party organizations or blocs not in one, but rather in a number of multi-seat constituencies. The problem could also be solved through introduction of a mixed election system. Then half of the Parliament would be elected on lists of local party organizations

and another half – in one-seat constituencies the boundaries of which coincide with the areas compactly inhabited by native ethnic groups.

2. Today, far from all political parties have their regional organizations in oblasts. At the same time, the Act will fix the clause that entitles only:

- Oblast party organizations to nominate candidates for members of oblast councils;
- Rayon party organizations to nominate candidates for members of other local councils (rayon, village, settlement, town);
- Town/city party organizations to nominate candidates for town/city mayors; and
- Crimean republican party organizations to nominate candidates for members of the Crimean Parliament.

This is an obvious another flaw in this Act as there is a potential danger in it that at elections to a city or rayon council there will be candidates only from one local party organization (due to lack of other party organizations at the relevant level). Consequently, all candidates included to such a list will be elected to respective councils even if such a list is supported just by one voter. It can also give rise to another problem. If, for example, a there is only one local party organization registered at the rayon or city level, then a citizen that wants to be elected to a local council shall be nominated only by this local organization of the party that not necessarily may be supported by such a citizen. It is clear that such provisions of the Act considerably limit a civil right to be elected to local self-governance bodies granted by the Basic Law.

3. The Act requires that polling station commissions be formed by territorial election com-

missions that are composed by local councils. However, there are no mechanisms in place for situations when for whatever reasons (e.g. political) a territorial election commission or a city council blocks formation of commissions. It is our opinion that the Act should have a clause under which territorial or polling stations commissions that are not set up in time should be formed by the Central Election Commission. In addition, local councils should be deprived of their powers to participate in formation of election commissions. Such an approach would promote reconciliation of procedures for formation of election administration bodies across all election laws.

4. The formation of election administration bodies also features deficiency. The Act makes the territorial election commission the highest authority in this system. The drawback of this structure is that decisions of territorial election commissions cannot be appealed against in accordance with extra-judicial (administrative) procedures since such commissions are top authorities. Therefore there is a pressing need for drastic reformation of the election administration system. It is appropriate to make the Central Election Commission the top authority in this system and provide it with oversight and coordination powers in terms of organization of work of election commissions that arrange local elections.

5. The main type of liability for violation of election law is deregistration of candidates. Such a sanction, however, may not reflect the degree of social danger of candidates' potential actions. Deregistration of candidates from local party organizations if the latter fund campaigns using money outside their election funds or above the expense limits puts candidates into unequal conditions. This is because one local organization may spend 1 hryvnya of "other money" for the campaign, while another spends a few millions. In our opinion, candidates should be deregistered only if they commit the most dangerous violations (e.g. bribe voters). Other violations should be punished by administrative kinds of liability like penalties divisible by the amount of funds used in violation of established provisions. For certain violations there should be no liability at all.

6. The Act require deregistration if the court determines that an organization founded, owned or managed by the candidate provided voters or members of election commissions with goods, works, services, securities, loans, lotteries, or other material values over the campaign period independently of whether the above was provided for money, free of charge or under privileged terms. The concept of "other material values" used in the norm may lead to deregistration just only because candidates disseminate pens with party symbols, calendars, newspapers etc. Therefore, the list of "other values" should be limited.

7. The Act does not ensure transparency of

local election funding. Restrictions of election fund expenses force candidates to cover campaign costs by using money outside election fund resources. Limitation of contributions from individuals to 3 minimum salaries does not make it possible to accumulate campaign resources within the established terms. This makes candidates use "shadow funds" to fund their campaigns. The Act also establishes no requirements to the content or form of financial reports on receipt and use of election funds, as well as no liability for late submission of such reports (or the failure to submit them). Another unsolved problem is campaign funding by third parties that fund campaigns either at the expense of their own funds or on their own behalf.

8. In view of numerous violations in the course of collection of signatures to support candidates, and because the number of signatures can hardly be an evidence of the real voter support, there are many doubts about the introduction of subscription lists as a basis for registration. In our opinion, subscription lists could be replaced by election deposits to be made by candidates or nominating organizations.

9. The Act is not very clear on regulation of appeal procedures against decisions, actions or omissions in the course of local elections. Thus the Act establishes no procedures for election commissions to consider complaints filed by participants of election process with them or for participants to substantiate their rights in legal procedures conducted by election commissions to consider their complaints. In our opinion, the above issues shall be reflected in the Act to ensure objectivity and impartiality of decisions made on complaints related to decisions, actions and omissions in the course of local elections.

10. The Act has a number of references to criminal and administrative liability for violation of the election law. However, administrative and criminal liability for election law violations (in particular, in terms of grounds and sanctions) is not well regulated. In addition, Ukraine's Code of Administrative Infringements covers only individuals, while a number of violations of the Act (e.g. illegal funding of election campaigns) can be committed also by corporations, which are out of the scope of the above Code. Therefore the grounds for liability of corporations, legal procedures for consideration of such cases, as well as sanctions shall be fixed in the Act itself. Essential improvements should also be made to the Criminal Code of Ukraine and the Code of Administrative Infringements.

Conclusion

Analysis of the main provisions of the Act proves that local and nationwide election practices have not been fully reflected therein. One of the persisting issues remains the unification of local election procedures with procedures set in the two new acts on parliamentary and presidential elections.

DEPRECIATED PRIVATE SAVINGS OFFSET: GENERAL OVERVIEW OF PUBLIC POLICIES

Angela YEVHENIEVA
*Expert, Laboratory for
 Legislative Initiatives*

The offset of depreciated private saving is one of the most poignant problems for Ukraine's public policies. Today, just before the start of the presidential race, efficient and realistic proposal to solve this issue of top social importance may yield many political dividends.

Ukraine's Private Savings Renewal Act that fixed relevant state guarantees was enacted on November 21, 1996. Under the act the state commits to preserve and renew the real value of private savings and guarantee their offset in accordance with established procedures. As of October 1, 1996, private savings were renewed under the ratio of 1 ruble to 1.05 UAH. The total amount to be paid by the state is 131,96 bln UAH.

Citizens have been getting their offset payments from the state budget beginning with 1997. Every year, the Cabinet of Ministers approves the Procedures for Allocation of appropriate amounts from Ukraine's state budget. Altogether, 1460 mln UAH were allocated for these purposes. It is not difficult to calculate that if the payment rate remains stable, people will have to wait for their savings for more than 600 years. Consequently, the current legislative mechanism will not be able to guarantee repayment of private savings within reasonable time framework.

Members of Ukraine's 4th parliament filed

about 20 bills to solve this problem, however none of them became a law. Ukraine's Cabinet of Ministers that is in charge of development of an offset mechanism for depreciated private savings in the first place has not yet developed a truly efficient model. However, appearance of such a model may be expected in quite near future since there is a special instruction for that in the Parliamentary Resolution on Recommendations of Parliamentary Hearings on Public Policies for Offset of Lost (Depreciated) Private Savings: Status and Prospects passed on February 3, 2004.

Since the amount that shall be paid under the Private Savings Renewal Act makes almost 132 bln UAH, which is more than twice as much as the state budget income, there is a need to look into alternative payment sources. For example, it is possible to set up a special state fund for offsetting private savings. The fund could be formed both of budget and off-budget money. The sources of the fund could include assignments from profits of former state specialized banks and other joint stock banks, privatization proceeds etc. In addition to search for sufficient internal resources for solution of the above problems, it is necessary to continue negotiations with the Russian Federation for offsetting depreciated private savings.

MARKET FOR INTERNATIONAL MONEY TRANSFERS IN UKRAINE: MODERN STATUS AND POTENTIAL LEGISLATIVE ADJUSTMENTS

Oleksandr NAUMOV
*Master of
 International
 Economic Relations*

The Ukrainian legislation still lacks well-developed norms for money transfers and procedures for the setup and operation of Ukrainian systems for transferring money overseas and paying out transfers made from abroad.

The National Bank of Ukraine has come up with a legislative initiative to amend the Payment Systems and Money Transfers Act (legislative proposal No. 3422 as of April 21, 2003) that will mainly have a positive impact on the establishment of the market for Ukrainian systems of international money transfers. At the same time, however, the amendments leave

untackled many other issues associated with operation of international payment systems in Ukraine.

The proposed modifications that concern international payment systems are insufficient for their secure operation. They also fail to regulate the status of Western systems or set up any favorable environment for the development of the already existing ones. In the context of economic and political changes that occurred in Ukraine, as well as the EU enlargement, the National Bank could have proposed more fundamental improvements.

TRADE SECRETS IN LEGISLATION OF OTHER COUNTRIES AND INTERNATIONAL LAW

Dmytro KOTLIAR
*Expert, Laboratory for
 Legislative Initiatives*

Protection of intellectual property in trade and business is an important basis and condition for development of innovations, improvement of economic processes, technologies, and implementation of new achievements in commercial practice. Legal protection of trade secrets shall stimulate development in those areas where patent protection is either weak or impossible.

Unlike for patents, trade marks and copyright, there is no single international treaty for trade secrets that would provide for their general definition and establish unified principles of their legal protection. Trade secrets are mainly protected by regional agreements.

The EU *acquis communautaire* also has not developed any special act for protection of trade secrets. This is due to an approach to protection of intellectual property which is different from the American one and is based on priority of free competition and free movement of goods (people and services).

In developed European countries protection of classified information has a long history, though approaches differ depending on each specific country. The most developed protection system exists in the United Kingdom, which is related to the industrial revolution and case law traditions. It is also the English system that the relevant US legislation is based on.

"Орієнтири виборця - парламентський моніторинг"

Парламентський моніторинг - це:

- ✓ парламентські події;
- ✓ експертиза законопроектів;
- ✓ аналіз ключових суспільних та державних проблем;
- ✓ ексклюзивні коментарі українських політиків та експертів.

ENG >> ГОЛОВНА СТОРІНКА

Орієнтири виборців - парламентський моніторинг

У базі зареєстр. 646 зак-т(ів), станом на 13.01.2004

- Правова політика
- Державне будівництво та місцеве самоврядування
- Економічний розвиток
- Агрударська політика
- Соціальна політика
- Інформаційна політика
- Національна безпека і оборона
- Зовнішня політика

НАРОДНІ ДЕПУТАТИ

ЗАКОНОДАВЧІ ІНІЦІАТИВИ

13-01-2004 || 8:58

У царині управління сферою телебачення і радіомовлення очікуються радикальні законодавчі зміни

У порядку денному засідання Верховної Ради України 13 січня стоїть проект Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення" (нова редакція). Згаданий документ цікавий своїм виразно демократичним та радикальним підходом до реформування системи управління телерадіомовною галуззю України.

Детальніше >

13-01-2004 || 8:56

Чергова спроба - Закон про Фонд державного майна України

На розгляд парламенту вчора внесено проект закону "Про Фонд державного майна України", який стане головним органом приватизації, що забезпечує значні надходження до бюджету. Цього часу діє на підставі Тимчасового положення 1992 року. Чи зміниться ситуація цього разу?

Детальніше >

12-01-2004 || 17:28

Нові пропозиції щодо змін до Держбюджету'2004: пропонується зняти мораторій на створення та розширення вільних економічних зон

12-01-2004 || 14:31

Фракції "Регіони України" та комуністів підтримують передачу нафтопроводу "Одеса-Броди" у концесію

Довідник «Орієнтири виборця»

Часопис ПАРЛАМЕНТ

Лабораторія законодавчих ініціатив

04070, м.Київ,

вул. Волоська 8/5, к. 133-134

т./ф.: (044) 238 24 69

E-mail: info@laboratory.kiev.ua

www.parliament.org.ua

Фонд підтримки демократії

Національний фонд підтримки демократії США (NED) як недержавна неприбуткова організація була створена в 1983 році для зміцнення демократичних інституцій у всьому світі шляхом проведення недержавних ініціатив. Діяльність Фонду керується незалежною Радою директорів і фінансується за рахунок громадських коштів, розмір яких щороку визначається Конгресом США.

Ці кошти використовуються для надання сотень грантів у багатьох регіонах світу, включаючи Східну Європу та країни колишнього Радянського Союзу.

20 років існування Фонду підтвердили його ефективність та успіх, які базуються на п'яти принципах діяльності:

- **регіональний підхід** – Фонд ефективно і гнучко визначає правильні пріоритети у кожному з регіонів;
- **багатосекторний підхід** – діяльність Фонду зосереджена на правах людини та меншин, громадській освіті, незалежних ЗМІ, верховенстві законів;
- **допомога знизу** – Фонд допомагає організаціям, що є безпосередньою основою громадянського суспільства: громадські

організації та ініціативи, професійні спілки, політичні партії, тощо;

- **невеликі гранти** – якомога більшої кількості реальних громадських проектів, що створює основу для поширення ідей демократії;

- **створення зв'язків** – велика кількість отримувачів грантів Фонду створює передумови для активнішого обміну досвідом між ними.

1101 Fifteenth Street, NW, Suite 700 Washington,

DC, 20005, USA

202.293.9072 Fax: 202.223.6042

E-mail: info@ned.org, WEB-site: www.ned.org

Фракційна структура Верховної Ради України станом на 9 червня 2004 року

	Фракція «Наша Україна»	100
	Фракція «Регіони України»	63
	Фракція комуністів	59
	Фракція Соціал-демократичної партії України (о)	39
	Фракція партії «Трудова Україна»	29
	Фракція Соціалістичної партії України	20
	Фракція Блоку Юлії Тимошенко	19
	Група «Демократичні ініціативи – Народовладдя»	29
	Група «Центр»	17
	Фракція Аграрної партії України	16
	Фракція НДП та ПППУ	16
	Група «Союз»	17
	Позафракційні	23